

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Факультет економіки та менеджменту
Кафедра менеджменту та адміністрування

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до дипломної роботи

магістр

(освітній рівень)

на тему: **Управління ефективністю використання основних засобів на підприємстві, на прикладі ТОВ «Зборівський цегельний завод»**

Виконала: студентка 6 курсу, групи БМмз-61

спеціальності 073 «Менеджмент»
(шифр і назва спеціальності)

	<hr/>	Вівчарівська В.В. (прізвище та ініціали)
Керівник	<hr/>	Галушак О.Я. (прізвище та ініціали)
Нормоконтроль	<hr/>	Галушак М.П. (прізвище та ініціали)
Рецензент	<hr/>	Стойко І.І. (прізвище та ініціали)

м. Тернопіль – 2019

АНОТАЦІЯ

Вівчарівська В.В. Управління ефективністю використання основних засобів на підприємстві, на прикладі ТОВ «Зборівський цегельний завод» [Рукопис]: комплексна дипломна робота на здобуття кваліфікації магістра за спеціальністю 073 / Вікторія Вікторівна Вівчарівська; ТНТУ. — Тернопіль: [б. в.], 2019. — 142 с.

Магістерська робота: 142 с., 8 рис., 30 табл., 81 літературне джерело.

Об'єкт дослідження – процес використання основних засобів підприємств.

Метою роботи є дослідження теоретичних та практичних засад використання основних засобів підприємств.

Методи дослідження – емпіричні (спостереження, опис) та теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, класифікація).

Досліджено теоретичні питання, пов'язані з проблемами підвищення ефективності використання основних засобів на підприємствах у ринкових умовах, проведено аналіз роботи досліджуваного підприємства і на цій основі запропоновано низку заходів, спрямованих на зростання ефективності використання основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод».

Результати дослідження впроваджено у діяльність ТОВ «Зборівський цегельний завод».

Ключові слова: ефективність, основні засоби, управління ефективністю, використання основних фондів.

ABSTRACTS

Vivcharivska V.V. Management of fixed assets efficiency using at the enterprise, on the example of LLC "Zborivsky brickyard" [Manuscript]: comprehensive thesis for obtaining the qualification master's degree in 073 / Viktoria Viktorivna Vivcharivska; TNTU. - Ternopil: [b. in.], 2019. - 142 p.

Diploma work: 142 pages, 8 figures, 30 tables, 81 references.

The Object of Investigation – the process of fixed assets using at enterprises.

The Aim of the Work is to study the theoretical and practical foundations of fixed assets using at enterprises.

Research methods - empirical (observation, description) and theoretical (analysis, synthesis, generalization, comparison, classification).

Theoretical issues related to the problems of increasing the efficiency of fixed assets using at enterprises in market conditions are investigated, analysis of the work of the investigated enterprise is done and on this basis several of measures aimed at increasing the efficiency of fixed assets using at LLC "Zborivsky brickyard" are proposed.

The results of the investigation were implemented in LLC "Zborivsky brickyard" activity.

Key words: efficiency, fixed assets, efficiency management, use of fixed assets.

ЗМІСТ

Вступ	6
Розділ I Теоретичні засади механізму управління ефективністю використання основних засобів підприємств	8
1.1 Суть поняття «основні засоби»	8
1.2 Класифікація та оцінювання основних засобів	11
1.3 Показники, які характеризують ефективність використання основних засобів	24
1.4 Дослідження механізму управління основними засобами на підприємстві	32
Розділ 2 Аналіз управління ефективністю використання основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод»	39
2.1 Загальна характеристика діяльності підприємства	39
2.2 Аналіз впливу середовища підприємства на ефективність використання основних засобів	46
2.3 Оцінювання ефективності використання основних засобів підприємства	57
Розділ 3 Вдосконалення управління ефективністю використання основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод»	67
3.1 Модернізація тунельної печі як один з шляхів покращення використання основних засобів	67
3.2 Покращення ефективності використання основних засобів шляхом стимулювання працівників	76
3.3 Підвищення ефективності використання основних засобів підприємства шляхом розширення асортименту продукції	83
Розділ 4 Спеціальна частина	93
4.1 Тенденції розвитку будівельної галузі в Україні	93

4.2 Нормативно-правова база, яка регулює використання основних засобів підприємства	96
Розділ 5 Обґрунтування економічної ефективності	98
5.1 Оцінка ефективності модернізації тунельної печі	98
5.2 Обґрунтування доцільності вдосконалення стимулювання працівників.....	102
5.3 Економічна оцінка доцільності розширення асортименту продукції підприємства	104
Розділ 6 Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях	110
6.1 Завдання в галузі охорони праці	110
6.2 Загальний аналіз стану охорони праці у ТОВ «Зборівський цегельний завод»	112
6.3 Аналіз пожежної безпеки	116
6.4 Рекомендації з поліпшення умов праці	117
6.5 Соціально-економічна ефективність запропонованих рішень	119
6.6 Структура служб цивільного захисту у ТОВ «Зборівський цегельний завод»	121
Розділ 7 Екологія	127
7.1 Система платежів за забруднення навколишнього середовища	127
7.2.Розподіл зборів за використання природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища	132
Висновки	133
Перелік використаних джерел	136

ВСТУП

Актуальність теми даної роботи. Успішність функціонування підприємства в ринкових умовах господарювання нерозривно пов'язана з підвищенням ефективності використання основних засобів підприємств. У свою чергу, від ефективного використання основних фондів залежить якість продукції, її собівартість, дохід підприємства, рентабельність продукції, а отже, ефективність виробництва загалом.

Більша частина споруд, техніки та обладнання на підприємствах будівельної галузі фізично та морально зношена, потребує заміни. Вони не забезпечують ефективного та інтенсивного виробництва, що в свою чергу, призводить до виробничих втрат. Через низьку продуктивність основних фондів є неможливим зростання економічних та соціальних показників підприємств, зменшення технологічних втрат, підвищення конкурентоспроможності продукції, зниження енергомісткості і матеріаломісткості виробництва.

Беручи до уваги високий рівень морального й фізичного зношення основних засобів багатьох підприємств, постає проблема більш раціонального та повного їхнього використання, що і обумовлює актуальність даного дослідження.

Метою дипломної магістерської роботи є дослідження теоретичних та практичних засад управління використанням основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод».

Для досягнення поставленої мети в дипломній магістерській роботі визначено низку взаємопов'язаних **завдань**, основними з яких є:

- дослідити теоретичні засади використання основних засобів підприємства;
- провести аналіз системи використання основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод»;
- розробити проектні заходи щодо підвищення ефективності управління використанням основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод».

Об'єктом дослідження є процес використання основних засобів підприємств.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні засади управління використанням основних засобів підприємства.

Методи дослідження – емпіричні (спостереження, опис) та теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, класифікація).

Джерела дослідження. Інформаційною базою дослідження слугували матеріали праць українських і зарубіжних науковців, інформація державних органів статистики, законодавчі та нормативні документи з питань регулювання економіки, звітно-статистичні дані досліджуваного підприємства, аналітичні публікації в науковій і спеціалізованій літературі, а також матеріали спостережень, що їх організувала автор.

Структура роботи. Дипломна магістерська робота складається зі вступу, семи розділів, висновків, переліку використаних джерел, додатків, вона містить 30 таблиць і 8 рисунків, 3 додатки, список використаних джерел із 81 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВ

1.1 Суть поняття "основні засоби підприємств"

Організація будь-якої підприємницької діяльності потребує наявності засобів праці. Для здійснення виду діяльності, крім самої праці, необхідні матеріально-технічні ресурси і засоби праці. Сукупність останніх, якими розпоряджається підприємство, складає його основні засоби. Економічна сутність основних засобів полягає в тому, що вони безпосередньо беруть участь у кількох виробничих циклах, зберігають свою натурально-речову форму до кінця експлуатації та переносять свою вартість на готову продукцію (послуги) частинами, у міру зношення у вигляді амортизації [45].

Основні засоби займають значну частку в загальній сумі активів підприємства, є одним із найважливіших об'єктів фінансового обліку, що вимагає контролю за їх рухом, організацією синтетичного й аналітичного обліку, визначення зносу (амортизації), проведення ремонту, модернізації, оновлення застарілих об'єктів.

Незважаючи на те, що основні засоби як економічна категорія використовуються досить часто, питання сутності та класифікації основних засобів в сучасних умовах господарювання набуває все більшого значення та розглядається в працях таких учених, як: Ф. Ф. Бутинець, М. Т. Білуха, М. М. Завгородній, О. Ф. Покропивний, М. С. Пушкар, Н. В. Тарасенко та інших.

Основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання експлуатації) яких більше одного року, або операційного циклу, якщо він довший за рік [22].

З точки зору податкового законодавства Податкового кодексу України у ст. 14.1.138. зазначено, що основні засоби – це матеріальні активи, у тому числі запаси

корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 2500 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший ніж рік) [22].

Основні засоби – засоби праці виробничого та невиробничого призначення. Характерною особливістю основних засобів, є участь в процесі виробництва тривалий час, в перебігу багатьох циклів, при збереженні основних властивостей і первинної форми, при цьому поступове зношування і їх вартість переносяться на продукцію, що виготовляється [66].

Основні засоби (основні фонди) – це засоби праці виробничого і невиробничого призначення (будівлі, споруди, машини, передавальні пристрої, інвентар), що беруть участь у процесі виробництва в продовж багатьох циклів, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, і поступово (в міру зношення) переносять свою вартість на вироблену продукцію [66].

Загородній А.Г. та Вознюк Г.Л. вважають, що основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство формує з метою використання їх в процесі виробництва чи постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних та соціально-культурних функцій і очікуваний термін корисного застосування яких перевищує рік [66].

З метою встановлення сутності основних фондів, є доцільним розглянути визначення основних фондів (засобів) за різними авторами. Аналізуючи визначення основних фондів, відображених в таблиці 1.1, та вивчивши підходи економістів, можна звести їх до загального твердження, що основні засоби – це матеріальні активи різного роду, що виступають невід'ємною частиною процесу виробництва і становлять основу для створення капіталу.

Таблиця 1.1 - Трактування поняття «основні засоби» різними вченими

Автор	Визначення поняття основні засоби
Андрійчук В. Г.	Основні засоби – це грошове вираження засобів праці, тобто основних засобів.
Бутинець Ф. Ф.	Основні фонди (засоби) – це матеріальні активи, що утримуються з метою використання виробництва або постачання товарів, надання послуг, надання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання яких більше одного року (або ж операційного циклу)
Більський В. Г.	Основні засоби – це сукупність засобів праці та матеріально-майнових цінностей, що функціонують у натуральній формі як у сфері матеріального виробництва, так і у невиробничій сфері, вартістю понад 15 неоподаткованих мінімумів доходів громадян і терміном служби більше одного року.
Вігуржинська С. Ю.	Основні засоби – засоби праці, які беруть участь у процесі виробництва впродовж тривалого періоду, при цьому не змінюють своєї натурально-речової форми і переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції частинами.
Черненко С. К.	Основні засоби – це засоби праці, які беруть участь у виробничому процесі на протязі багатьох періодів, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, а їх вартість переноситься на вартість виготовленої продукції поступово, шляхом амортизації.
Бланк І.А.	Основні засоби – сукупність матеріальних активів в формі засобів праці, які багаторазово приймають участь в процесі виробничо-комерційної діяльності і переносять на продукцію вартість частинами.

*Складено на основі [20], [35], [46].

Основні засоби – сукупність засобів праці, які функціонують у сфері матеріального виробництва в незмінній натуральній формі протягом тривалого часу та переносять свою вартість на заново створений продукт частинами в міру їх зношення [45]. Оптимальне забезпечення підприємства основними фондами гарантує дотримання економії, підвищення продуктивності праці та конкурентоспроможності підприємства в цілому.

Аналізуючи погляди науковців, щодо сутності основних засобів, можна сказати що єдиної думки у визначенні поняття основні засоби не досягнуто. На основі вище проведеного аналізу, можна зробити висновок, що більшість авторів під «основними засобами» розуміють матеріальні активи підприємства. Деякі автори прирівнюють поняття «основні засоби» та «основні фонди» зазначаючи, що вони є засобами праці які використовуються у виробництві протягом тривалого часу. Інші автори вважають,

що основні засоби – це матеріальні активи, що використовуються лише у виробничому процесі, тобто більш ні на що вони впливу не мають, що, на нашу думку, є невірним тлумаченням, оскільки основні засоби використовуються підприємством у всій його господарській діяльності. Отже, можна стверджувати, що основні засоби підприємств - це засоби праці, які прямо чи опосередковано багаторазово приймають участь у виготовленні продукції або наданні послуг організаціями і поступово, мірою зношення, переносять свою вартість на виготовлену продукцію (надані послуги), а період їхнього використання складає більше одного року чи одного операційного циклу.

1.2 Класифікація та оцінювання основних засобів

Проте основні засоби мають дещо неординарний характер, що в свою чергу потребує їхньої класифікації. Класифікація – це один із методів пізнання та вивчення явищ, процесів, об'єктів, який полягає в їх розподілі на класи на базі визначених ознак, властивостей та закономірностей зв'язків між ними. Чим більше виділено ознак класифікації, тим вищий ступінь пізнання досліджуваних явищ, процесів, об'єктів, та можливостей управління ними. Класифікація основних засобів допомагає оцінити наявні основні фонди, знайти можливі шляхи підвищення ефективності використання основних фондів та прийняти необхідні рішення щодо управління ними. Їх групування зображено на рисунках 1.1 та 1.2.

Основні фонди поділяють на групи :

1. Основні засоби (земельні ділянки, капітальні витрати на поліпшення земель, будинки, споруди та передавальні пристрої, машини та обладнання, транспортні засоби, інструменти, приладдя, інвентар (меблі), робоча і продуктивна худоба, багаторічні насадження, інші основні засоби);

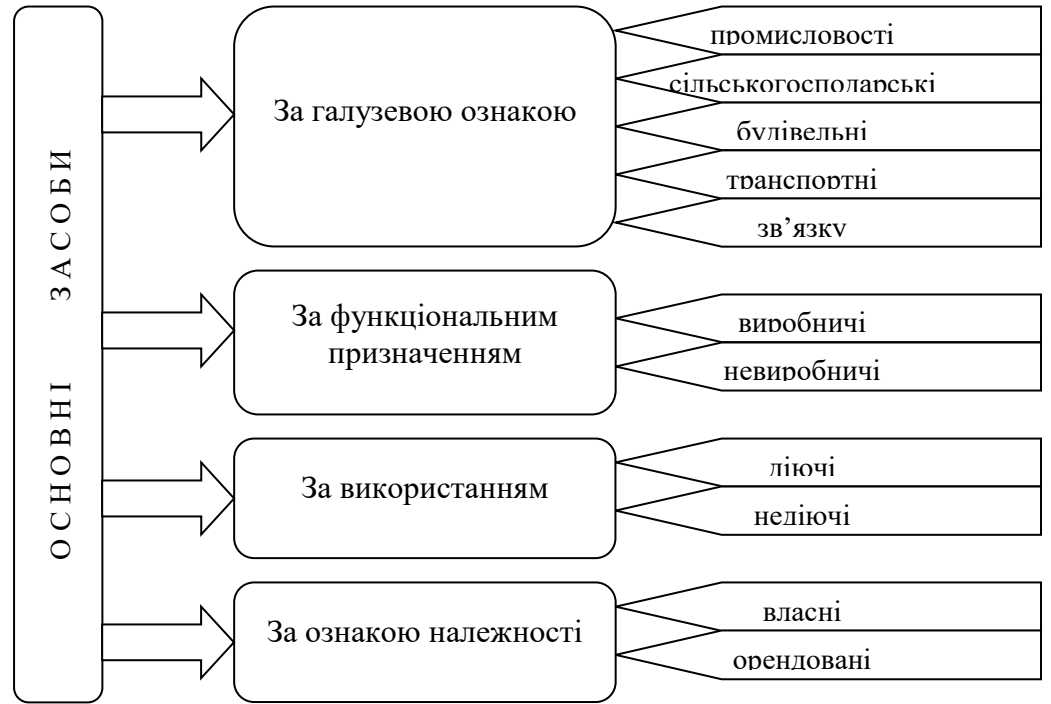

Рисунок 1.1 - Групування основних засобів [50]

Рисунок 1.2 - Класифікація виробничих фондів підприємства*

*складено на основі [25]

2. Інші необігові матеріальні активи (бібліотечні фонди, малоцінні необігові матеріальні активи, тимчасові (не титульні) споруди, природні ресурси, інвентарна тара, предмети прокату, інші необігові матеріальні активи).

Для встановлення норм амортизаційних відрахувань і розрахунків щорічних амортизаційних сум застосовують більш детальну класифікацію, згідно з якою кожний вид основних фондів у свою чергу розподіляють на ряд груп та підгруп, що охоплюють засоби праці аналогічного виробничо-технологічного призначення з приблизно однаковими строками експлуатації (рис.1.3).

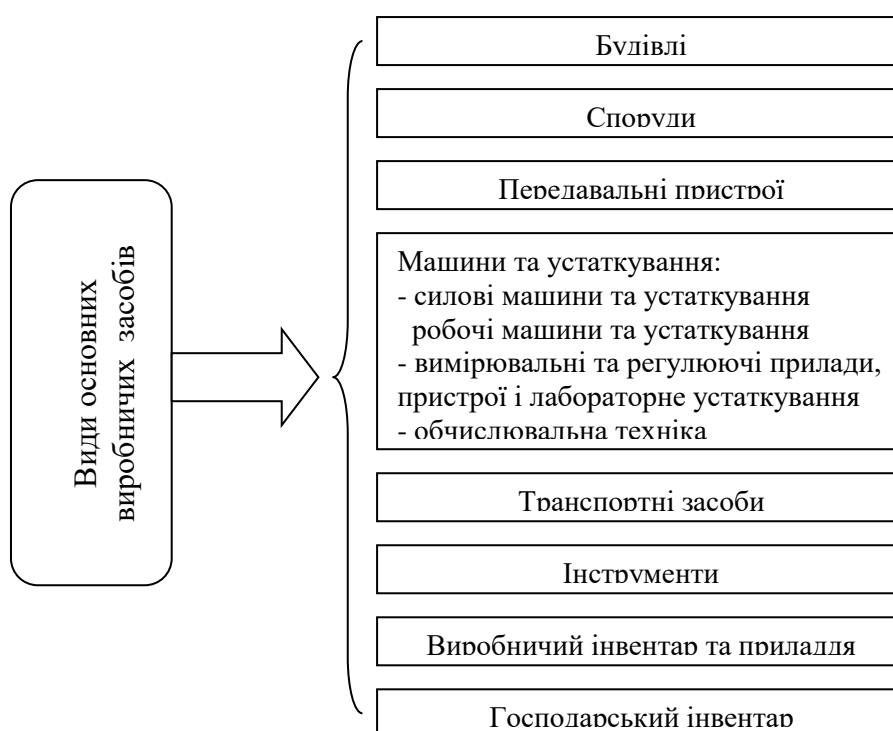

Рисунок 1.3 - Класифікація основних виробничих засобів [25]

На сьогоднішній день існує проблемне питання щодо класифікації основних фондів. Так С. І. Шкарабан та М. І. Сапачов поділяють основні фонди на чотири групи: будівлі та споруди; передавальні пристрої; машини та устаткування; транспортні засоби (рис. 1 .4).

С. К. Черненко поділяє основні фонди на основі застосованого і раніше визначеного поділу у науковій літературі, що становить класифікацію [72]: по-перше, за характером та станом використання, тобто виробничі і невиробничі; по-

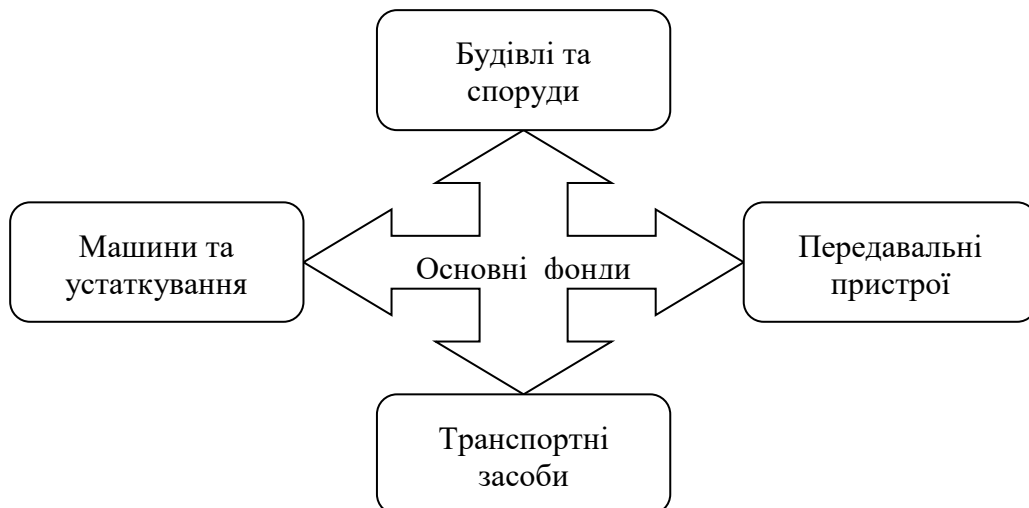

Рисунок 1.4 - Схематичне зображення видів основних фондів за Шкарабаном С.І. та Сапачовим М.І.

друге, за цільовим призначенням – будівлі і споруди, передавальні пристрої, машини та устаткування, транспортні засоби; за участю у виробництві – пасивні та активні; по третє, за джерелом фінансування. На рисунку 1.5 подано схематичне зображення класифікації основних фондів за Черненко С. К.

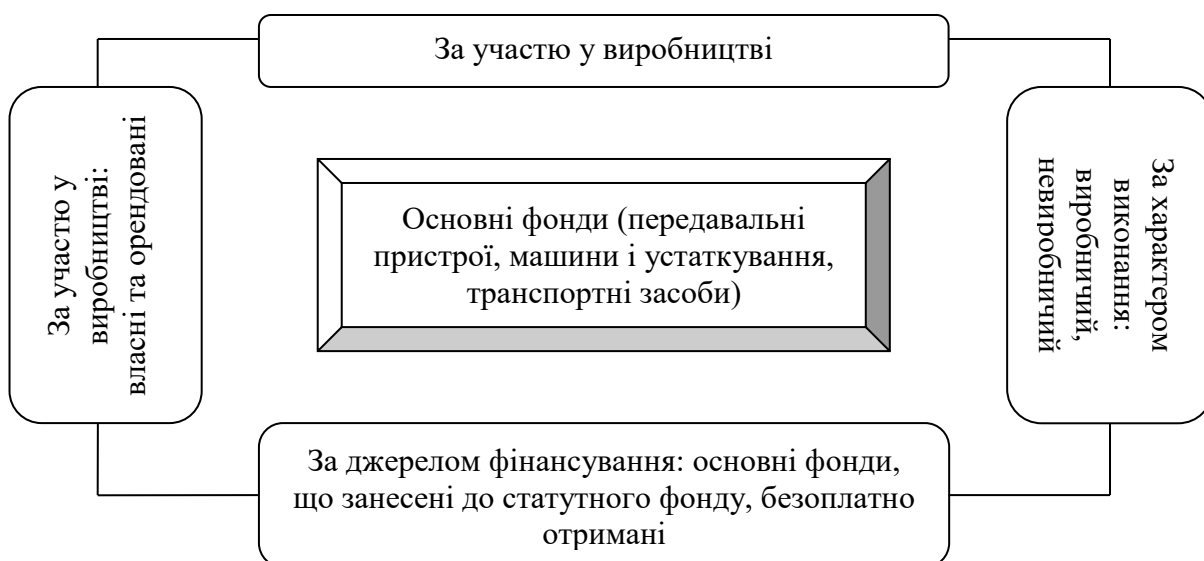

Рисунок 1.5 - Класифікація основних фондів [72]

Поділ основних фондів, зображений на схемі, розкриває їхню сутність та природу стосовно виробничого процесу і узагальнює види їх класифікації у літературних джерелах. Поділ основних засобів на виробничі та невиробничі розкриває безпосередньо участь фондів у виробничому процесі. Виробничі основні фонди – це такі, які беруть активну участь у виробничому процесі (різного виду обладнання, машини), а невиробничі – житлові будинки, дитячі садки, школи, лікарні й інші об'єкти охорони здоров'я та культурно-побутового призначення, що перебувають на балансі підприємств і побічно впливають на процес виробництва.

Відображення операцій вибуття основних засобів залежить від розрахункових умов і причин їх вибуття: на умовах вартісної оплати; безкоштовне; як внесок до статутного капіталу інших підприємств; як бартерний обмін; у зв'язку з ліквідацією об'єкта; на умовах фінансового лізингу. Основні засоби відображають у балансі і звітності в вартісному вимірюванні, що дає можливість визначити їх загальний обсяг, структуру, амортизацію, зношеність, зміни у складі окремих груп у динаміці та низка техніко - економічних показників.

Перебування на балансі підприємства основних засобів стосується таких операцій із цими активами, як: поліпшення, переоцінка, інвентаризація, амортизація (рис. 1.6).

Державний класифікатор України – Класифікація основних фондів (КОФ). Державний класифікатор 013-97 (від 01.01.98р.) запроваджує основну структуру класифікації основних фондів (засобів). Вона була розроблена відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про концепцію побудови національної Статистики України і Державної програми переходу на міжнародну систему обліку і статистики» №326 від 04.05.1993 р., а також відповідно до постанови КМУ «Про затвердження Положення про порядок визначення амортизації» №1075 від 06.09.1996р.

Класифікація основних фондів за натурально - матеріальним складом згідно з Законом України №283/97-ВР від 22.05.1997 р. також здійснена на три групи

Рисунок 1.6 - Господарські операції з основними засобами

основних фондів, а внесеними змінами Законом України №349-IV від 24.12.2002р. основні фонди поділяються на чотири групи. Таким чином, в Україні сьогодні існує кілька чинних класифікацій основних фондів (засобів), що, безумовно, призводить до розбіжностей у податковій та бухгалтерській звітності і заважає впровадженню інтегрованої системи бухгалтерського обліку на підприємствах України.

Згідно з новим Податковим кодексом України на сьогодні існують 16 груп основних засобів [55]. Такий деталізований розподіл є досить громіздким та дещо утруднює способи нарахування амортизації по кожній групі основних засобів окремо.

Проте, вважаємо за доцільне запропонувати наступну класифікацію основних засобів:

1. Земельні ділянки.
2. Будівлі, споруди та передавальні пристрої.
3. Машини та обладнання.
4. Транспортні засоби.
5. Інструменти, прилади та інвентар.
6. Тварини.

7. Бібліотечні фонди.

8. Природні ресурси, багаторічні насадження, довгострокові біологічні активи.

9. Інші основні засоби.

Вищенаведена класифікація основних засобів призведе до збільшення ефективності використання амортизаційних відрахувань та до удосконалення структури основних фондів, що дозволить мінімізувати витрати на основні засоби і покращить ефективність використання основних засобів загалом. Забезпечення підприємства основними фондами та раціональне користування ними дозволяє дотримуватись економії на виробництві, підвищує продуктивність праці та конкурентоспроможність підприємства.

Аналізуючи погляди науковців, які стосуються економічної сутності основних засобів, можна стверджувати, що єдності думок у визначенні та економічній сутності поняття «основні фонди» не досягнемо. На сьогодні основні фонди мають дещо різноманітний характер, що потребує встановлення належним чином їхньої класифікації. У процесі дослідження було окреслено різні підходи до класифікації основних фондів як згідно з нормативною базою, так і за різними авторами.

Отже, за сучасних умов в Україні існує кілька чинних класифікацій основних фондів (засобів), що, у свою чергу, є, з одного боку, позитивним моментом, адже це дозволяє розподілити та розбити основні фонди на різні складові та елементи, що уможливорює встановлення їх сутності, проте, з іншого боку, – різні класифікаційні ознаки тягнуть за собою деякі розбіжності у податковій та бухгалтерській звітностях, що заважає впровадженню інтегрованої системи бухгалтерського обліку в Україні.

У глобалізаційних та інтеграційних умовах основною вимогою для ефективного функціонування українських підприємств та конкурентоспроможності їхньої продукції на світовому ринку є вимога оновлення основних виробничих фондів та застосування новітніх технологій у процесі виробництва. Оскільки якісний склад виробничих основних засобів прямо визначає технічний рівень продукції, що виготовляється, а ефективність використання безпосередньо впливає на кінцеві результати господарської діяльності підприємства.

Фундаментальні теоретичні і практичні питання стосовно нарахування зносу і оновлення основних засобів розглядаються в працях провідних вчених: Бондар О.В., Ванькович Д.В., Демчишак Н.Б., Городянська Л.В., Захарін С.В., Кленін О., Литвиненко Є.О., Онишко С.В., Серебрянський Д.М., Парнюк В.О., Пророк Р.В., Ткаченко Л., та ін. Ці науковці зробили значний внесок у розвиток теоретичних і практичних питань щодо проблем амортизації основних засобів і необхідності здійснення капіталовкладень в оновлення основних фондів, але за всієї значимості проведених наукових пошуків окремі питання досліджені недостатньо. Немає єдиного підходу щодо застосування дієвих механізмів залучення коштів для оновлення основних засобів, відсутні альтернативні варіанти залучення додаткових коштів підприємствами.

Використання нової техніки і технології у виробничому процесі є запорукою ефективного і рентабельного функціонування підприємства. Досвід більшості розвинених країн свідчить, що понад 80 % зростання ВВП забезпечується технологічними нововведеннями, які здійснюються через технічне переозброєння виробництва [36].

За офіційними даними Держкомстату більше 76% основних засобів усіх підприємств країни є застарілими. Так, рівень спрацювання техніки, обладнання, транспортних засобів і інших активів становить 80-90% [18]. Вони вже не забезпечують ефективного та інтенсивного виробництва, а це відповідно призводить до великих виробничих витрат.

Отже, кількість застарілих виробничих основних засобів досягає критичного рівня і їх корінного оновлення одночасно потребують практично всі галузі економіки України. На багатьох вітчизняних підприємствах оновлення активної частини виробничих основних засобів не проводилося впродовж останніх 10-15 років, а технології виробництва залишаються на рівні 60-70 років минулого століття і не відповідають сучасним вимогам. Технологічне відставання від розвинених країн у останні роки все більше підсилюється. Іншими проблемами є: дефіцит трудових ресурсів відповідної спеціалізації та кваліфікації при значних обсягах безробіття в більшості регіонів; проблема підготовки кадрів; частина виробничих основних

засобів тривалий час знаходиться на консервації або не використовується, відновлення їх працездатності є серйозною технічною проблемою, яка з часом все більше ускладнюється; застарілі прийоми та методи праці, низький рівень механізації та автоматизації; низькими є показники використання виробничих основних засобів: фондівдача, змінність роботи, завантаженість; недостатня технічна озброєність праці; та ін.

Основними напрямками вирішення цих проблем є наступні:

- створення державою програм розвитку підприємств окремих галузей і відповідного фінансування придбання нового устаткування;
- розробка проектів спільного інвестування, умови якої заохочували би як зовнішніх інвесторів до вкладання коштів, так і самих підприємств до постійного оновлення основних фондів;
- створення на підприємствах спеціальних додаткових фондів (крім амортизаційних фондів), які би акумулювали кошти для придбання нового устаткування;
- впровадження державою активної політики у цій сфері, яка би стимулювала самі підприємства для постійного оновлення основних фондів.

Крім того, модернізація виробництва через оновлення виробничих основних засобів є структурною складовою основних напрямків Державної промислової політики, які визначені Концепцією Державної промислової політики [55].

Отже, за сучасних умов в Україні існує кілька чинних класифікацій основних фондів (засобів), що, у свою чергу, є, з одного боку, позитивним моментом, адже це дозволяє розподілити та розбити основні фонди на різні складові та елементи, що уможлиблює встановлення їх сутності, проте, з іншого боку, – різні класифікаційні ознаки тягнуть за собою деякі розбіжності у податковій та бухгалтерській звітності, що заважає впровадженню інтегрованої системи обліку в Україні.

Оцінка грошових фондів підприємства є грошовим вираженням їхньої вартості. Вона необхідна для правильного визначення загального обсягу основних фондів, їхньої динаміки і структури, розрахунку економічних показників господарської діяльності підприємства за певний період.

У зв'язку із тривалим функціонуванням та поступовим спрацьовуванням засобів праці, постійною зміною умов їхнього відтворення існує кілька видів оцінки основних фондів (табл. 1.2). Основні засоби підприємства оцінюються: залежно від моменту проведення оцінки – за первісною чи відновленою вартістю; залежно від стану основних фондів – за повною або залишковою вартістю.

Таблиця 1.2 – Види оцінок основних засобів [15]

Оцінка основних засобів	Зміст оцінки основних засобів
Первісна вартість	Історична (фактична) собівартість необоротних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) необоротних активів
Вартість, яка амортизується	Первісна або переоцінена вартість необоротних активів за вирахуванням їх ліквідаційної вартості.
Залишкова вартість	Різниця між первісною (переоціненою) вартістю необоротного активу та сумою його накопиченої амортизації (зносу).
Справедлива вартість	Сума, за якою можна продати актив або оплатити зобов'язання за звичайних умов на певну дату
Ліквідаційна вартість	Сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство/установа очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання.
Переоцінена вартість	Вартість необоротних активів після їх переоцінки.

Первісна вартість основних засобів – це фактична їхня вартість на момент введення в дію чи придбання. Наприклад, нове виробниче приміщення зараховують на баланс підприємства за кошторисною вартістю його будівництва; первісна вартість будь-якого виробничого устаткування, крім оптової ціни, включає витрати на його транспортування й установку на місці використання.

Первісна вартість включає:

- суми, сплачені згідно з договором постачальнику (продавцю);
- суми, сплачені організаціям за здійснення робіт за договорами будівельного підряду та іншими договорами;
- суми, сплачені організаціям за інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з придбанням (створенням) основних засобів;
- реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, здійснені у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт основних засобів;
- сплачені мито, податки та інші платежі, пов'язані з придбанням (створенням) основних засобів, що не відшкодовуються підприємству;
- винагороди, сплачені посередницькій організації, через яку було придбано об'єкт основних засобів;
- витрати з страхування ризиків, пов'язаних із доставкою основних засобів;
- витрати на установку, монтаж, настройку та налагодження основних засобів;
- інші витрати, безпосередньо пов'язані з придбанням (створенням) основних засобів та приведенням їх у робочий стан.

Первісна вартість безоплатно отриманих основних засобів дорівнює їх справедливій вартості на дату отримання. Первісна вартість основних засобів, що внесені до статутного капіталу підприємства, визнається як справедлива вартість, погоджена засновниками. Первісна вартість об'єкта основних засобів, отриманого в обмін на подібний об'єкт, дорівнює залишковій вартості переданого об'єкта основних засобів.

Якщо залишкова вартість переданого об'єкта перевищує його ринкову вартість, то первісною вартістю об'єкта основних засобів, отриманого в обмін на подібний об'єкт, є ринкова вартість переданого об'єкта із включенням різниці до витрат звітного періоду.

Первісна вартість об'єкта основних засобів, переданого в обмін (або частковий обмін) на неподібний об'єкт, дорівнює справедливій вартості переданого об'єкта основних засобів, збільшеній (зменшеній) на суму грошових коштів чи їхніх еквівалентів, що була передана (отримана) під час обміну. Ринкова вартість — сума,

за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами.

Відновна вартість основних засобів – це вартість їхнього відтворення за сучасних умов виробництва. Вона враховує ті самі витрати, що і первісна вартість, але за сучасними цінами. Зі зміною умов виробництва й цін на ті самі елементи засобів праці між первісною та відновленою вартістю основних фондів виникає розбіжність, яка призводить до ускладнення обліку й поточного регулювання процесу відтворення основних фондів, правильного розрахунку певних економічних показників діяльності підприємства. Тому для забезпечення порівняльності вартісної оцінки основних фондів періодично проводиться їхня переоцінка за відновленою вартістю.

Повна (первісна та відновлена) вартість основних засобів – це вартість у новому, не зношеному стані. Саме за цією вартістю основні фонди рахуються на балансі підприємства протягом усього періоду їхнього функціонування.

Залишкова вартість основних засобів характеризує реальну їхню вартість і ще не перенесену на вартість виготовленої продукції. Вона є розрахунковою величиною і визначається як різниця між повною первісною вартістю та накопиченою на момент обчислення сумою спрацювання основних фондів. Залишкова вартість основних засобів на час їхнього вибуття має назву ліквідаційної вартості. У практиці господарювання її використовують для розрахунків норм амортизаційних відрахувань та визначення наслідків ліквідації спрацьованих основних фондів.

Балансова вартість основних засобів підприємства на початок розрахункового року обчислюється за формулою:

$$БВоф = БВо + Вноф + Вкр + Врек - Вв - АВо \quad (1.1)$$

де $БВо$ – балансова вартість групи основних фондів на початок року, що передував звітному;

$Вноф$ – витрати на придбання нових основних фондів;

$Вкр$ – вартість здійснення капітального ремонту основних фондів;

Врек – витрати на реконструкцію виробничих приміщень і модернізацію устаткування;

Вв – вартість виведених з експлуатації основних фондів протягом року, що передував звітному;

АВо – сума амортизаційних відрахувань, нарахованих у році, що передував звітному.

Для визначення первісної (балансової) вартості виробничих основних фондів на початок наступного за звітним року потрібно враховувати абсолютні величини введення в дію та вибуття протягом звітного року, оскільки останні мають діяти протягом усього наступного року незалежно від дати введення чи вибуття основних засобів у звітному році.

Амортизаційний фонд - це фонд грошових ресурсів, що утворюється за рахунок амортизаційних відрахувань і призначається для повного відновлення (реновації) основних фондів. За натуральною формою відшкодування зношування основних фондів здійснюють у процесі нового капітального будівництва та капітального ремонту основних засобів.

Слід зазначити, що амортизація відшкодовує зношування засобів лише у процесі виробництва. За рахунок амортизації не відшкодовуються основні фонди, зруйновані під час стихійного лиха, війни, невстановлене устаткування, а також основні фонди, які тривалий час перебувають у капітальному ремонті.

Амортизація нараховується при введенні в дію нових цехів, діляниць, відділків. З метою створення економічних передумов для оновлення основних фондів установлюється норма амортизації. Це - відношення річного обсягу амортизаційних відрахувань до середньорічної вартості основних засобів, виражене у відсотках.

Норми амортизації визначаються на основі строків служби засобів, які залежать від їх довговічності, фізичного й морального зносу, фактичного віку засобів праці, затрат на капітальний ремонт, модернізацію. Водночас на підприємствах деяких галузей, специфічні умови яких не дають можливості визначати амортизаційні відрахування у відсотках за вартістю основних засобів, норма амортизації встановлюється до іншої бази. Наприклад, у вугільній, гірничодобувній,

нафтодобувній промисловості норма амортизації визначається у грошах на тонну видобутого продукту.

1.3 Показники, які характеризують використання основних засобів підприємств

Основні виробничі засоби підприємств, які беруть участь у процесі виробництва, піддаються фізичному та моральному зносу, старіють, у результаті чого знижуються їх експлуатаційні можливості. Стан та використання основних виробничих засобів є важливою умовою, фактором забезпечення нормальних умов процесу виробництва та підвищення його ефективності. Тому на підприємствах важливе значення має як систематичне оцінювання стану основних засобів, так і аналіз ефективності їх використання.

Для визначення стану основних виробничих засобів та ефективності їх використання можуть застосовуватися показники, які характеризують:

- рівень забезпечення підприємства основними виробничими засобами;
- їх стан;
- ефективність їх використання (рис.1.7).

До показників, що характеризують рівень забезпечення підприємства основними виробничими засобами, належать питома вага основних виробничих засобів у майні підприємства, фондоозброєність та фондомісткість.

Питома вага вартості основних виробничих фондів у майні підприємства визначається як відношення вартості цих засобів (за вирахуванням їх зносу) до вартості майна підприємства. Це співвідношення (коефіцієнт) має бути не меншим 0,5. У цьому випадку процес виробництва на підприємстві буде забезпечуватись нормальними основними виробничими фондами. Якщо ж співвідношення (коефіцієнт) буде нижче 0,5, то на підприємстві буде загроза зривів нормального забезпечення процесу виробництва, а відповідно, невиконання планів виробництва. Якщо коефіцієнт реальної вартості основних виробничих засобів у майні підприємства сягає критичної позначки (0,2 - 0,3), то реальний виробничий потенціал

підприємства буде низьким і треба терміново шукати кошти для поліпшення становища.

Рисунок 1.7 - Показники забезпечення, стану й ефективності використання основних виробничих засобів

Фондоозброєність — показник, що характеризує рівень забезпеченості основними виробничими засобами промислово-виробничого персоналу підприємства. Розраховується фондоозброєність відношенням середньорічної вартості основних виробничих засобів до середньооблікової чисельності працівників підприємства.

$$\Phi_{оз} = \Phi_{к} / Ч, \quad (1.2)$$

де $\Phi_{к}$ - балансова вартість основних засобів;

$Ч$ - середньоспискова чисельність робітників.

Зростання рівня фондоозброєності - шлях до підвищення продуктивності праці. Але, необхідно слідкувати за тим, щоб темпи росту фондоозброєності не випереджали темпи росту продуктивності праці. Фондомісткість — показник, який характеризує рівень середньорічної вартості основних виробничих фондів на одиницю вартості виробленої валової продукції. Розраховується фондомісткість відношенням середньорічної вартості основних виробничих фондів до вартості виробленої валової продукції.

$$\Phi_m = \Phi_k / Вп, \quad (1.3)$$

де Φ_k - балансова вартість основних засобів;

$Вп$ - вартість виробленої валової продукції.

Вважається нормальним, коли фондомісткість має тенденцію до зниження. Але зниження коефіцієнта фондомісткості повинно проходити не за рахунок зниження вартості основних виробничих фондів та зниження вартості виробленої валової продукції, а за рахунок більш низьких темпів росту вартості основних виробничих фондів порівняно з темпами росту вартості валової продукції. За нормальних умов фондovіддача повинна мати тенденцію до збільшення, а фондомісткість — до зменшення.

Стан основних виробничих засобів характеризується такими показниками: коефіцієнтом оновлення; коефіцієнтом вибуття; коефіцієнтом приросту; коефіцієнтом зносу; співвідношенням основних виробничих та невиробничих фондів.

Коефіцієнт оновлення основних виробничих засобів — показник, який відображає частку нововведених фондів у звітному році в загальній їх вартості на кінець звітного року. Цей коефіцієнт показує рівень введення в експлуатацію нових основних виробничих фондів у вартісному виразі. Розрахунок коефіцієнта оновлення основних виробничих засобів (K_o) можна провести за такою формулою:

$$K_o = \Phi_y / \Phi_k, \quad (1.4)$$

де K_o - коефіцієнт оновлення основних засобів;

Φ_u - вартість введених основних засобів за звітний період;

Φ_k - балансова вартість основних засобів.

Збільшення коефіцієнта оновлення основних виробничих засобів - явище позитивне. Однак це збільшення повинно супроводжуватися ростом фондівіддачі цих фондів.

Коефіцієнт вибуття основних виробничих засобів - показник, що відображає частку вибулих у звітному році фондів у загальній їх вартості на початок цього ж року. Цей коефіцієнт показує рівень вибуття фондів у зв'язку з їх фізичним і моральним зносом і непридатністю для подальшого використання у виробничому процесі. Розрахунок коефіцієнта вибуття (K_v) основних виробничих засобів проводиться за такою формулою:

$$K_v = \Phi_v / \Phi_k, \quad (1.5)$$

де K_v - коефіцієнт вибуття основних засобів;

Φ_v - вартість виведених основних засобів за звітний період.

Φ_k - балансова вартість основних засобів.

Позитивним у роботі підприємства є стан, коли обсяг основних виробничих засобів, які вибули у звітному році, менший обсягу знову введених в експлуатацію цих фондів у цьому році.

Відносне збільшення основних виробничих засобів порівняно з їх вибуттям у звітному році визначається розрахунком коефіцієнта їх приросту (K_{pr}):

$$K_{pr} = (\Phi_u - \Phi_v) / \Phi_k, \quad (1.6)$$

де Φ_u - вартість введених основних засобів за звітний період;

Φ_k - балансова вартість основних засобів.

Φ_v - вартість виведених основних засобів за звітний період.

Коефіцієнт зносу характеризує частку вартості основних засобів, що її списано на витрати виробництва в попередніх періодах. Коефіцієнт зносу визначається відношенням суми зносу основних засобів до балансової вартості основних засобів.

$$K_z = Z_o / \Phi_k \quad (1.7)$$

де K_z - коефіцієнт зносу основних засобів;

Z_o - сума зносу основних засобів;

Φ_k - балансова вартість основних засобів.

Показник зносу основних засобів може визначатись також у відсотках на початок і на кінець звітного періоду і дає змогу оцінити стан основних засобів.

Формули розрахунку показників забезпечення стану й ефективності використання основних засобів та їхню характеристику наведено в таблиці 1.3,

де Φ_k - балансова вартість основних виробничих засобів;

$V_{п}$ - вартість виробленої продукції;

Φ_z - залишкова вартість основних виробничих засобів;

M - вартість майна підприємства;

Z_o - сума зносу основних виробничих засобів;

\mathcal{C} - середньооблікова чисельність працівників;

Φ_v - вартість введених основних виробничих засобів;

$\Phi_{вив}$ - вартість виведених основних виробничих засобів;

K_z - коефіцієнт зносу основних виробничих засобів;

$\Pi_{ч}$ - чистий прибуток підприємства.

Ефективність використання таких виробничих засобів визначається розрахунком таких показників: фондвіддачі, рівня рентабельності фондів; розміру прибутку на одиницю середньорічної вартості фондів.

Фондвіддача основних виробничих фондів — показник, який відображає обсяг валової (товарної) продукції у вартісному вираженні на одиницю (1 грн.) середньорічної вартості основних виробничих фондів, які беруть участь у

виробництві цієї продукції. Цей показник є найбільш узагальнюючим і характеризує ефективність використання основних виробничих фондів:

$$\Phi_B = B_{\Pi} / \Phi_K \quad (1.8)$$

Таблиця 1.3 - Показники забезпечення, стану й ефективності використання основних засобів

	Показник	Формула розрахунку	Характеристика
1.	Фондомісткість	Φ_K / B_{Π}	Характеризує забезпеченість підприємства основними засобами
2.	Фондоозброєність	$\Phi_K / Ч$	Показує величину основних фондів на одного працівника
3.	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства	Φ_3 / M	Відображає питому вагу залишкової вартості основних засобів у загальній вартості майна підприємства
4.	Коефіцієнт зносу основних виробничих засобів	$З_0 / \Phi_K$	Показує ступінь зносу основних виробничих засобів
5	Коефіцієнт придатності основних виробничих засобів	$1 - K_3$	Відображає частину основних засобів, придатну для експлуатації
6.	Коефіцієнт оновлення основних виробничих засобів	Φ_B / Φ_K	Показує частину введених нових основних засобів у загальній вартості основних фондів
7.	Коефіцієнт вибуття основних виробничих засобів	$\Phi_{\text{вив}} / \Phi_K$	Характеризує інтенсивність вибуття основних виробничих засобів
8.	Коефіцієнт приросту основних виробничих засобів	$\frac{\Phi_B - \Phi_U}{\Phi_K}$	Показує ступінь збільшення основних засобів у звітному періоді проти минулого періоду
9.	Фондовіддача	B_{Π} / Φ	Характеризує ефективність використання основних виробничих засобів. Відображає суму виробленої продукції на одну гривню основних виробничих засобів
10.	Рентабельність основних виробничих засобів	$\Pi_0 / \Phi_K * 100\%$	Визначає ступінь використання основних виробничих засобів

де Φ_B - фондівіддача основних засобів;

B_{Π} - вартість виробленої продукції за звітний період;

Φ_K - балансова вартість основних засобів на кінець звітного періоду.

Збільшення фондovіддачі основних виробничих засобів свідчить про підвищення ефективності їх використання, що є позитивним явищем в економіці підприємств. Основними шляхами підвищення фондovіддачі основних засобів є збільшення обсягу виробництва валової (товарної) продукції за рахунок більш інтенсивного їх використання і зниження середньорічної вартості цих засобів за рахунок ліквідації зношених, малопродуктивних та невикористаних у виробництві основних засобів.

Рентабельність основних виробничих засобів — це відносний показник, який характеризує рівень ефективності використання цих засобів. Розраховується він відношенням загального прибутку, отриманого за звітний рік, до середньорічної вартості основних виробничих засобів за цей самий рік.

Розрахунок рівня рентабельності основних виробничих засобів можна провести за такою формулою:

$$R_{\phi} = (P_{\text{ч}} / \Phi_{\text{к}}) \times 100\%, \quad (1.9)$$

де R_{ϕ} - рентабельність основних засобів;

$P_{\text{ч}}$ - чистий прибуток за звітний період;

$\Phi_{\text{к}}$ - балансова вартість основних засобів на кінець звітного періоду.

Абсолютним показником, що характеризує ефективність використання основних виробничих засобів, є сума прибутку, яка припадає на одиницю (1 грн.) середньорічної вартості цих засобів. Цей показник відображає рівень окупності використаних у виробництві основних виробничих засобів. Збільшення суми прибутку, що припадає на одиницю (1 грн.) середньорічної вартості основних виробничих засобів, та підвищення рівня їх рентабельності є основним завданням підприємств у ринкових умовах господарювання.

Основними напрямками підвищення ефективності використання основних виробничих засобів підприємством є такі:

- установка, монтаж та введення в експлуатацію основних виробничих фондів по можливості одночасно;

- збільшення капітальних вкладень в активну частину основних виробничих фондів підприємства;
- максимально можливе використання продуктивності та потужності наявного на підприємстві парку обладнання;
- максимально можливе використання календарного фонду часу згідно з технічними характеристиками обладнання;
- забезпечення належного обслуговування та дотримання необхідних умов експлуатації обладнання;
- своєчасне оновлення основних виробничих засобів підприємства;
- застосування комбінованого способу організації виробничих процесів на підприємстві;
- включення до виробництва незадіяних виробничих фондів;
- рівномірне завантаження основних виробничих фондів протягом робочого дня;
- підвищення професійно-кваліфікаційного рівня обслуговуючого основні виробничі фонди персоналу.

Останніми роками динаміка вище вказаних показників у більшості підприємств України незадовільна. Велика частина основних виробничих засобів зношена морально і фізично. Проблеми оновлення основних виробничих засобів, перебудови їх структури для України є дуже актуальними. Це пов'язано з необхідністю переходу до інтенсивного наукомісткого, ресурсозберігаючого типу суспільного відтворення, а також з тим, що на 90-ті роки припав період досягнення стану повного зношення дуже великими групами фондів. Вони були введенні в дію в 50-60-х роках ХХ ст. Ситуацію поглиблював кризовий стан економіки України впродовж тривалого часу. Це також позначилося на зменшенні купівельної спроможності господарюючих суб'єктів, що значно ускладнювало реалізацію вже виробленої продукції.

1.4 Дослідження механізму управління основними засобами на підприємстві

Із зростанням масштабів суспільного виробництва, поглибленням суспільного поділу праці посилюється значення системи управління економікою. Система управління – свідомо організований, цілеспрямований і активний вплив різних суб'єктів управління на процес розвитку та функціонування суспільного способу виробництва, економічної системи, їх окремих ланок та елементів.

Основними об'єктами системи є суспільне виробництво загалом, окремі сфери, галузі народного господарства. Основні види управління - організаційне, виробниче, кадрове, інвестиційне, інноваційне, фінансове та ін. спрямованні на прийняття певного управлінського рішення, яке реалізується через комплекс функцій (планування, організація, мотивація, контроль).

У процесі управління усіма об'єктами необхідно чітко сформулювати головну мету управління – початковий принцип функціонування і розвитку системи управління. Важливий принцип управління є принцип відповідальності, що регулює зобов'язання різних суб'єктів через застосування санкцій з метою відшкодування збитків.

В економічному середовищі як і в природному існують свої закони та закономірності (техніко-економічні, соціально-економічні, соціальні, правові, психологічні). Управління на підприємстві повинно здійснюватися комплексно, при цьому мати універсальний, раціональний, теоретичний, прикладний і інтуїтивний характер. Комплексність управління зростає, якщо беруть до уваги не лише внутрішні характеристики організації, а й зовнішні фактори впливу на неї (конкуренти, дії уряду, прийняті закони). [44]

У сучасних умовах господарювання у процесі встановлення рівноваги національного ринку активну участь бере держава, яка виконує важливі соціально-економічні функції, використовує увесь управлінський комплекс для врівноваження національного ринку.

Державне регулювання є комплексом основних форм і методів цілеспрямованого впливу державних установ і організацій на розвиток суспільного

способу виробництва для його стабілізації та пристосування до умов, що змінюються. Таке регулювання найповніше здійснюється через державні замовлення, закупівлю значної частини продукції, що означає гарантований попит на неї. Також державне регулювання може здійснюватися через проведення антициклічної, регіональної, інвестиційної, амортизаційної, структурної, грошово-кредитної, фінансово-бюджетної, антиінфляційної, валютної, митної, цінової, соціальної, екологічної та інших форм політики. Важливими методами державного регулювання є стимулювання НДДКР [44].

Забезпечення певних темпів розвитку і підвищення ефективності виробництва можливе за умови інтенсифікації відтворення та ліпшого використання діючих основних засобів підприємств. Ці процеси, з одного боку, сприяють постійному підтримуванню належного технічного рівня кожного підприємства, а з іншого – дають змогу збільшувати обсяг виробництва продукції без додаткових інвестиційних ресурсів, знижувати собівартість виробів за рахунок скорочення питомої амортизації й витрат на обслуговування виробництва та його управління, підвищувати фондівіддачу і прибутковість.

Таким чином, управління основними засобами – це управлінська методологія, основною метою якої є підтримка робочої готовності виробничих активів за рахунок оптимізації технічного обслуговування, ремонтів, матеріально-технічного забезпечення та використання трудових ресурсів.

Протягом останніх років на більшості підприємств різних галузей народного господарства України спостерігається низький рівень ефективності відтворювальних процесів. Коефіцієнти оновлення й вибуття машин і устаткування, тобто найбільш активної частини основних фондів на промислових підприємствах, коливаються в межах відповідно 2%-8% загального їхнього обсягу, а коефіцієнт економічного спрацювання досягає 50%-85% загальної вартості [44]. Парк діючого виробничого устаткування містить майже третину фізично спрацьованих і технічно застарілих його одиниць.

Тому актуальною проблемою є визначення ефективності використання основних засобів виробництва з урахуванням оцінки їх технічного стану,

використання та виявлення резервів їх підвищення, а також виявлення найбільш важливих чинників, які впливають на зміну рівня використання основних фондів суб'єктами господарювання. Сучасна наука виробила велику кількість підходів до оцінювання ефективності використання основних фондів (далі – ОФ). Так, С.Ф. Покропивний, В.І. Мацибора та В.К. Збарський вважають, що головною ознакою ефективного використання основних фондів підприємства є зростання обсягу виробництва його продукції. Забезпечення високих темпів розвитку виробництва та підвищення його ефективності можливе лише за умови інтенсивного відтворення й раціонального використання ОФ [28], [43].

І.В. Ковальчук підкреслює, що в процесі господарювання менеджмент підприємства має спрямовувати свої зусилля на вирішення проблеми ефективного управління ресурсами і, відповідно, основними фондами, оскільки при неможливості залучення додаткових ресурсів через обмежені фінансові можливості підприємства вирішити проблему максимізації прибутку можна лише за рахунок підвищення ефективності використання наявних ресурсів [38].

Аналіз літературних джерел свідчить про дещо різні підходи до оцінювання ефективності використання основних засобів. Наприклад, С.Ф. Покропивний, П.В. Круш, В.І. Подвігіна, В.А. Федорова та О.А. Соловійова наголошують на тому, що ефективність використання основних фондів можна охарактеризувати системою показників, яка складається з двох підсистем: показників ефективності відтворення основних засобів та показників використання основних фондів [42], [76]. В.І. Титов вважає, що оптимізація використання основних виробничих фондів багато в чому залежить від наявності обґрунтованої системи показників оцінювання рівня ефективності використання основних засобів, яка містить загальні (вартісні) та часткові (натуральні) показники [67]. В.К. Склярєнко, В.М. Прудніков відзначає, що ефективність використання основних засобів можна оцінити, використовуючи чотири групи показників: 1) показники екстенсивного використання ОФ; 2) показники інтенсивного використання ОФ; 3) показники інтегрального використання ОФ; 4) узагальнюючі показники використання ОФ, які характеризують використання ОФ в цілому по підприємству [53].

Дещо відмінний підхід до оцінювання запропонований В.І. Мациборою та В.К. Збарським, які поділяють систему показників оцінювання ефективності управління використанням основних засобів на три групи: 1) показники, які характеризують відтворення ОФ, тобто їх технічний стан; 2) показники, які характеризують оснащеність підприємства основними фондами; 3) показники, які характеризують ефективність використання основних виробничих фондів підприємства [43]. О.І. Волков відзначає, що аналіз використання основних фондів можна проводити за такими напрямками: аналіз складу ОФ; аналіз структури ОФ; аналіз технічного стану ОФ; аналіз утримання ОФ; аналіз техніко-економічних показників використання основних засобів .

Таким чином, наведені сучасні підходи до оцінювання ефективності управління використанням основних засобів досить різноманітні, але в переважній більшості ґрунтуються на одних і тих самих оцінювальних показниках. Для проведення оцінювання ефективності використання основних виробничих засобів використаємо систему показників, які розділимо на три підсистеми: 1) показники, які характеризують технічний стан (відтворення) основних фондів; 2) узагальнюючі показники використання основних фондів; 3) часткові показники використання основних фондів.

Однією з головних ознак покращення управління ефективністю використання основних фондів підприємства є збільшення обсягів виробництва продукції. У свою чергу, обсяги виробництва продукції за наявної та незмінної кількості обладнання залежать, по-перше, від ефективності використання фонду робочого часу протягом зміни, доби, місяця тощо, тобто від екстенсивності їх використання; по-друге, від повноти використання можливостей обладнання з погляду його часової, добової, місячної виробничих потужностей (інтенсивності використання). Таким чином, інтенсифікація та екстенсифікація використання наявного обладнання дає змогу без значних витрат посприяти підвищенню ефективності використання основних засобів та збільшенню виробництва продукції.

Тому виділяють два основних напрями покращення управління ефективністю використання основних фондів, таких як: інтенсивні та екстенсивні. До інтенсивних

напрямів підвищення ефективності використання основних фондів можна зарахувати такі засоби: 1) механізація та автоматизація виробництва; 2) технічне переозброєння та модернізація підприємства; 3) удосконалення технологічних процесів; 4) скорочення тривалості операційного циклу виробництва; 5) застосування прогресивних форм організації та управління виробництвом; 6) підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня промислово-виробничого персоналу. Екстенсивні напрями підвищення використання основних фондів такі: 1) скорочення простоїв обладнання внаслідок своєчасного забезпечення сировиною, матеріалами, напівфабрикатами тощо, підвищення якості ремонтів та обслуговування обладнання; 2) збільшення кількості машино-змін роботи обладнання та зменшення кількості устаткування, що не працює; 3) введення додаткового обладнання.

Вирішення проблеми підвищення ефективності управління використанням основних засобів – це одне з основних завдань діяльності підприємств, від результату якого залежить фінансовий стан та конкурентоспроможність підприємства. Підвищення ефективності використання основних засобів є одним із головних чинників майбутнього ефективного функціонування підприємства в цілому.

Таким чином, однією з головних ознак ефективного управління використанням основних засобів є зростання обсягу виробництва його продукції підприємства й чистого прибутку. Ефективне їх використання в результаті приводить до підвищення ефективності підприємства в цілому та сприяє покращенню його фінансового стану й конкурентоспроможності. Оцінювання ефективності використання основних фондів здійснюється з використанням такої системи показників: показників оцінювання технічного стану (відтворення), узагальнюючих та часткових показників використання основних фондів. Основними напрямками підвищення ефективності використання основних фондів є інтенсивні та екстенсивні.

Однак треба наголосити на двох важливих обставинах. По-перше, якщо екстенсивне завантаження машин та устаткування обмежується тільки календарним фондом часу, то можливості підвищення інтенсивного навантаження устаткування, його продуктивності практично не є такими обмеженими. По-друге, здійснення заходів екстенсивного напрямку, як правило, не потребує капітальних витрат, а підвищення

рівня інтенсивного використання виробничого апарату пов'язане зі значними інвестиціями; проте останні порівняно швидко окупаються за рахунок одержаного внаслідок інтенсифікації додаткового економічного ефекту. [10]

В умовах ринкової економіки процес господарювання в цілому передбачає їх максимальне використання з метою підвищення показників фондівіддачі, зниження фондомісткості продукції та недопущення морального старіння (скорочення амортизаційного періоду).

Система управління основними фондами підприємства повинна вирішувати такі завдання: зниження витрат на обслуговування виробничих активів, підтримка максимальної готовності та працездатності виробничих активів, мінімізація експлуатаційних витрат, підвищення надійності обладнання, збільшення прибутку підприємства.

Отже, як ми бачимо, однією із найбільш актуальних проблем, що стоять перед сучасним підприємством, що має в своєму розпорядженні складне та дороге в обслуговуванні обладнання, устаткування, машини, є необхідність забезпечення його безпеки та економічної ефективності роботи. Важливим є впровадження системи управління виробничими фондами та активами підприємства за рахунок використання сучасних інформаційних технологій, уникаючи закупівлю нового обладнання.

Висновки до першого розділу

Розвиток підприємств є передумовою економічного зростання будь-якої сучасної країни. Ця обставина вимагає інвестиційного забезпечення та державного стимулювання своєчасного відновлення зношених і застарілих основних засобів на підприємствах. Обсяги та доступність традиційних джерел фінансування оновлювальних процесів, таких як амортизація, власні кошти, бюджетне фінансування, банківські кредити, не задовольняють інвестиційні потреби промислових підприємств у здійсненні широкомасштабного оновлення основного капіталу. Тому важливим завданням стає удосконалення використання як

традиційних так і нетрадиційних джерел і форм фінансування відтворювальних процесів у промисловості.

Оцінка ситуації, яка склалася зараз в Україні, показує, що більша частина споруд, техніки і обладнання українських підприємств зношена фізично і застаріла морально і, тому вимагає заміни. За офіційними даними і експертними оцінками більше 60% основних засобів усіх підприємств країни є застарілими. Вони вже не забезпечують ефективно і інтенсивно виробництво, а це призводить до великих виробничих витрат. Застосовуючи морально застаріле обладнання, підприємства часто вимушені використовувати морально застарілі технології, які закладені при створенні цієї техніки.

За попередніми розрахунками, на сьогодні на оновлення активної частини основних виробничих фондів потрібно 180 млрд. грн., для техніко-технологічного переозброєння та реорганізації технологічно застарілих виробництв ще 45 млрд. грн. Фінансування оновлення основних засобів є важливою ланкою процесу управління, і воно зводиться до трьох варіантів. Перший з них ґрунтується на тому, що весь обсяг оновлення цих активів фінансується за рахунок власного капіталу. Другий з них заснований на змішаному фінансуванні оновлення основних засобів за рахунок власного й довгострокового позикового капіталу. Третій варіант передбачає оновлення їх винятково за рахунок фінансового кредиту (наприклад, за рахунок фінансового лізингу).

Отже, необхідність оновлення основних виробничих засобів за ринкових відносин визначається передовсім конкуренцією товаровиробників. Саме конкуренція спонукує підприємства здійснювати прискорене списання основних виробничих засобів з метою нагромадження фінансових ресурсів для наступного вкладання коштів у придбання більш прогресивного устаткування, впровадження нових технологій та іншого поліпшення основних виробничих засобів.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТОВ «ЗБОРІВСЬКИЙ ЦЕГЕЛЬНИЙ ЗАВОД»

2.1 Загальна характеристика діяльності підприємства

ТОВ «Зборівський цегельний завод» зданий в експлуатацію у 1967 р. Подальше розширення підприємства відбулося, коли до його складу приєдналися Залозецький та Козлівський цегельні заводи і Гає-Розтоцький камінний кар'єр. У 1981 р. самостійним підприємством став Козлівський завод, те саме стосується Гаї-Ростоцького кар'єру. Останнім у 1994 р. від'єднався та отримав статус приватного підприємства Залозецький завод.

Згідно з рішенням №272 від 5 грудня 1994 р установчих зборів ДК «Укрбудматеріали» ДП «Зборівське заводоуправління будівельних матеріалів» набуло нового статусу відкритого акціонерного товариства, а 25 січня 1995 воно перейменовано у ТОВ «Зборівський цегельний завод».

Юридична адреса товариства: Тернопільська область, Зборівський район, вул. Б. Хмельницького, 55. Товариство «Зборівський цегельний завод» свою діяльність базує на основі Закону України «Про господарські товариства», Статуту та діючого законодавства. ТОВ «Зборівський цегельний завод» є юридичною особою і діє на основі самофінансування та повного господарського розрахунку, має самостійний баланс, статутний фонд, має розрахунковий, валютний та інші рахунки в банках та у встановленому порядку користується кредитами банків. Форма власності підприємства - колективна.

Площа земельної ділянки ТОВ «Зборівський цегельний завод» 14 га, підприємство знаходиться в м. Зборів, поруч з трасою Львів – Тернопіль (в 300 м від траси) і в трьох кілометрах від залізничної станції с. Млинівці.

Метою діяльності товариства є отримання прибутку шляхом здійснення різних видів господарської діяльності, базуючись на засадах чинного законодавства України і Статуту товариства.

Згідно зі своєю метою, товариство має право:

- встановлювати ціни на продукцію;
- самостійно визначати розмір та умови оплати праці, внутрішній розпорядок, режим праці та відпочинку з врахуванням вимог законодавства про працю.

Засновниками підприємства є холдингова компанія «Тернопільбудматеріали», яка займає у статутному фонді – 30% і працівники підприємства і інші громадяни України (70%). Форма власності є колективна. Управління ТОВ «Зборівський цегельний завод» здійснюється через загальні збори акціонерів. Вони обирають правління товариства, а також спостережну раду. Вищим органом правління підприємства є загальні збори акціонерів.

Вперше родовище цегельної сировини було розвідано в 1955р. В 1967р. Вінницькою ГРП «Укргеолбуд» проведено дорозвідку. Поверхня розвіданої ділянки нерівна, центральну його частину займає балка з широким днищем і пологим схилами. Загальний нахил поверхні направлений в сторону долини річки Стрипи, яка протікає на відстані 1 км. від родовища.

Клімат району помірно-континентальний. Середньорічна температура +7,8 С. Середня глибина промерзання ґрунту 1,2 м. Середня висота сніжного покриву досягає 200 мм. В даний час кар'єр представляє собою гірничу виробітку розміром 210 * 300м. Продукція кар'єру – суглинки, які використовують для виробництва цегли. Видобуванні роботи ведуться екскаватором Е-10011, або трактором Т – 150. Питома вага використання місцевої сировини у виробничому процесі становить 85 %, а 15 % - це добавки відходів порід вуглезбагачення Львівсько-Волинського басейну. З метою покращення якості цегли і зменшення витрат газу на підприємстві використовують аргеліт з Львівсько-Волинського басейну.

Головними напрямками діяльності ТОВ «Зборівський цегельний завод» є:

- виготовлення будівельних матеріалів, їх реалізація, будівництво об'єктів виробництва та соціальної сфери;

- здійснення різних видів будівельно-монтажних, пусконаладжувальних робіт;
- надання транспортних послуг;
- автотранспортні перевезення різних вантажів як виробничого призначення так і товарів споживання;
- впровадження сучасних технологій з виробництва продукції та послуг, пов'язаних з метою діяльності підприємства.

ТОВ «Зборівський цегельний завод» є типовим підприємством з тунельною піччю, яка опалюється природнім газом і де сушка проводиться відходами газів після випалу цегли в тунельних сушилах. На підприємстві встановлено вітчизняне устаткування.

ТОВ «Зборівський цегельний завод» спеціалізується по випуску цегли керамічної. Глиняна цегла широко використовується для зведення стінових конструкцій. На даному підприємстві випускається цегла глиняна звичайна, виготовляється вона методом пластичного формування. Цегла має розміри 250*120*65 мм. Вимоги до цегли регламентовані ГОСТ 530-84 «Цегла глиняна звичайна». Цегла має такі показники на стискання 75- 100 кг/см², її водовбирання – не менше 8%.

Готова продукція маркується. На цеглу, яка маркується, у процесі виготовлення наноситься відбиток клейма - товарний знак підприємства. При сертифікації продукції наносять національний знак.

До основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод» належать:

- цехи;
- адміністративна будівля;
- побутовий корпус;
- будівля котельні;
- гараж для автомобілів;
- склади матеріалів.

Підприємство працює круглорічно, випускає цеглу керамічну повнотілу звичайну методом пластичного формування. ТОВ «Зборівський цегельний завод»

використовує сировину власного середовища, розміщеного поруч із територією підприємства. Для розробки Зборівського родовища виділена земельна ділянка рішенням Ради Міністрів УРСР №453 від 19.10.1988р. Загальна площа ділянки - 10 га, в тому числі кар'єр - 5,5 га.

Виробнича потужність окремих дільниць підприємства складає:

- формувальне відділення - 11,7 млн. шт.;
- сушильне відділення – 10,8 млн.. шт.;
- випал - 10,3 млн. шт. на рік.

Відходами виробництва є брак при сушінні продукції, який становить 2,7%, та брак при випалі – 2,5%, які повторно використовуються для виробництва цегли і в якості матеріалу для підсипки доріг в кар'єр.

Робота підприємства ґрунтується на таких основоположних принципах: комплексність пропонованих рішень, гнучка цінова політика, висока якість і широта номенклатури пропонованої продукції, індивідуальний підхід до вимог кожного клієнта, сумлінність і відкритість у бізнесі. Індивідуальний підхід - запорука успішної співпраці, тому з кожним з клієнтів працює представник підприємства.

Підприємство діє на умовах самофінансування та повного господарського розрахунку. ТОВ «Зборівський цегельний завод» покриває свої витрати за рахунок власних доходів. Підприємство самостійно планує діяльність і її напрямки, визначає спеціалізацію, надає послуги, самостійно співпрацює з різними партнерами, налагоджуючи з ними економічні зв'язки по різних напрямках діяльності, включаючи зовнішньоекономічну діяльність. ТОВ «Зборівський цегельний завод» самостійно встановлює тарифи на всі види послуг.

ТОВ «Зборівський цегельний завод» здійснює оперативний та поточний аналізи діяльності, веде бухгалтерський облік результатів своєї діяльності, а також статистичну звітність і надає її у встановленому порядку і обсязі органам державної статистики. Головний бухгалтер підприємства є відповідальним за результати здійснення обліку основних засобів, матеріалів, сировини заробітної плати, а також за своєчасне подання звітності у відповідні контролюючі установи. Посадова

інструкція, складена на основі чинного законодавства, встановлює та регулює права та обов'язки, повноваження та компетентності головного бухгалтера.

Посадові особи товариства несуть встановлену чинним законодавством відповідальність за достовірність відомостей, що містяться в річному звіті та балансі. Працівники підприємства працюють на основі укладених трудових договорів між ними та установою, на них розповсюджуються положення законодавства України про працю, вони є соціально захищеними, на них розповсюджується соціальне страхування відповідно з чинним законодавством України.

Організаційна структура управління ТОВ «Зборівський цегельний завод» є лінійно-функціонального типу (рис. 2.1). Оскільки є лінійні керівники, які здійснюють керівництво, координують роботу своїх підлеглих і існують функціональні підрозділи (служба головного інженера, бухгалтерія і т.п.), які займаються підготовкою рішень щодо своїх функцій, але безпосереднього впливу на працівників виробництва не мають, а тільки опосередковано через їхнього лінійного керівника.

Перевагами даної структури є: чіткість керівництва, узгодження дій працівників підприємства; оперативність у прийнятті рішень. Недоліками є: високі вимоги до керівника; перевантаження інформацією керівника; відсутність високкваліфікованих спеціалістів з певних напрямків діяльності підприємства. Організаційна структура даного підприємства відповідає наступним вимогам, які ставляться до оргструктур управління: адаптивність, адекватність, спеціалізація, оптимальність, надійність, економічність, простота.

Адаптивність оргструктури підприємства проявляється у здатності даного підприємства пристосовуватись до змін чинників зовнішнього середовища, а саме законодавчої бази, яка регулює діяльність підприємства - ТОВ «Зборівський цегельний завод». Підприємству доводиться покращувати свої конкурентні позиції через поліпшення якості керамічної цегли.

Спеціалізація оргструктури підприємства проявляється через функціональну замкнутість структурних підрозділів, а саме відділи підприємства мають чітко окреслене коло завдань, обов'язків, які стосуються лише їхньої функції, наприклад відділ кадрів займається лише підбором, оформленням на роботу, підвищенням кваліфікації, переміщенням персоналу підприємства.

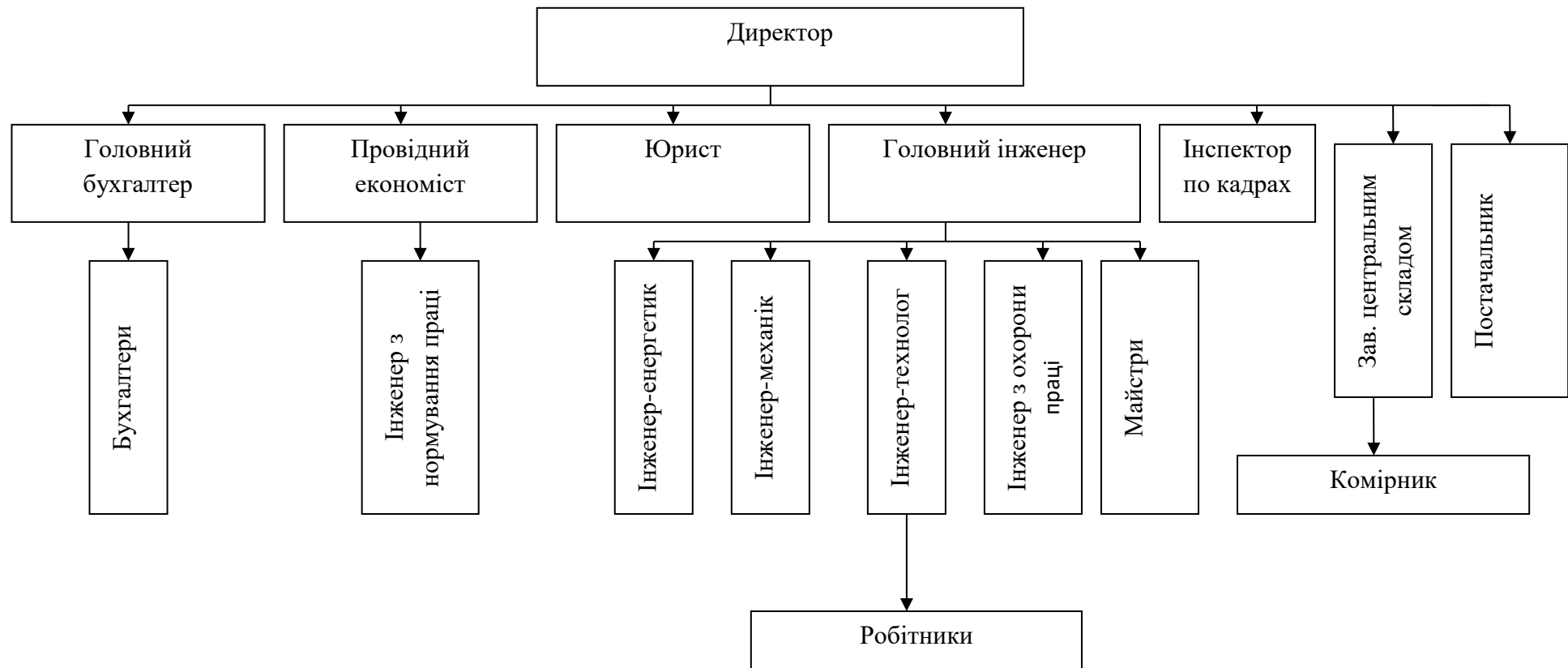

Рисунок 2.1 – Організаційна структура управління ТОВ «Зборівський цегельний завод»

Оргструктура є оптимальною, оскільки існують раціональні зв'язки між головним інженером підприємства і його підлеглими (відділом енергетика і механіка, інженером по охороні праці, майстрами), тому що вони знаходяться в підпорядкуванні у нього і виконують лише його розпорядження, а також несуть відповідальність за виконання своїх обов'язків перед ним. Оргструктура є надійною, бо існують лінійні зв'язки, які дозволяють здійснювати достовірну передачу інформації від керівника до підлеглого і навпаки; підприємство не є великим і інформація не встигає видозмінюватися та деформуватися при проходженні усіх шаблів ієрархії управління. Структура управління є простою, тому що існує легкість і чіткість розуміння рішень керівництва для персоналу.

Трудова діяльність на підприємстві здійснюється на основі укладених трудових договорів, контрактів відповідно до чинного законодавства. Загальний розмір виплати за результатами праці окремих працівників підприємства не обмежується. Мінімальний розмір заробітної плати не може бути нижчим встановленого державного мінімального розміру заробітної плати на час укладення трудового договору.

Основні показники, які характеризують техніко-економічну діяльність підприємства у 2016-2018 рр., подано у таблиці 2.1. Аналізуючи дані таблиці, можна сказати, що чистий дохід від реалізації продукції має тенденцію до щорічного зростання. Рентабельність реалізованої продукції у звітному періоді (2018) зменшилася на 28,6% порівняно з 2017 роком, проте мала тенденцію до зростання у 2017 порівняно з 2016 роком на 42,6%. Чистий прибуток підприємства у 2017 році порівняно з 2016 роком зріс на 2040,1 тис. грн. та зменшився у 2018 році порівняно з 2017 роком на 712,7 тис. грн. Це відбулося за рахунок росту собівартості виготовленої та реалізованої продукції. Чисельність працівників у 2017 році на заводі збільшилася на 1 людину порівняно з 2016 роком та зменшилася на 3 чол. у 2018 році порівняно з 2017 роком. Показник фондівіддачі має тенденцію до щорічного зростання, що є позитивною стороною діяльності підприємства і свідчить про зростання ефективності використання основних засобів шляхом збільшення виробництва та реалізації продукції.

Таблиця 2.1 - Техніко-економічні показники діяльності ТОВ «Зборівський цегельний завод» у 2016-2018 рр.

Показники	Роки			Відхилення			
				Абсолютне, тис. грн.		Відносне, %	
	2016	2017	2018	2017/2016	2018/2017	2017/2016	2018/2017
Чистий дохід, тис. грн.	17588,1	24248,2	26882,1	6660,1	2633,9	37,9	10,9
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	13551,1	18313,5	21383,1	4762,4	3069,6	35,1	16,8
Чистий прибуток, тис. грн.	2194,6	4234,7	3522,0	2040,1	-712,7	93,0	-16,8
Середньоспиксова чисельність персоналу, чол.	50	51	48	1	-3	2,0	-5,9
Продуктивність праці, тис. грн./чол.	351,76	475,45	560,04	123,69	84,59	35,2	17,8
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	4391,6	4420,7	4450,7	29,1	30,0	0,7	0,7
Фондовіддача, грн.	4,00	5,49	6,04	1,49	0,55	37,3	10,0
Рентабельність продукції, %	16,2	23,1	16,5	6,9	-6,6	42,6	-28,6

2.2 Аналіз впливу середовища підприємства на ефективність використання основних засобів

Аналіз середовища підприємства дає можливість виявити ті можливості і той потенціал, на який може розраховувати організація для досягнення своїх цілей, а також виявити слабкі і сильні сторони підприємства. Сильні сторони є тією базою, на яку підприємство опирається у конкурентній боротьбі та яку воно повинно намагатись зміцнювати та розширювати. Слабкі сторони повинні бути під пильним наглядом менеджерів підприємства з метою їх усунення.

Сильними сторони діяльності ТОВ «Зборівський цегельний завод» є:

- широкий асортимент продукції підприємства;
- наявність власних підрозділів;
- наявність Інтернет-сайту підприємства, з якого споживачі можуть дізнатися про асортимент продукції та ціни на продукцію;
- великий досвід роботи підприємства в даній галузі,
- високваліфікований персонал;

- доступні ціни;
- достатньо потужне та сучасне технологічне обладнання.

Слабкими сторонами діяльності досліджуваного підприємства є відсутність продукції, яка б мала значні переваги над продукцією конкурентів, була високорентабельною та користувалася високим попитом.

Можливості ТОВ «Зборівський цегельний завод»:

- при впровадженні у виробництво нової продукції існує необхідність здійснення рекламної кампанії на різних рекламних носіях з метою ознайомлення споживачів з новою продукцією і стимулювання попиту, у тому числі інтернет-реклами;

- зниження цін на товари за рахунок встановлення нового, більш продуктивного обладнання;

- розширення рекламної діяльності, введення посад продавців - консультантів;

- збільшення обсягів продаж через завоювання споживача у нових географічних сегментах.

Загрози:

- погіршення економічної ситуації в країні, що призводить до зниження рівня продаж;

- збільшення попиту на товари - замітники внаслідок поліпшення їх якісних характеристик, зниження ціни;

- наявність сильних конкурентів;

- зростання ціни сировини та матеріалів, що постачається на підприємство, що призводить до зростання ціни на продукцію підприємства.

Аналізуючи внутрішнє середовище підприємства, серед факторів, які спричиняють найбільший вплив на ефективність діяльності ТОВ «Зборівський цегельний завод», виділимо такі:

- відповідність організаційної структури управління підприємством профілю його діяльності та типу виробництва;

- асортимент продукції;

- кількість та якість роботи персоналу;
- прогресивність технології виготовлення продукції;
- платоспроможність підприємства;
- ефективність здійснення маркетингової діяльності.

Необхідно проаналізувати як кожен з вище згаданих факторів внутрішнього середовища впливає на діяльність досліджуваного підприємства, тобто потрібно проаналізувати сильні і слабкі впливи кожного фактора. Дані зведено у таблицю 2.2.

Таблиця 2.2 – Фактори внутрішнього середовища, які впливають на діяльність ТОВ «Зборівський цегельний завод»

№ п/п	Фактори	Сильні сторони	Слабкі сторони
1	Організаційна структура управління підприємством	Узгодженість та чіткість управління	Негнучка до змін ринку
2	Асортимент продукції	Широкий асортимент	Асортимент продукції рідко оновлюється
3	Кількість та якість роботи персоналу	Персонал молодого віку	Низька кваліфікація кадрів
4	Прогресивність технології виготовлення продукції)	Короткий цикл виготовлення продукції	Значні втрати від браку, незначна частка інноваційних технологій при виробництві продукції
5	Платоспроможність підприємства	Прибуткова діяльність підприємства	Постійне зростання кредиторської заборгованості
6	Ефективність маркетингової діяльності	Невеликі залишки нереалізованої продукції	Недостатня рекламна кампанія

Для більшості підприємств надзвичайно важливо визначати фактори, які мають найбільший вплив на його діяльність, також важливо спрогнозувати зміни, які вони спричинять. Аналіз факторів, які впливають на діяльність ТОВ «Зборівський цегельний завод» слід провести на основі інформації, поданої у таблицях 2.3 – 2.11.

Аналіз впливу факторів на діяльність ТОВ «Зборівський цегельний завод» продовжимо дослідженням факторів непрямої дії зовнішнього середовища підприємства. Дані приведемо у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 - Фактори соціально-культурного середовища, які впливають на діяльність ТОВ «Зборівський цегельний завод»

Фактори	Важливість впливу для галузі	Напрями впливу на галузь	Вплив на підприємство	Ступінь впливу для підприємства
Культурні цінності, традиції	Значний	Позитивний	Попит на продукцію підприємства	Значний позитивний
Взаємовідносини індивідуумів усередині суспільства	Помірний	Позитивний	Вдосконалення взаємовідносин	Помірний позитивний
Прийняття-підприємства-виготовлювача	Помірний	Позитивний	Хороший імідж підприємства	Помірний позитивний
Взаємовідносини підприємства з суспільними організаціями	Помірний	Позитивний	Співпраця з різними організаціями	Помірний позитивний
Взаємовідносини з зарубіжними компаніями	Значний	Позитивний	Налагодження співпраці з зарубіжними компаніями	Значний позитивний

Дана таблиця дозволяє зробити висновок, що на діяльність підприємства впливають усі фактори соціально-культурного середовища. Вплив традицій, культурних цінностей, а також співпраця з іноземними інвесторами мають найбільший позитивний вплив на діяльність досліджуваного підприємства.

Як видно з таблиці 2.3, на діяльність ТОВ «Зборівський цегельний завод» впливають фактори соціально-культурного середовища, при цьому вони як позитивно, так і негативно впливають на його роботу. Слід зазначити, що традиції і культурні цінності, а звідси - налагодження співпраці з зарубіжними компаніями, попит на продукцію підприємства найбільш позитивно впливають на діяльність досліджуваного підприємства.

До економічних факторів, які найбільш негативно впливають на роботу підприємства (табл.2.4) відносять:

- недосконалість законодавства;
- мінливість системи оподаткування;
- низькі темпи економічного розвитку країни;
- незадовільний рівень культури конкурентних відносин.

Таблиця 2.4 - Фактори економічного середовища, які впливають на діяльність ТОВ «Зборівський цегельний завод»

Фактори	Важливість впливу для галузі	Напрями впливу на галузь	Вплив на підприємство	Ступінь впливу для підприємства
Темпи економічного розвитку країни	Значний	Негативний	Низькі темпи економічного розвитку підприємства	Значний негативний
Мінливість системи оподаткування	Значний	Негативний	Значний податковий тиск	Значний негативний
Рівень культури конкурентних відносин	Значний	Негативний	Значна конкуренція	Значний негативний
Недосконалість економічного законодавства	Помірний	Негативний	Відсутність податкових пільг з боку держави	Помірний негативний
Зміна кон'юнктури ринку	Помірний	Негативний	Незадовільний попит на продукцію підприємства	Помірний негативний
Масштаби ринку	Значний	Позитивний	Зростання обсягів продаж	Значний позитивний
Обсяги залучених інвестицій	Значний	Негативний	Відсутність зовнішніх інвестицій	Значний негативний
Система ціноутворення і регулювання цін	Незначний	Позитивний	Зростання цін на продукцію підприємства	Незначний позитивний

Слід зазначити, що неабиякий вплив на діяльність ТОВ «Зборівський цегельний завод» має науково-технічне середовище (табл. 2.5). До факторів, які впливають найбільш позитивно, належать:

- технічні та технологічні нововведення;
- зростання кваліфікації персоналу;
- продовження життєвого циклу продукції.

Таблиця 2.5 - Фактори науково-технічного середовища середовища, які впливають на діяльність ТОВ «Зборівський цегельний завод»

Фактори	Важливість впливу для галузі	Напрями впливу на галузь	Вплив на підприємство	Ступінь впливу для підприємства
Технічні та технологічні нововведення	Значний	Позитивний	Зростання обсягів виробництва, збільшення прибутку, покращення якості продукції	Значний позитивний
Продовження життєвого циклу продукції	Помірний	Позитивний	Зростання обсягів виробництва, збільшення прибутку	Незначний позитивний
Частка інноваційних технологій	Помірний	Позитивний	Зростання частки технологій	Незначний позитивний
Розвиток НТП	Помірний	Позитивний	Підвищення технічного рівня	Незначний позитивний
Кваліфікація персоналу	Значний	Позитивний	Зростання кваліфікації персоналу	Незначний позитивний
Конкурентоздатність продукції галузі	Незначний	Позитивний	Зростання конкурентоздатності продукції	Незначний позитивний

Найбільш значний вплив спричиняють політична ситуація в країні, незадовільний характер відносин держави до галузі, регулювання і контролювання державою роботи підприємства, недосконалість законодавчої бази (табл.2.6).

Таблиця 2.6 - Фактори політико-правового середовища середовища, які впливають на діяльність ТОВ «Зборівський цегельний завод»

Фактори середовища	Важливість впливу для галузі	Напрями впливу на галузь	Вплив на підприємство	Ступінь впливу для підприємства
Політична ситуація в країні	Значний	Негативний	Нестабільність роботи підприємства	Значний негативний

Продовження таблиці 2.6

Характер відносин держави до галузі	Сильний	Негативний	Недостатня державна підтримка галузі	Сильний негативний
Регулювання і контролювання державою роботи підприємства	Значний	Негативний	Мінливість податкових ставок	Значний негативний
Захист вітчизняного виробника державою	Помірний	Позитивний	Захищеність від зовнішніх конкурентів	Помірний позитивний
Недосконалість законодавчої бази	Сильний	Негативний	Мінливість оподаткування	Сильний негативний
Недосконалість правової системи	Помірний	Негативний	Мінливість податкового регулювання	Помірний негативний

Таблиця 2.7 - Фактори зовнішнього середовища, які впливають на діяльність ТОВ «Зборівський цегельний завод»

Тип зовнішнього середовища	Фактори середовища	Ступінь впливу на галузь	Вплив на підприємство	Ступінь впливу для підприємства
Соціально-культурне середовище	Культурні цінності, традиції	Значний	Попит на продукцію підприємства	Значний позитивний
	Взаємовідносини з зарубіжними компаніями	Значний	Налагодження співпраці з зарубіжними компаніями	Значний позитивний
Економічне середовище	Темпи економічного розвитку країни	Значний	Низькі темпи економічного розвитку підприємства	Значний негативний
	Масштаби ринку	Значний	Зростання обсягів продаж	Значний позитивний
	Обсяги залучених інвестицій	Значний	Відсутність зовнішніх інвестицій	Значний негативний
Науково-технічне середовище	Технічні та технологічні нововведення»	Значний	Зростання обсягів виробництва, збільшення прибутку, покращення якості продукції	Значний позитивний

Продовження таблиці 2.7

	Розвиток науково-технічного прогресу	Незначний	Підвищення технічного рівня виробництва	Помірний позитивний
	Кваліфікація персоналу	Значний	Зростання кваліфікації персоналу	Незначний позитивний
Політико-правове середовище	Політична ситуація в країні	Значний	Нестабільність роботи підприємства	Значний негативний
	Характер відносин держави до галузі	Значний	Недостатня державна підтримка	Помірний позитивний
	Регулювання і контролювання державою роботи підприємства	Значний	Мінливість податкових ставок	Значний негативний

На діяльність ТОВ «Зборівський цегельний завод» впливають не лише фактори макросередовища але і мікросередовища. Перелік факторів та їх вплив на досліджуване підприємство подані у таблицях 2.8-2.10.

Таблиця 2.8 – Залежність діяльності ТОВ «Зборівський цегельний завод» від споживачів продукції

Фактори	Важливість впливу для галузі	Напрямок впливу на галузь	Вплив на підприємство	Ступінь важливості для підприємства
Вартісний обсяг придбаної продукції покупцем	Значний	Позитивний	Зростання прибутку	Значний позитивний
Інформування покупців про продукцію	Помірний	Позитивний	Зростання прибутку	Помірний позитивний
Наявність взаємозамінної продукції	Помірний	Позитивний	Виготовлення взаємозамінної продукції	Помірний позитивний
Чутливість покупця до зміни цін	Помірний	Негативний	Зі збільшенням цін зменшується обсяг продаж	Помірний негативний
Кількість споживачів певної продукції	Незначний	Позитивний	Зростання кількості споживачів	Незначний позитивний
Коливання доходів споживачів	Помірний	Позитивний	Варіювання цін та зміна асортименту	Помірний позитивний

Продовження таблиці 2.8

Відповідність продукції міжнародним стандартам	Середній	Позитивний	Збільшення частки продукції, яка відповідає міжнародним стандартам	Середній позитивний
Зростання якості продукції	Значний	Позитивний	Збільшення кількості покупців	Значний позитивний
Якість обслуговування споживачів	Значний	Позитивний	Збільшення обсягу реалізації	Значний позитивний
Прихильність покупців до певного бренду	Значний	Позитивний	Збільшення обсягів реалізації	Значний позитивний

Отже, у таблиці 2.8 проаналізовано, як споживачі впливають на діяльність підприємства, а також показано напрям впливу різних факторів та ступінь важливості цього впливу.

Діяльність ТОВ «Зборівський цегельний завод» також залежить від успішності роботи його конкурентів, від цін конкурентів на аналогічну продукцію, якості цих товарів, їх асортименту (табл.2.9).

Таблиця 2.9 - Вплив конкурентів на діяльність ТОВ «Зборівський цегельний завод»

Фактори середовища	Важливість впливу для галузі	Вплив на галузь	Ступінь важливості для підприємства
Зростання частки ринку конкурентів	Помірний	Зменшення частки продукції	Помірний негативний
Зростання досвідченості конкурентів	Значний	Зменшення частки продукції	Помірний негативний
Покращення фінансового становища конкурентів	Помірний	Зменшення частки продукції	Помірний негативний
Наявність патентів і ліцензій у конкурентів	Незначний	Зменшення частки ринку	Помірний негативний
Наявність стратегії у конкурентів	Незначний	Зменшення частки продукції	Незначний негативний
Моніторинг ринку конкурентами	Значний	Зменшення частки продукції	Незначний негативний
Уміння пристосуватися до змін	Помірний	Зменшення частки продукції	Помірний негативний

Продовження таблиці 2.9

Забезпеченість конкурентів висококваліфікованими кадрами	Значний	Зменшення частки продукції	Значний негативний
Зростання рівня сервісного обслуговування конкурентів	Помірний	Зменшення частки ринку	Помірний негативний
Розрекламованість продукції конкурентів	Значний	Зменшення частки ринку	Значний негативний
Покращення планування діяльності конкурентів	Значний	Зменшення частки ринку	Значний негативний
Вміння конкурентами ризикувати	Помірний	Варіювання обсягів виробництва	Помірний негативний
Відповідність структури організації профілю підприємства	Помірний	Варіювання обсягів виробництва	Помірний негативний
Прогресивність системи контролю діяльності конкурентів	Помірний	Зменшення частки продукції	Помірний негативний
Вдосконалення стилю керівництва у конкурентів	Помірний	Зменшення частки ринку	Помірний позитивний

Детальну інформацію про вплив постачальників на діяльність ТОВ «Зборівський цегельний завод» можна отримати, проаналізувавши дані таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 - Вплив постачальників на діяльність ТОВ «Зборівський цегельний завод»

Фактори	Важливість впливу для галузі	Напрями впливу	Вплив на підприємство	Ступінь важливості для підприємства
Вчасне забезпечення необхідними матеріалами та сировиною	Значний	Позитивний	Зростання прибутковості підприємства	Значний позитивний
Подорожчання продукції постачальників	Значний	Негативний	Зростання собівартості одиниці продукції	Значний негативний

Продовження таблиці 2.10

Значна кількість постачальників	Сильний	Позитивний	Можливість вибору постачальника	Значний позитивний
Наявність матеріалів-замінників	Незначний	Позитивний	Зменшення собівартості одиниці продукції	Незначний позитивний
Розширення асортименту продукції постачальників	Помірний	Позитивний	Зменшення собівартості одиниці продукції	Помірний позитивний

Аналіз даних таблиці 2.10. дозволяє зробити наступні висновки: на діяльність ТОВ «Зборівський цегельний завод» позитивно впливають такі фактори, пов'язані з роботою постачальників: вчасне забезпечення необхідними матеріалами та сировиною та наявність значної кількості постачальників. Негативно впливає зростання цін на продукцію постачальників. Наявність матеріалів-замінників та зростання рівня спеціалізації постачальників мають помірний вплив на діяльність галузі та підприємства. Результати аналізу впливу мікросередовища на діяльність досліджуваного підприємства подані у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11 - Вплив факторів мікросередовища на діяльність ТОВ «Зборівський цегельний завод»

Фактори	Фактор впливу	Ступінь впливу	Вплив на підприємство	Ступінь важливості для підприємства
споживачів	Вартісний обсяг придбаної продукції покупцем	Значний	Зростання прибутку	Значний позитивний
	Інформування покупців про продукцію	Помірний	Зростання прибутку	Помірний позитивний
	Наявність взаємозамінної продукції	Помірний	Виготовлення взаємозамінюваної продукції	Помірний позитивний
	Чутливість покупця до зміни цін	Помірний	Зі збільшенням цін зменшується обсяг продаж	Помірний позитивний
	Зростання якості продукції	Значний	Збільшення кількості покупців	Значний позитивний

Продовження таблиці 2.11

	Якість обслуговування споживачів	Значний	Збільшення обсягу реалізації	Значний позитивний
	Прихильність покупців до певного бренду	Значний	Збільшення обсягів реалізації	Значний позитивний
Середовище конкурентів	Забезпеченість конкурентів висококваліфікованими кадрами	Значний	Зменшення частки продукції	Значний негативний
	Зростання рівня сервісного обслуговування конкурентів	Помірний	Зменшення частки ринку	Помірний негативний
	Розрекламованість продукції конкурентів	Значний	Зменшення частки ринку	Значний негативний
	Покращення планування діяльності конкурентів	Значний	Зменшення частки ринку	Значний негативний
Середовище постачальників	Вчасне забезпечення необхідними матеріалами та сировиною	Значний	Зростання прибутковості підприємства	Значний позитивний
	Зростання цін на продукцію постачальників	Значний	Зростання собівартості одиниці продукції	Значний негативний
	Значна кількість постачальників	Значний	Можливість вибору постачальника	Значний позитивний

2.3 Оцінювання ефективності використання основних засобів підприємства

З метою оцінювання ефективності використання основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод» слід проаналізувати наявність, структуру і динаміку їхнього використання, віковий склад обладнання підприємства, показники використання основних виробничих засобів. Аналіз здійснюють за результатами діяльності підприємства у 2016 - 2018 роках. Для оцінювання використано «Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію». Дані подані у таблиці 2.12.

Дані досліджуваної таблиці свідчать, що середньорічна вартість основних виробничих засобів у 2016-2018рр. мала тенденцію до незначного зростання (на 29,10 тис. грн. у 2017 порівняно з 2016 роком та на 30,0 тис. грн. у 2018 порівняно з 2017 роком. Найбільший приріст прослідковується по машинах і обладнанню, вартість яких у звітному році зросла на 4,3 тис. грн.

Таблиця 2.12 –Динаміка вартості основних виробничих засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод» у 2016-2018 рр., тис грн.

Показники	2016 р.	2017р.	2018 р.	Абсолютне відхилення	
				2017/2016	2018/2017
Будинки, споруди передавальні пристрої	985,4	990,6	1011,5	5,2	20,9
Машини та обладнання	2813,1	2864,8	2869,1	51,7	4,3
Транспортні засоби	436,1	411,3	410,0	-24,8	-1,3
Інструменти та прилади	32,8	31,4	32,0	-1,4	-0,6
Інвентар	124,2	122,6	128,1	-1,6	5,5
Всього середньорічна вартість основних виробничих засобів	4391,6	4420,7	4450,7	29,1	30,0

порівняно з у роком та на 51,7 тис. грн. у 2017 порівняно з 2016 роком. Вартість транспортних засобів постійно зменшувалася. Вартість інструментів та приладів коливалася. Так само коливалася вартість інвентаря.

Зміна структури вартості основних виробничих засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод» подана у таблиці 2.13.

Таблиця 2.13 - Структура основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод» у 2016-2018 рр.,%

Показники	2016 р.	2017р.	2018 р.	Абсолютне відхилення	
				2017/2016	2018/2017
Будинки, споруди та передавальні пристрої	22,4	22,4	22,7	-	0,3
Машини та обладнання	64,1	64,8	64,5	0,7	-0,3
Транспортні засоби	9,9	9,3	9,2	-0,6	-0,1
Інструменти та прилади	0,8	0,7	0,7	-0,1	-
Інвентар	2,8	2,8	2,9	-	0,1
Всього середньорічна вартість основних виробничих засобів	100,0	100,0	100,0	-	-

Як видно з таблиці 2.13, структура основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод» у 2016-2018 рр. залишалася більш-менш стабільною. Так, у 2018 році порівняно з 2017 роком дещо зросла (на 0,3%) частка будинків, споруд та передавальних пристроїв та на 0,1% зросла частка інвентаря. Частка машин та обладнання у 2018 році порівняно з 2017 роком зменшилася на 0,3%, а частка транспортних засобів на 0,1%. У 2017 році порівняно з 2016 роком зменшилася частка транспортних засобів на 0,6% та на 0,1% зменшилася частка інструментів та приладів.

На наступному етапі оцінювання ефективності використання основних засобів необхідно проаналізувати технічний стан обладнання, який залежить від періоду та інтенсивності його використання, належного проведення різних видів ремонтів, оновлення та модернізації. Період використання обладнання та його зношеність дозволяють зробити висновки про його придатність.

Середній вік обладнання можна розрахувати як добуток середини вікового інтервалу основних засобів по кожній групі на питому вагу кожної вікової групи (формула 2.1):

$$V_c = V_i * Ч / 100 \quad (2.1)$$

де V_c - середній вік групи основних фондів, років;

V_i - середина вікового інтервалу i -ї групи основних фондів, років;

Ч - частка i -ї групи основних фондів, % [9].

Аналіз тривалості використання основних засобів подано у таблиці 2.14.

Середній вік основних фондів ТОВ «Зборівський цегельний завод» станом на 01.01.2019 р., поданий у таблиці 2.14 графі №7, розрахований таким чином:

$$V_{c \text{ будівлі}} = (0 * 2,5 + 0 * 7,5 + 0,8 * 15 + 99,2 * 25) / 100 = 24,92 \text{ роки}$$

$$V_{c \text{ транс}} = (30,67 * 2,5 + 11,75 * 7,5 + 18,54 * 15 + 39,04 * 25) / 100 = 14,19 \text{ роки}$$

$$V_{c \text{ обладн}} = (14,54 * 2,5 + 10,36 * 7,5 + 38,56 * 15 + 36,54 * 25) / 100 = 16,06 \text{ роки}$$

Таблиця 2.14 – Тривалість використання основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод» станом на 01.01.2019 р.

Група основних фондів	Вікові групи у % до підсумку					Середній вік основних фондів, років
	до 5 років	5-10 років	10-20 років	більше 20 років	Всього	
1 Будівлі і споруди	-	-	0,80	99,20	100	24,92
2 Транспортні засоби	30,67	11,75	18,54	39,04	100	14,19
3 Машини і обладнання	14,54	10,36	38,56	36,54	100	16,06
4 Комп'ютерна техніка	100	-	-	-	100	2,50
Всього	13,90	8,50	28,70	48,90	100	17,33

$$V_{с\ комп.\ техніка} = (100 * 2,5 + 0 * 7,5 + 0 * 15 + 0 * 25) / 100 = 2,5 \text{ роки}$$

$$V_{с\ основ\ фонди} = (13,9 * 2,5 + 8,5 * 7,5 + 28,7 * 15 + 48,9 * 25) / 100 = 17,33 \text{ роки}$$

Дані таблиці 2.14 свідчать, що середній вік основних засобів, які експлуатуються на досліджуваному підприємстві, складає 17,33 років. Даний показник по групі машини і обладнання становить 16,06 років, тоді як нормативно застарілим вважається обладнання із терміном служби 8-10 років. Отже, можна зробити висновок, що обладнання та основні виробничі фонди в цілому, які використовуються у ТОВ «Зборівський цегельний завод» технічно та морально застарілі і потребують заміни, оновлення.

Для подальшого оцінювання ефективності використання основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод» потрібно проаналізувати показники їхнього оновлення, вибуття, зношення та придатності. З даних таблиці 2.12 бачимо, що вартість основних фондів щорічно збільшується, що є позитивною тенденцією, оскільки відбувається незначне надходження нових машин і обладнання на підприємство. Негативною тенденцією є щорічне зростання зносу основних фондів, що свідчить про їх застарілість.

Для розрахунку коефіцієнта придатності і коефіцієнта зносу основних виробничих засобів використовують наступні формули:

$$K_3 = Z_{\text{оф}} \div \text{ПВ}_{\text{оф}} \quad (2.2)$$

де K_3 - коефіцієнт зносу;

$Z_{\text{оф}}$ - зношення основних фондів, тис. грн.;

$\text{ПВ}_{\text{оф}}$ - первісна вартість основних фондів, тис. грн..

$$K_{\text{п}} = 1 - K_3, \quad (2.3)$$

де $K_{\text{п}}$ - коефіцієнт придатності основних фондів;

K_3 - коефіцієнт зносу.

Динаміка показників оновлення, вибуття, зносу та придатності основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод» подана у таблиці 2.15.

З проведеного аналізу можна зробити висновок, що коефіцієнт вибуття перевищує коефіцієнт надходження, також спостерігається щорічне зростання коефіцієнта зносу та зменшення коефіцієнта придатності, що негативно характеризує роботу досліджуваного підприємства. Негативними є значення показників зносу, які становлять 0,69 у 2016 році, 0,73 у 2017 році та 0,78 у 2018 році, при допустимому на наших вітчизняних підприємствах значенні 0,5. Підприємству необхідно провести заміну та модернізацію свого обладнання, щоб зменшити даний показник.

Аналіз ефективності використання основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод» передбачає розрахунок наступних показників: фондоддача,

фондомісткість, фондоозброєність, рентабельність продукції та рентабельність виробництва.

Таблиця 2.15 – Динаміка показників оновлення, придатності, вибуття та зносу основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод»

Показники	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Відхилення 2017 р. порівняно з 2016р.		Відхилення 2018 р. порівняно з 2017р.	
				+,-	%	+,-	%
Коефіцієнт надходження	0,04	0,03	0,01	-0,01	-25,0	-0,02	-66,7
Коефіцієнт вибуття	0,06	-	-	-0,06	-	-	-
Коефіцієнт зносу	0,69	0,73	0,78	+0,04	+5,8	+0,05	+6,8
Коефіцієнт придатності	0,31	0,27	0,22	-0,04	-12,9	-0,05	-18,5

Фондовіддача характеризує ефективність використання основних виробничих фондів підприємства, її визначають діленням обсягу виробленої підприємством продукції (наданих послуг) за рік на середньорічну вартість основних виробничих фондів ($ОФ_c$) за формулою:

$$\Phi_B = ВП / ОФ_c \quad (2.4)$$

$$\Phi_{B 2016} = 17588,1 / 4391,6 = 4,01$$

$$\Phi_{B 2017} = 24248,2 / 4420,7 = 5,49$$

$$\Phi_{B 2018} = 26882,1 / 4450,7 = 6,04$$

Зроблені розрахунки свідчать, що фондовіддача постійно зростає. Це є позитивною тенденцією у діяльності підприємства.

Фондомісткість (Φ_M) є показником оберненим до показника фондовіддачі, тобто він показує, яка величина середньорічної вартості основних виробничих

фондів припадає на гривню випущеної продукції підприємством (наданих послуг). Цей показник розраховують за формулою:

$$\Phi_{\text{м}} = \text{ОФ}_{\text{с}} / \text{ВП} \quad (2.5)$$

$$\Phi_{\text{м}2016} = 4391,6 / 17588,1 = 0,25$$

$$\Phi_{\text{м}2017} = 4420,7 / 24248,2 = 0,18$$

$$\Phi_{\text{м}2018} = 4450,7 / 26882,1 = 0,17$$

Зроблені розрахунки свідчать, що фондомісткість постійно зменшується. Це є позитивною тенденцією у діяльності підприємства.

Фондоозброєність ($\Phi_{\text{о}}$) - це показник, який характеризує забезпеченість основними виробничими фондами працівниками підприємства. Його розраховують шляхом ділення вартості основних виробничих фондів (у середньорічному вираженні) на чисельність промислово-виробничого персоналу ($\text{Ч}_{\text{пвп}}$) за формулою:

$$\Phi_{\text{о}} = \text{ОФ}_{\text{с}} / \text{Ч}_{\text{пвп}} \quad (2.6)$$

$$\Phi_{\text{м}2016} = 4391,6 / 50 = 87,83 \text{ тис. грн./чол.}$$

$$\Phi_{\text{м}2017} = 4420,7 / 51 = 86,68 \text{ тис. грн./чол.}$$

$$\Phi_{\text{м}2018} = 4450,7 / 48 = 92,72 \text{ тис. грн./чол.}$$

Зроблені розрахунки свідчать, що фондоозброєність постійно зростає. Це є позитивною тенденцією у діяльності підприємства, бо вартість основних фондів підприємства зростає при одночасному зменшенні кількості працівників.

Рентабельність основних фондів (P_{OF}) – це показник, який характеризує ефективність використання основних фондів підприємства. Його розраховують як відношення прибутку підприємства (Π) до середньорічної вартості основних виробничих фондів (OF_c) за формулою:

$$P_{OF} = \Pi / OF_c \quad (2.7)$$

$$P_{OF\ 2016} = 2194,6 / 4391,6 * 100\% = 49,97\%$$

$$P_{OF\ 2017} = 4234,7 / 4420,7 * 100\% = 95,79\%$$

$$P_{OF\ 2018} = 3522,0 / 4450,7 * 100\% = 79,13\%$$

Зроблені розрахунки свідчать, що рентабельність основних фондів коливається, видно значне зростання цього показника у 2017 році порівняно з 2016 роком (з 49,97% до 95,79%). У 2018 році цей показник дещо зменшився порівняно з 2017 роком.

Отже, аналіз використання основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод», дозволяє зробити висновок, що підприємство майже не оновлює свої фонди, первісна вартість їх зменшується (активної частини в тому числі), що є негативною тенденцією. Слід відзначити недозавантаження основних виробничих фондів, великий коефіцієнт зносу, негативну динаміку показників оновлення та придатності основних засобів.

Висновки до розділу 2

Аналізуючи діяльність ТОВ «Зборівський цегельний завод», можна зробити висновки, що чистий дохід від реалізації продукції має тенденцію до щорічного зростання. Рентабельність реалізованої продукції у звітному періоді (2018) зменшилася на 28,6% порівняно з 2017 роком, проте мала тенденцію до зростання у 2017 порівняно з 2016 роком на 42,6%. Чистий прибуток

підприємства у 2017 році порівняно з 2016 роком зріс на 2040,1 тис. грн. та зменшився у 2018 році порівняно з 2017 роком на 712,7 тис. грн. Це відбулося за рахунок росту собівартості виготовленої та реалізованої продукції. Чисельність працівників у 2017 році на заводі збільшилася на 1 людину порівняно з 2016 роком та зменшилася на 3 чол. у 2018 році порівняно з 2017 роком. Показник фондівдачі має тенденцію до щорічного зростання, що є позитивною стороною діяльності підприємства і свідчить про зростання ефективності використання основних засобів шляхом збільшення виробництва та реалізації продукції.

Середньорічна вартість основних виробничих засобів у 2016-2018рр. мала тенденцію до незначного зростання (на 29,10 тис. грн. у 2017 порівняно з 2016 роком та на 30,0 тис. грн. у 2018 порівняно з 2017 роком. Найбільший приріст прослідковується по машинах і обладнанню, вартість яких у звітному році зросла на 4,3 тис. грн. Вартість транспортних засобів постійно зменшувалася. Вартість інструментів та приладів коливалася. Так само коливалася вартість інвентаря.

Структура основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод» у 2016-2018 рр. залишалася більш-менш стабільною. Так, у 2018 році порівняно з 2017 роком дещо зросла (на 0,3%) частка будинків, споруд та передавальних пристроїв та на 0,1% зросла частка інвентаря. Частка машин та обладнання у 2018 році порівняно з 2017 роком зменшилася на 0,3%, а частка транспортних засобів на 0,1%. У 2017 році порівняно з 2016 роком зменшилася частка транспортних засобів на 0,6% та на 0,1% зменшилася частка інструментів та приладів.

Середній вік основних засобів, які експлуатуються на досліджуваному підприємстві, складає 17,33 років. Даний показник по групі машини і обладнання становить 16,06 років, тоді як нормативно застарілим вважається обладнання із терміном служби 8-10 років. Отже, можна зробити висновок, що обладнання та основні виробничі фонди в цілому, які використовуються у ТОВ «Зборівський цегельний завод» технічно та морально застарілі і потребують заміни, оновлення.

З проведеного аналізу можна зробити висновок, що коефіцієнт вибуття перевищує коефіцієнт надходження, також спостерігається щорічне зростання коефіцієнта зносу та зменшення коефіцієнта придатності, що негативно характеризує роботу досліджуваного підприємства. Негативними є значення показників зносу, які становлять 0,69 у 2016 році, 0,73 у 2017 році та 0,78 у 2018 році, при допустимому на наших вітчизняних підприємствах значенні 0,5. Підприємству необхідно провести заміну та модернізацію свого обладнання, щоб зменшити даний показник.

Отже, можна зробити висновки, що підприємство майже не оновлює свої фонди, первісна вартість їх зменшується (активної частини в тому числі), що є негативною тенденцією. Слід відзначити недозавантаження основних виробничих фондів.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТОВ «ЗБОРІВСЬКИЙ ЦЕГЕЛЬНИЙ ЗАВОД»

3.1 Модернізація тунельної печі як один з шляхів покращення використання основних засобів

Основними напрямками покращення використання основних засобів підприємств є:

1. Зменшення кількості обладнання, яке простоє у несправному стані, реалізація або списання зайвого і непродуктивного устаткування, введення в експлуатацію невстановленого обладнання. Здійснення цих заходів сприятиме кращому використанню обладнання, тобто зростанню фондівіддачі, зменшенню собівартості одиниці продукції.

За нормальних умов роботи організації все наявне обладнання, за винятком резервного і того, що знаходиться в ремонті, повинно використовуватися для виробництва продукції (надання послуг). Якщо частина основних засобів просто простоє, то це свідчить про непідготовленість виробничих площ до монтажу обладнання, наявністю «вузьких» та «широких» місць при виробництві продукції, некомплектністю обладнання, яке підприємство при дбало, дезорганізацією у виробничому процесі.

2. Підвищення коефіцієнта завантаження машин і обладнання шляхом збільшення часу їхньої роботи (екстенсивний шлях розвитку). Досягти цього можна підвищенням коефіцієнта змінності роботи устаткування. Такий захід можна впроваджувати у галузях з перервним режимом роботи. Зростання коефіцієнта змінності роботи устаткування не вимагає додаткових коштів, устаткування в такому разі використовуватиметься інтенсивніше, що приведе до зменшення амортизаційного періоду.

Ще один напрям підвищення коефіцієнта завантаження машин і обладнання - це зменшення простоїв (як запланованих, так і поточних), чого можна досягти вдосконаленням організації виробництва і праці, покращенням матеріально-технічного постачання.

3. Покращення якості ремонтних робіт шляхом здійснення прогресивних видів ремонту, зменшення тривалості знаходження основних засобів у ремонті, залучення кваліфікованих фахівців до здійснення ремонтних робіт. Організуючи ремонтні роботи потрібно враховувати принципи ефективної організації виробництва: точності, паралельності, прямоточності, неперервності, пропорційності, взаємозамінності, гнучкості. Також слід застосовувати методи лінійного, сіткового, календарного планування, а також моделювання робіт на основі використання комп'ютерної техніки. Потрібно підвищити технічний рівень виконання ремонтних робіт у всіх підрозділах підприємства, підвищити якість виконання ними робіт шляхом використання прогресивного інструменту та оснастки, а також покращенням стимулювання працівників.

4. Удосконалення структури основних засобів з урахуванням тих чинників, які впливають на ефективність їхнього використання.

5. Використання прогресивних методів відновлення основних засобів підприємств шляхом здійснення реконструкції, технічного переоснащення, модернізації. Цьому сприяє значне оновлення основних засобів шляхом залучення інвестицій на придбання машин та обладнання.

Вважаємо, що найбільш актуальним шляхом покращення ефективності використання основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод» є здійснення модернізації обладнання. Аналіз показників діяльності показав, що основні фонди є застарілими і мають великий коефіцієнт зносу. Необхідно провести обґрунтування доцільності модернізації тунельної печі. Тунельна піч і тунельні сушила є основними виробничими фондами, за допомогою яких здійснюється сушіння і випалення керамічної цегли на досліджуваному підприємстві ТОВ «Зборівський цегельний завод». Основним видом палива, яке використовується для випалення є природній газ. Тунельні сушила (7 одиниць) і тунельна піч були

введені в експлуатацію ще у 1984 році і 1987 році відповідно. Таким чином, є дуже зношеними і відповідно витрачається велика кількість палива для сушіння і випалу цегли. Витрати палива, а саме природного газу, у структурі повної собівартості 1 тис. шт. керамічної цегли складають 38%, що є дуже значною. З урахуванням постійного зростання вартості енергетичних ресурсів відбувається і щорічне зростання собівартості виробництва керамічної цегли. Тому, вважаємо, що підприємству необхідно проводити модернізацію вище перелічених видів основних виробничих фондів, що дасть змогу покращити ефективність їх використання і зменшить собівартість цегли.

Модернізація тунельної печі і тунельних сушил полягатиме в заміні існуючих газових пальників на газові пальники горизонтального типу, які будуть розміщуватися тангенціально в три яруси. Пальники даного типу є сучасними і енергозберігаючими і таке впровадження дозволить зекономити 20% природного газу, що є суттєвим досягненням.

З метою оцінювання економічної ефективності необхідно розрахувати витрати на проведення модернізації, визначити економію палива, скласти калькуляцію 1 тис. шт. цегли після впровадження, визначити виручку від реалізації і розмір чистого прибутку, а також показники чистої теперішньої вартості, термін окупності впровадження та інші показники, які дадуть змогу оцінити ефективність проведення модернізації.

При проведенні модернізації тунельної печі і тунельних сушил кількість газових пальників, які необхідно замінити становить 12 шт. (у тунельній печі), а у одному тунельному сушилі – 4 газові пальники. Оскільки, сушил є сім, то необхідна кількість пальників для сушил становить 28 шт. Таким чином, підприємству необхідно придбати для проведення модернізації основних виробничих фондів 40 (28 + 12) шт. газових пальників горизонтального типу. Рекомендується придбати і впровадити газові пальники англійського виробництва, а саме фірми «BRAY», які є енергозберігаючими, хорошої якості і з гарантійним терміном 3 роки.

Крім вартості газових пальників, підприємство матиме витрати на придбання газових труб і на заробітну плату робітникам, які будуть здійснювати дану

модернізацію та інші витрати. Система оплати праці, яка пропонується використовуватися - це акордна, тобто встановлюватиметься загальна сума, яка виплачуватиметься в кінці проведення робіт і залежить від їх об'єму. Така система оплати праці є ефективною, оскільки роботи по демонтажу газової системи, заміні пальників і переварюванні газових труб проводяться спеціалізованими бригадами газової служби. Перед тим, як проводити модернізацію тунельної печі і тунельних сушил керівнику підприємства необхідно взяти дозвіл на проведення заходів по заміні газо-розподільчої системи підприємства, тому витрати на отримання цього дозволу теж необхідно врахувати до складу витрат на модернізацію обладнання.

Планові витрати підприємства на реалізацію даного проектного заходу подані у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Витрати на здійснення модернізації тунельної печі

Елемент витрат	Ціна одиниці, грн..	Кількість, шт.	Сума витрат, грн.
Витрати на отримання дозволу газової служби на здійснення модернізації	-	-	13200
Вартість газових пальників горизонтального типу	9085	40	363400
Вартість матеріалів	-	-	45735
Витрати на оплату праці	-	-	40500
Інші витрати	-	-	42355
Разом	-	-	505190

За даними таблиці 3.1 бачимо, що для здійснення модернізації досліджуваному підприємству необхідно затратити близько 505 тис. грн. Оскільки ТОВ «Зборівський цегельний завод» у звітному році (2018р.) отримав 3522 тис. грн. прибутку, то підприємство має власні кошти для придбання обладнання. Зростання цін на енергоносії є ще однією з причин вкладення коштів у енергозберігаюче обладнання.

Наступним етапом розрахунку економічної доцільності здійснення модернізації тунельної печі і тунельних сушил є розрахунок економії енергетичних ресурсів з подальшим обчисленням собівартості 1 тис. шт. керамічної цегли. Заміна газових пальників дає змогу зекономити 20% палива, а саме природного газу для випалення цегли. Якщо на випалення 1 тис. шт. керамічної цегли витрати палива досліджуваного підприємства склали у 2018 році 1004 грн., то враховуючи середній тариф природного газу у 2018 році (12,6 грн. за 1 м³), витрати палива в натуральному вираженні складуть:

$$1004 \text{ грн} / 12,6 \text{ за } 1 \text{ м}^3 = 79,68 \text{ м}^3$$

Таким чином, для випалення 1 тис. шт. керамічної цегли досліджуване підприємство витрачає 79,68 м³ природного газу. Витрати газу, з урахуванням економії, яка буде отримана за рахунок модернізації, в натуральному вираженні становитимуть:

$$79,68 * 0,8 = 63,74 \text{ м}^3$$

Витрати палива в вартісному вираженні, з урахуванням середнього тарифу природного газу у 2019 року (10,0 грн. за 1 м³), складуть:

$$63,74 \text{ м}^3 * 10,0 = 637,4 \text{ грн.}$$

Розрахунок собівартості 1 тис. шт. керамічної цегли після проведення модернізації і складання калькуляції (без змін всіх інших видів витрат) подано у таблиці 3.2.

За результатами проведених розрахунків бачимо, що собівартість 1 тис. шт. керамічної цегли у 2018 році порівняно з 2017 роком зросла на 28,19 грн. (3073,04 – 3044,85). Це зумовлено насамперед зростанням тарифу за 1000 м³ природного газу. Хоча за рахунок проведення модернізації тунельної печі і тунельних сушил отримується економія у розмірі 20% витрат на опалення печей, але вона недостатня

для того, щоб перекрити приріст тарифу на природній газ. Таким чином, після проведення модернізації собівартість 1 тис. шт. цегли становитиме 2706,44 грн.

Таблиця 3.2 – Розрахунок собівартості 1 тис. шт. цегли М-75 до і після модернізації печі

Статті витрат, грн.	Витрати (грн.)		
	до модернізації		після модернізації
	2017 р.	2018 р.	
Сировина і матеріали	357,49	364,24	364,24
Допоміжні матеріали	10,76	11,48	11,48
Паливо	998,6	1004,00	637,40
Електроенергія	105,22	105,01	105,01
Основна та додаткова зарплата робітників	408,67	402,66	402,66
Нарахування на зарплату робітників	151,21	148,98	148,98
Витрати на утримання та експлуатацію обладнання	176,87	177,87	177,87
Загальновиробничі витрати	309,95	341,99	341,99
Адміністративні витрати	452,5	418,61	418,61
Позавиробничі витрати	73,58	98,20	98,20
Повна собівартість цегли	3044,85	3073,04	2706,44

Собівартість 1 тис. шт. керамічної цегли після модернізації є меншою на 11,93% ($2706,44 / 3073,04 * 100\% - 100\%$), ніж у 2018 році.

Розрахунок доходів і прибутку, які отримає досліджуване підприємство є наступним етапом оцінювання економічної ефективності проведення модернізації тунельних печі і сушил. У 2018 році ТОВ «Зборівський цегельний завод», за результатами господарської діяльності, зменшило завантаження виробничих потужностей до рівня 66% (через низку фінансових причин). Враховуючи кількість договорів на поставку цегли і потребу ринку, у плановому періоді доцільним є збільшення коефіцієнта використання виробничої потужності до 74% (7667,71 тис. шт. / 10300 тис. шт.). Таким чином, обсяги виробництва керамічної цегли в рік в натуральному вираженні складуть 7667,71 тис. шт. Планова ціна 1 тис. шт. керамічної цегли, з урахуванням собівартості після модернізації складе 3247,73 грн. при 20% рентабельності продукції.

При умові випуску і реалізації 7667,71 тис. шт. керамічної цегли за ціною 3247,73 грн./ тис. шт., ТОВ «Зборівський цегельний завод» у 2019 році отримає чистий дохід в сумі 24902,65 тис. грн.:

$$7667,71 \text{ тис. шт.} * 3247,73 \text{ грн./тис. шт.} = 24902,65 \text{ тис. грн.}$$

Собівартість реалізованої продукції, з урахуванням виробничої собівартості 1 тис. шт. цегли і обсягу реалізації в натуральному вираженні, складе:

$$2706,44 \text{ грн./ тис. шт.} * 7667,71 \text{ тис. шт.} = 20752,20 \text{ тис. грн.}$$

Розрахунок величини чистого прибутку досліджуваного підприємства передбачає незмінність усіх видів витрат підприємства до і після модернізації.

З проведених розрахунків бачимо, що досліджуване підприємство після здійснення модернізації тунельної печі і тунельних сушил отримає прибуток в сумі 4150,45 тис. грн. :

$$24902,65 - 20752,20 = 4150,45 \text{ тис. грн.}$$

Для розрахунку показників оцінювання ефективності проведення модернізації основних засобів необхідно визначити розміри грошових потоків. Слід зазначити, що грошовий потік обчислюється шляхом додавання до величини чистого прибутку підприємства амортизаційних відрахувань. Проведена модернізація збільшить вартість основних виробничих фондів відповідно на витрати понесенні на її здійснення. Таким чином, амортизаційні витрати теж зростуть відповідно за рік на:

$$505190 \text{ грн.} / 5 \text{ років} = 101038 \text{ грн.}$$

Середньорічна вартість основних фондів у 2018 році складала 4450,7 тис. грн., тому в середньому 10% цієї суми будуть складати річні амортизаційні відрахування:

$$4450700 \text{ грн.} * 0,1 = 445070 \text{ грн.}$$

Розміри річних грошових потоків будуть відповідно:

$$101038 + 445070 + 4150450 = 4696558 \text{ грн.}$$

Оцінювання ефективності здійснення модернізації тунельної печі і тунельних сушил ТОВ «Зборівський цегельний завод» слід провести за допомогою показника чистої теперішньої вартості з використанням наступної формули:

$$NPV = -CF_0 + \frac{CF_1}{(1+E)^1} + \frac{CF_2}{(1+E)^2} + \dots + \frac{CF_n}{(1+E)^n} = \sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+E)^t}, \quad (3.1)$$

де NPV – чиста теперішня вартість, грн.;

CF_0 – затрати на проект, капітальні вкладення, початкові інвестиції, грн.;

CF_n – сподівані чисті грошові потоки у період t ;

E – дисконтна ставка, %;

t – період часу.

$$NPV = -CF_0 + PV$$

Підставивши необхідні дані отримаємо:

$$NPV = -505190 + 4696558 / (1 + 0,15)^1 + 4696558 / (1 + 0,15)^2 + 4696558 / (1 + 0,15)^3 + 4696558 / (1 + 0,15)^4 + 4696558 / (1 + 0,15)^5 = -505190 + 15743964 = 15238,8 \text{ тис. грн.}$$

Показник чистої теперішньої вартості складає 29163,8 тис. грн., є додатнім, а отже, модернізація є доцільною.

Індекс прибутковості, за допомогою якого оцінюють ефективність проведення модернізації основних виробничих фондів, розраховують за наступною формулою:

$$I_p = PV / CF_0 \quad (3.2)$$

де I_p – індекс прибутковості;

CF_0 – затрати на проект, капітальні вкладення, початкові інвестиції, грн.;

CF_n – сподівані чисті грошові потоки у період t ;

E – дисконтна ставка, %;

t – період часу.

$$I_p = [4696558 / (1 + 0,15)^1 + 4696558 / (1 + 0,15)^2 + 4696558 / (1 + 0,15)^3 + 4696558 / (1 + 0,15)^4 + 4696558 / (1 + 0,15)^5] / 505190 = 15743964 / 505190 = 31,16$$

Оскільки індекс прибутковості 31,16 є більшим за одиницю, то модернізація основних виробничих фондів є доцільною.

Дисконтований період окупності є одним з показників, за допомогою якого можна визначити період часу, за який окупляться грошові кошти витрачені на проведення модернізації. За перший рік після модернізації грошовий потік складатиме 4083963 грн., а капітальні вкладення – 505190 грн. Для знаходження періоду окупності знайдемо місячний грошовий потік:

$$4083963 / 12 \text{ міс.} = 340330 \text{ грн./міс.}$$

Якщо місячний грошовий потік – 340330, а капітальні вкладення – 505190 грн., отже, дисконтований період окупності затрат складатиме близько двох місяців, бо за два місяці грошовий потік складе:

$$340330 * 2 = 680660 \text{ грн.}, \text{ що є більше } 505190 \text{ грн.}$$

З проведених розрахунків видно, що витрати понесені на здійснення модернізації тунельної печі і тунельних сушил окупляться менше, ніж за 2 місяці. Таким чином, проведення модернізації є доцільним заходом.

Економічний ефект від проведення модернізації тунельної печі і тунельних сушил можна розрахувати за наступною формулою:

$$E = (C_1 - C_2) * N_2 = (3,073 - 2,706) * 7667710 \text{ шт.} = 2814,05 \text{ тис. грн.}$$

де E – очікуваний економічний ефект;

C_1 – фактична собівартість одиниці продукції;

C_2 - прогноз собівартості одиниці продукції після проведення заходів;

N_2 – плановий обсяг випуску продукції.

Таким чином, після проведення модернізації основних виробничих фондів досліджуване підприємство отримає економічний ефект у розмірі 2814,05 тис. грн.

Отже, після розрахунку показників чистої теперішньої вартості, дисконтованого періоду окупності і економічного ефекту, за допомогою яких оцінюється доцільність проведення вище описаних заходів, можна зробити висновок, що проект здійснення модернізації основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод» є доцільним і економічно вигідним.

3.2 Покращення ефективності використання основних засобів шляхом стимулювання працівників

З метою покращення використання основних засобів пропонується впровадити на досліджуваному підприємстві систему стимулювання. Її суть

полягатиме у тому, що працівникам буде виплачуватися премія у певному розмірі при ефективнішому використанні основних засобів, зменшенні залишків нереалізованої продукції та нарощуванні обсягів виробництва продукції.

Обґрунтування системи преміювання за ефективне використання виробничого обладнання включає визначення наступних етапів: співвідношення премії і тарифної заробітної платні (окладу), показників преміювання, категорій працівників, що отримують премії, розміру премії, джерел фінансування, порядку і строків преміювання.

Збільшення частки премії у загальній сумі заробітної плати є позитивною тенденцією. Однак відношення премії до тарифного заробітку вище визначеної границі має і свої негативні наслідки. По-перше, великий розмір премії може спричинити невиправдану диференціацію заробітної плати на підприємстві, порушення нормального соціально-психологічного клімату. По-друге, значний вплив премії на заробітну плату призводить до того, що керівництво не завжди може позбавити премії працівників у разі невиконання показників. Як наслідок, дієвість преміальних положень губиться, і вони перетворюються у гарантовану надбавку до заробітної плати. Тобто, збільшення частки премії у загальній заробітній платні не повинно перевищувати граничної величини (оптимального співвідношення між тарифною ставкою і премією). Середній розмір премії повинен перебувати на такому рівні, щоб підтримувати, зацікавленість працівників у поліпшенні встановлених, показників.

Необхідно правильно для підприємства визначити розмір доходів та прибутку і, відповідно до цього, величину премії, яку отримуватимуть працівники. Встановлення кількісного значення показника і відповідного розміру премії - одне з найбільш складних питань. Якщо величина показника відносно невелика, працівники швидко освоюють нові умови, і більшість а них легко заробляють премію. Якщо значення показника майже недосяжне, то навпаки, основна маса не буде прагнути його виконувати.

Для того, щоб на підприємстві не “заморожувалися” кошти в оборотних фондах, мінливість залишків нереалізованої продукції повинна коливатися у межах

допусків, що визначаються для кожного виду сировини і матеріалів, незавершеного виробництва, готової продукції окремо. Це і є метою побудови показника мотивації та стимулювання ефективного використання коштів. ТОВ «Зборівський цегельний завод» має значні коливання виробничих залишків нереалізованої продукції, запасів сировини та матеріалів, тому дану методику пропонується використовувати для пришвидшення використання коштів і утримання їх на певному оптимальному рівні. Таке впровадження дасть змогу стимулювати працівників та збільшити оборотність коштів, що приведе до збільшення виручки підприємства.

Допусками будемо називати дозволені відхилення запасів готової нереалізованої продукції або запасів сировини чи матеріалів. Нормативні границі допусків - це значення змінних, що обрані як верхня і нижня границі дозволених відхилень. Статистичні границі допусків отримані на підставі ретроспективних даних, між якими лежить задана частина генеральної сукупності. Розмах допуску – це різниця між верхньою і нижньою границями допуску, чи валовий допуск.

Будь-які характеристики процесів виробництва схильні до природних коливань поблизу певної середньої величини, загальне розсіювання залежатиме від кількості операцій і процесів, а також від індивідуального розсіювання кожного з них. Мінімізація розсіювання, що є мірою коливання залишків, підтримує стійкість умов виробництва. Необхідно провести вибірку залишків запасів за певний період часу через однакові інтервали, розрахувати середню величину залишку (\bar{X}), середньоквадратичне відхилення (σ), коефіцієнт варіації (V) (формула 3.4) та імовірну величину запасів (формула 3.5).

$$V = \frac{\sigma}{\bar{X}}, \quad (3.4)$$

де V - коефіцієнт варіації, %

σ - середньоквадратичне відхилення;

\bar{X} - середня величина залишків запасів.

$$t' = \frac{|\overline{X}_b - \overline{X}|}{\sqrt{\frac{\sigma_b^2}{N_b} - \frac{\sigma^2}{N}}}, \quad (3.5)$$

де t' — імовірна величина запасів;

\overline{X} — середня арифметична;

σ - середньоквадратичне відхилення значень показника;

\overline{X}_b, σ_b — вибіркова середня та середньоквадратичне відхилення значень показника у вибірковій сукупності;

N, N_b — обсяги усієї та вибіркової сукупності.

Витрати на забезпечення системи мотивації та стимулювання включатимуть витрати на планування, розрахунок норми та імовірно-прогресивної величини запасів, реєстрацію залишків, статистичну обробку даних (розрахунок середньоквадратичного відхилення), навчання персоналу, управлінські і накладні витрати відділів, що відповідають за управління запасами.

Ефектом вважатимемо кількість вивільнених коштів, які підприємство зможе використати з метою стимулювання працівників або розширення виробництва. Цей ефект буде одноразовим. Відомо, що підприємства для забезпечення достатнього рівня запасів матеріалів постійно вдаються до залучення короткострокових банківських кредитів. Застосування даної методики дозволить отримати економію у розмірі банківського відсотка, що може бути спрямована на преміювання працівників. Окрім цього, якщо середньоквадратичне відхилення залишків буде мінімальним, підприємство отримає економію за рахунок зменшення поточних витрат на зберігання запасів. Таким чином, дана система преміювання стимулюватиме працівників, які зможуть виявляти відхилення від середнього рівня запасів і робити постійний моніторинг з метою виявлення відхилень різних видів витрат.

Дана модель допомагає визначити основні фактори і резерви, що впливають на залишки нереалізованої продукції чи запасів підприємства, виявити силу цього впливу і можливості покращення параметрів. Система повинна мати можливість

саморегулювання, що має відбуватися за напрямком зниження середньоквадратичного відхилення ($\sigma \rightarrow \min$). Чим ближче значення залишків до нормальної величини, тим краще здійснюється управління.

Розрахуємо оптимальну величину виробничих запасів досліджуваного підприємства. В якості виробничих запасів, які зберігаються на складах підприємства і використовуються при виробництві керамічної цегли є аргеліт, і флотохвости. Розрахуємо середню арифметичну виробничих запасів і середньоквадратичне відхилення, коефіцієнт варіації і вірогідно-прогресивну величину виробничих запасів.

У нашому випадку $1 < t < 2$, тобто $\hat{\theta}_b$ з імовірністю 0,954 достовірно відображає вихідні значення показника. Розрахований коефіцієнт варіації складає 61,2%, що свідчить про значне колювання величини запасів матеріалів, залишків продукції. Імовірно можлива величина виробничих запасів складатиме 210,70 тис. грн.

Необхідно визначити розмір премій, які будуть спонукати працівників підприємства до підтримання величини нормативних виробничих запасів та нарощування обсягів виробництва і реалізації продукції. Тут існує кілька обмежень:

- по-перше, преміальна система повинна бути економічно доцільною,
- по-друге, необхідні кошти для здійснення преміювання,
- по-третє, мінімальний розмір повинен бути не нижче рівня, що стимулює працівників на докладання додаткових зусиль для досягнення оптимального рівня запланованих показників.

Виходячи з цього, пропонується наступний порядок визначення розміру премії: визначення напруженості показника, розрахунок мінімальної і максимальної величини премії, оцінка економічної ефективності вдосконалення системи стимулювання працівників, вплив збільшення преміальних виплат на фінансово-економічні показники підприємства в цілому, визначення величини коштів, які можна спрямувати на преміювання працівників, розрахунок

мінімального розміру премії і шкали преміювання, оцінка економічної ефективності преміальної системи.

Коефіцієнт напруженості розраховують за наступною формулою:

$$\hat{E}_i = \frac{\bar{O} - (\bar{O} - \bar{O}_b)}{\bar{O}}, \quad (3.6)$$

де \hat{E}_i — коефіцієнт напруженості;

$(\bar{O} - \bar{O}_b)$ — імовірно можлива величина економії коштів.

Отже, коефіцієнт напруженості знаходять відношенням покращеної середньої арифметичної до базової. Таким чином, чим менше значення \bar{O}_b , тим нижчий рівень коефіцієнта напруженості і більший розмір преміальних виплат.

Підставимо обчислені дані і розрахуємо за допомогою формули 3.6 даний показник:

$$\hat{E}_i = \frac{45,97 - (45,97 - 24,27)}{45,97} = 0,53$$

При встановленні мінімальної величини преміювання слід враховувати, що премія повинна бути суттєвим доповненням до основної заробітної плати, а також потрібно враховувати додаткові зусилля працівників, спрямовані на покращення відповідних показників. Проектна мінімальна премія складатиме 10% тарифної ставки, вона повинна прогресивно підвищуватися у міру зростання напруженості показника преміювання. При встановленні максимальної величини преміювання слід враховувати, що премія - це сума коштів, що спрямовуються з прибутку, а з іншого боку, загальна величина премії з різних джерел преміювання не повинна перевищувала значення, при якому послаблюється дієвість системи стимулювання працівників. Максимальний розмір премії одного працівника з різних джерел фінансування не повинен перевищувати 50% основної заробітної плати.

Установлення меж преміювання дозволяє розробити шкалу преміювання працівників підприємства, за допомогою якої можна чітко визначити розмір премії

залежно від ступеня виконання показників. Чим більша різниця між максимальним та мінімальним розмірами премії, тим більше ступенів можна встановити у пропонованій шкалі преміювання. При цьому важливе значення має належне встановлення залежностей між розміром премії і ступенем покращення показника, який визначає величину премії.

Для преміювання працівника, що відповідає за оптимальний рівень залишків нереалізованої продукції чи запасів матеріалів на промисловому підприємстві, пропонується диференціація розміру премії, що пропорційно тривалості підтримки показника на певному рівні (шкала диференціюється не тільки за значенням показника, але й за часом).

Шкала преміювання встановлюється прогресивно. Пропонується прогресивна шкала преміювання залежно від зменшення коефіцієнта напруженості оптимального рівня залишків нереалізованої продукції чи виробничих запасів з прогресивного рівня до максимально можливого для підприємства. Шкала преміювання наведена в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Шкала преміювання працівників підприємства за зменшення коефіцієнта напруженості оптимального рівня залишків нереалізованої продукції чи виробничих запасів

Рівень коефіцієнта напруженості	Сума економії оборотних коштів, тис. грн.	Премія у % до тарифного заробітку
1	3	2
більше 0,8	100,0	10
0,8 – 0,7	100,0 – 140,0	20
0,7 – 0,6	140,0 – 180,0	30
0,6 – 0,5	180,0 – 220,0	40
менше 0,5	більше 220,0	50

Розрахуємо економічний ефект даного проектного заходу. З попередніх розрахунків бачимо, що якщо виробничі запаси будуть утримуватись на оптимальному рівні 24,27 тис. грн., то буде зекономлено 217,0 тис. грн. і коефіцієнт напруженості знаходиться на рівні 0,5 – 0,59. У цьому випадку премія у відсотках

до тарифного заробітку становитиме 40%. Премії будуть виплачуватися працівнику, який може суттєво впливати на обсяги готової нереалізованої продукції чи впливати на збільшення обсягів виробництва продукції, або працівнику, який здійснює управління запасами на підприємстві. Середньомісячна заробітна плата одного працівника досліджуваного підприємства становила 7425 грн. у 2018 році. Річний фонд заробітної плати цього працівника становив:

$$Z_p = 7425 * 12 \text{ міс} = 89100 \text{ грн}$$

Розрахуємо витрати на виплату премії:

$$89100 * 0,4 = 35640 \text{ грн.}$$

Таким чином, економічний ефект від впровадження даного проектного заходу щодо зменшення залишків нереалізованої продукції, оптимізації величини виробничих запасів підприємства складе:

$$E = 217000 - 35640 = 181360 \text{ грн.} = 181,36 \text{ тис. грн.}$$

Отже, стимулювання працівників підприємства до збільшення обсягів виробництва продукції, пришвидшення використання виробничих запасів, зменшення залишків нереалізованої продукції і утримання їх на мінімальному рівні дозволить ТОВ «Зборівський цегельний завод» отримати ефект у сумі 181,36 тис. грн.

3.3 Підвищення ефективності використання основних засобів підприємства шляхом розширення асортименту продукції

Дане підприємство є підприємством з однопредметним виробництвом, тому що виготовляє лише один вид товару – повнотілу цеглу марки М-75, що є будівельним матеріалом, який використовується для створення споруд, фундаментів та для інших побутових потреб. Даний виріб є досить популярним і завжди користується попитом.

Так, як будівельна галузь розвивається швидкими темпами, тому на ринку існує попит на різні види цегли. Вважаємо за доцільне розширити асортимент продукції ТОВ «Зборівський цегельний завод» і виготовляти пустотілу цеглу марки М-150, яка буде вдвічі міцнішою. Затрати на її виробництво подані у таблиці 3.4.

Згідно даних таблиці, плановий прибуток з 1 тис. шт. цегли М-150 складатиме 561,15 грн. при відпускній ціні 3367,35грн. Збільшення обсягів виробництва продукції шляхом розширення асортименту є нагальною необхідністю для підприємства, бо виробнича потужність використовувалася лише на 66%.

Таблиця 3.4 – Планова калькуляція собівартості 1 тис. шт. цегли М-150

Статті витрат	Величина витрат, грн.
Сировина і матеріали	314,24
Допоміжні матеріали	11,48
Паливо	787,40
Електроенергія	105,01
Основна та додаткова зарплата робітників	402,46
Нарахування на зарплату робітників	148,98
Витрати на утримання та експлуатацію обладнання	177,87
Загальновиробничі витрати	341,95
Адміністративні витрати	418,61
Позавиробничі витрати	98,20
Повна собівартість цегли	2806,20
Прибуток	561,15
Ціна	3367,35

Модернізація тунельної печі дозволить підвищити коефіцієнт використання потужності до 74%, а введення у виробництво нової марки цегли збільшить коефіцієнт використання потужності до 81%, тобто на 9% зросте коефіцієнт використання потужності у плановому році.

Додатково буде випущено:

$$0,09 * 10300 \text{ тис. шт.} = 927 \text{ тис. шт. цегли марки М-150.}$$

Введення у виробництво такої продукції дозволить підприємству знизити затрати на 1 грн. товарної продукції. Таким чином на підприємстві можна буде

досягти зменшення собівартості продукції за рахунок збільшення обсягів виробництва.

Послідовність розрахунку зменшення собівартості продукції за рахунок збільшення обсягів виробництва наступна:

1 Визначають умовну собівартість (C_y) товарної продукції планового року, виходячи з рівня затрат базового року (множенням базових затрат на 1 грн. товарної продукції (Z_6) на обсяг продукції (Π_B), що вироблятиметься в плановому році у порівняльних з базовим роком цінах.

$$C_y = Z_6 \cdot \Pi_B, \quad (3.7)$$

$$\text{де } Z_6 = \frac{CB}{\text{ТП}},$$

CB – собівартість продукції базового року, грн.;

ТП – вартість товарної продукції базового року, грн.;

$$Z_6 = \frac{CB}{\text{ТП}} = 21383,1 / 33602,63 = 0,64$$

Планова вартість нової продукції:

$$\Pi_B = A_1 \cdot \text{Ц}, \quad (3.8)$$

де A_1 – плановий обсяг продукції, тис. шт.;

Ц – планова ціна одиниці продукції

$$\Pi_B = 927 \text{ тис. шт.} \cdot 3367,35 \text{ грн. за тис. штук} = 3121533 \text{ грн.} = 3121,53 \text{ тис. грн.};$$

Умовна собівартість планової продукції: $C_y = Z_6 \cdot \Pi_B$

$$C_y = 0,64 * 3121533 = 4913656 \text{ грн.} = 1997781 = 1997,78 \text{ тис. грн.}$$

2. За даним техніко-економічним фактором визначають рівень зниження собівартості продукції в плановому році. Згідно даного методу розрахунку зниження собівартості досягатиметься за рахунок зменшення умовно-постійних витрат, тобто в плановому році на одиницю продукції припадатиме менша частка умовно-постійних витрат, адже обсяги виробництва продукції зростатимуть. Згідно формули економія (E_o) в гривнях буде обчислюватись наступним чином:

$$E_o = T_v * V_{\text{ум-п}} / 100, \quad (3.9)$$

де T_v – відсоток збільшення обсягів виробництва в плановому році в порівнянні із звітним;

$V_{\text{ум-п}}$ – сума умовно-постійних витрат в базовому році, грн.;

Відсоток збільшення обсягів виробництва в плановому році порівняно із звітним (T_v) складе згідно вище зроблених розрахунків 9%.

Умовно-постійні витрати в базовому році склали близько 30% у собівартості продукції, тому у плановому році вони складуть:

$$1997781 / 3 = 665927 \text{ грн.}$$

Економія складе у плановому році:

$$E_m = 9 * 665927 / 100 = 59933 = 59,93 \text{ тис. грн.}$$

3 Після визначення загальної суми собівартості продукції під впливом дії техніко-економічного фактора розраховують планову ($C_{\text{п}}$) собівартість продукції в гривнях.

$$C_{\Pi} = (C_y \pm E_M) \quad (3.10)$$

$$C_{\Pi} = 1997781 - 59933 = 1937848 = 1937,85 \text{ тис. грн.}$$

4 Визначають рівень затрат на 1 грн. товарної продукції в плановому році (Z_{Π}) діленням планової собівартості на плановий обсяг товарної продукції.

$$Z_{\Pi} = \frac{C_{\Pi}}{P_B}; \quad (3.11)$$

$$Z_{\Pi} = 1937848 / 3121533 = 0,62$$

5 Розраховують відсоток зниження затрат на 1 грн. товарної продукції в плановому році (Z_c) порівняно з базовим

$$Z_c = \left(\frac{Z_B - Z_{\Pi}}{Z_B} \right) \cdot 100\%, \quad (3.12)$$

$$Z_c = (0,64 - 0,62) / 0,64 * 100\% = 3,13\%.$$

На основі впровадження всіх вищезгаданих пропозицій на досліджуваному підприємстві можна досягнути значного зниження собівартості продукції. Підрахуємо відсоток зниження собівартості продукції під впливом дії всіх вищезгаданих трьох факторів.

1 Визначимо умовну собівартість (C_y) товарної продукції планового року, виходячи з рівня затрат базового року (множенням базових затрат на 1 грн. товарної продукції (Z_B) на обсяг продукції (P_B), що вироблятиметься в плановому році у порівняльних з базовим роком цінах:

$$C_y = Z_B \cdot P_B,$$

$$З_6 = \frac{СВ}{ТП},$$

де СВ – собівартість продукції базового року, грн.;

ТП – вартість товарної продукції базового року, грн.;

$$З_6 = \frac{СВ}{ТП} = 21383,1 / 33602,63 = 0,64$$

Планова вартість нової продукції (без ПДВ):

$$П_в = A_1 \cdot Ц,$$

де A_1 – плановий обсяг продукції, тис. шт.;

Ц – середня планова ціна одиниці продукції, грн. за тис. штук

$$П_в = (7667,71 \text{ тис. шт.} + 927 \text{ тис. шт.}) * ((3247,73 \text{ грн./тис. штук} + 3367,35 \text{ грн./тис. штук}) / 2) = 8594,71 \text{ тис. шт.} * 3307,54 \text{ грн./тис. штук} = 28427347 \text{ грн.} = 28427,3 \text{ тис. грн.}$$

Умовна собівартість планової продукції: $С_y = З_6 \cdot П_в$

$$С_y = 0,64 * 28427347 = 18193502 \text{ грн.} = 18193,5 \text{ тис. грн.}$$

2 Визначимо величину економії витрат в плановому році, що буде досягнута за рахунок модернізації тунельної печі, покращення стимулювання працівників підприємства та введення у виробництво нової продукції ($E_{\text{заг}}$):

$$E_{\text{заг}} = (3073,04 - 2706,44) * 7667,71 + 181,36 \text{ тис. грн} + 59,93 \text{ тис. грн.} = 3052272 \text{ грн.} = 3052,3 \text{ тис. грн.}$$

3 Після визначення загальної суми зниження собівартості продукції під впливом дії техніко-економічних факторів та з врахуванням умовної собівартості розрахуємо планову ($C_{\text{п}}$) собівартість продукції.

$$C_{\text{п}} = (C_{\text{у}} \pm E_{\text{м}})$$

$$C_{\text{п}} = 18193,5 - 3052,3 = 15141,2 \text{ тис. грн.}$$

4 Визначимо рівень затрат на 1 грн. товарної продукції в плановому році ($З_{\text{п}}$) діленням планової собівартості на плановий обсяг товарної продукції.

$$З_{\text{п}} = \frac{C_{\text{п}}}{\Pi_{\text{в}}};$$

$$З_{\text{п}} = 15141,2 / 28427,3 = 0,53$$

5 Розрахуємо відсоток зниження затрат на 1 грн. товарної продукції в плановому році ($З_{\text{с}}$) порівняно з базовим

$$З_{\text{с}} = \left(\frac{З_{\text{б}} - З_{\text{п}}}{З_{\text{б}}} \right) \cdot 100\%,$$

$$З_{\text{с}} = (0,64 - 0,53) / 0,64 * 100\% = 17,2\%.$$

Розрахунок чистого прибутку підприємства подано у таблиці 3.5.

Величина адміністративних витрат у плановому році визначена з врахуванням даних таблиць 3.2 та 3.4 таким чином:

$$8594,71 \text{ тис. шт.} * 418,61 \text{ грн./тис. шт.} = 3597831,6 \text{ грн.} = 3597,83 \text{ тис. грн.}$$

Величина адміністративних витрат у плановому році визначена з врахуванням даних таблиць 3.2 та 3.4 таким чином:

$$8594,71 \text{ тис. шт.} * 98,2 \text{ грн./тис. шт.} = 844000,5 \text{ грн.} = 844,0 \text{ тис. грн.}$$

З проведених розрахунків бачимо, що досліджуване підприємство після здійснення модернізації тунельної печі і тунельних сушил, покращення стимулювання працівників, розширення асортименту продукції у плановому році отримає прибуток в сумі 6603,49 тис. грн., що на 3081,49 тис. грн. більше, ніж у 2018 році.

Таблиця 3.5 – Розрахунок чистого прибутку підприємства до і після впровадження проектних заходів, тис. грн.

Стаття	Код рядка	2018	2019
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	33602,63	35534,13
Податок на додану вартість	015	(6720,53)	(7106,83)
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035	26882,10	28427,30
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040	(21383,10)	(15141,20)
Валовий: прибуток	050	5499,00	13286,10
Інші операційні доходи	060	2916,86	2916,86
Адміністративні витрати	070	(3597,83)	(3597,83)
Витрати на збут	080	(844,00)	(844,00)
Інші операційні витрати	090	(158,00)	(158,00)
Фінансові результати від операційної діяльності: прибуток	100	3816,03	11603,13
збиток	105	—	—
Інші фінансові доходи	120	—	—
Інші доходи	130	479,09	—
Фінансові витрати	140	—	—
Інші витрати	160	—	3550,09
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування: Прибуток	170	4295,12	8053,04
збиток	175	—	—

Стаття	Код рядка	2018	2019
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	(773,12)	(1449,55)
Фінансові результати від звичайної діяльності: Прибуток	190	3522,0	6603,49
збиток	195	—	—
Чистий : прибуток	220	3522,0	6603,49
збиток	225	—	—

Ще одним видом продукції, який пропонується виготовляти на підприємстві, є глиняна черепиця, яка користується попитом для покрівлі дахів ферм, накриттів різних будівель. Цей вид продукції виготовляється на основі глини методом пластичного пресування, а потім випалу. Реально та економічно обґрунтовано виготовляти даний вид продукції, адже можна використовувати тепло, що виділяється при роботі печей.

Також підприємство може ефективно використовувати тепло, що виділяється при роботі печей, для обігріву теплиць. ТОВ «Зборівський цегельний завод» має достатньо землі, яка в даний момент пустує. Вважаємо, що вирощування овочів принесе підприємству значні доходи, особливо взимку, коли цегла не користується таким попитом, як у решта періоди року.

Висновки до розділу 3

Основними напрямками покращення використання основних засобів підприємств є:

1. Зменшення кількості обладнання, яке простоє у несправному стані, реалізація або списання зайвого і непродуктивного устаткування, введення в експлуатацію невстановленого обладнання. Здійснення цих заходів сприятиме кращому використанню обладнання, тобто зростанню фондівіддачі, зменшенню собівартості одиниці продукції.

За нормальних умов роботи організації все наявне обладнання, за винятком резервного і того, що знаходиться в ремонті, повинно використовуватися для

виробництва продукції (надання послуг). Якщо частина основних засобів просто простоює, то це свідчить про непідготовленість виробничих площ до монтажу обладнання, наявністю «вузьких» та «широких» місць при виробництві продукції, некомплектністю обладнання, яке підприємство при дбало, дезорганізацією у виробничому процесі.

2. Підвищення коефіцієнта завантаження машин і обладнання шляхом збільшення часу їхньої роботи (екстенсивний шлях розвитку). Досягти цього можна підвищенням коефіцієнта змінності роботи устаткування. Такий захід можна впроваджувати у галузях з перервним режимом роботи. Зростання коефіцієнта змінності роботи устаткування не потребує додаткових коштів, устаткування в такому разі використовуватиметься інтенсивніше, що приведе до зменшення амортизаційного періоду.

Ще один напрям підвищення коефіцієнта завантаження - це зменшення простоїв, чого можна досягти вдосконаленням організації виробництва і праці, покращенням матеріально-технічного постачання.

3. Покращення якості ремонтних робіт шляхом здійснення прогресивних видів ремонту, зменшення тривалості знаходження основних засобів у ремонті, залучення кваліфікованих фахівців до здійснення ремонтних робіт.

4. Удосконалення структури основних засобів з урахуванням тих чинників, які впливають на ефективність їхнього використання.

5. Використання прогресивних методів відновлення основних засобів підприємств шляхом здійснення реконструкції, технічного переоснащення, модернізації. Цьому сприяє значне оновленням основних засобів шляхом залучення інвестицій на придбання машин та обладнання.

РОЗДІЛ 4

СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА

4.1 Тенденції розвитку будівельної галузі в Україні

Ефективність функціонування економіки України в цілому залежить від успішної діяльності будівельної галузі, як однієї з найважливіших галузей економіки. Завдяки цій галузі створена значна кількість робочих місць, ця галузь використовує продукцію багатьох галузей економіки крани у той же час створює значну нову вартість. З розвитком будівельної галузі розвивається виробництво будівельних матеріалів, машинобудування, металообробка, металургія, деревообробна промисловість, виробництво скла, транспортна галузь, нафтохімія, енергетика тощо. Завдяки будівельній галузі розвиваються підприємства малого бізнесу, без якого будівельні споруди вважатимуться незавершеними або незданими в експлуатацію, це підприємства, які виконують ремонтно-оздоблювальні роботи, проектують, виготовляють та встановлюють меблеві конструкції.

У минулому 2018 році галузь будівництва розвивалася нерівномірно. За підсумками січня-листопада 2018р. підприємства України виконали будівельно-ремонтних робіт вартістю 115,0 млрд.грн. За одинадцять місяців 2018р. ріст будівельної продукції становив 106,3% у порівнянні із таким же періодом 2017р. Нових будівель введено на 1,3% більше (з них житлових – на 0,9%, а нежитлових – на 1,8%), різних інженерних споруд – на 11,3%. Реконструкція, технічне переоснащення, нове будівництво склали 73,8% від сумарного обсягу виконаних робіт, капітальні та поточні ремонти – відповідно 17,4% та 8,8%. Найбільшу частку з загального обсягу будівництва - 70,1% - виконали підприємства 7 регіонів країни (м. Київ, Одеська, Дніпропетровська, Харківська, Львівська, Київська та Полтавська області)

За підсумками трьох кварталів 2018р. було введено 5231,0 тис.м² новозбудованої загальної площі житлових будівель: з якої 50,2% - в будинках з

однією квартирою, 49,7% - у багатоквартирних будинках (дві й більше квартири) і 0,1% - у гуртожитках. Також за перші три квартали 2018р. введено в експлуатацію дачних та садових будинків нового будівництва сумарною площею 316,5 тис.кв.м, тобто на 14,6% більше у порівнянні з аналогічним відрізком 2017 року.

Одночасно спостерігався певний спад загалом у сегменті будівництва житла (майже на 16%), більш значний для проектів житлових забудов у містах (за підсумками трьох кварталів дещо менше за 25% у кв.м) та незначне зростання у областях (на 7%). Найкращих результатів у перерахунку на 1000 чол. населення стала Київська область – 561 кв.м. У прифронтових областях в експлуатацію прийнято найменше площ– у Луганській 4,8, у Донецькій - 6,2 кв.м. Порівняно з 2017 роком, лідерами за збільшенням обсягів виконаних робіт стали Херсонська (у два рази) та Харківська області (майже у два рази). Зменшення обсягів реалізації пов'язані з тим, що, покупці стали більш вимогливими, отже проекти, що реалізувались у 2018 році, були більш зрілими, продуманими. Значні вимоги ставляться до інфраструктури проекту, планувальних рішень та до якості матеріалів.

Прослідковується нерівномірність реалізації проектів у міських та сільських місцевостях у різних регіонах нашої країни. Близько третини житла вводиться у приміській зоні, решта – у містах. Прослідковується тенденція в деяких регіонах країни до будівництва приміщень саме у містах, це, наприклад, місто Харків, у якому лише 7,5% проектів реалізується у передмісті, а решта – у місті. В інших регіонах будівництво ведеться розсереджено по всій території, це, наприклад, Івано-Франківська, Волинська, Рівненська та Київська області.

Минулий 2018 рік свідчить, що соціальна інфраструктура постійно оновлюється. Відбувається це за рахунок децентралізації коштів, збільшення коштів, які громади можуть виділити на різноманітні будівельні проекти з числа тих коштів, якими громади розпоряджаються на свій розсуд. Кошти, виділені місцевим органам влади за рахунок децентралізації бюджету, спрямовуються на будівництво шкіл, місцевих лікарень, дитячих садочків, що є свідченням зростання

добробуту та умов проживання населення країни. Здійснювалося не тільки нове будівництво, а й ремонт будівель, їх реконструкція та утеплення.

За третій квартал 2018 року з 1174 об'єктів нежитлової нерухомості, прийнятої в експлуатацію, 380 споруд – це торговельні будівлі. Потрібно зазначити, що швидкими темпами розвивається готельний бізнес, логістичний бізнес, а також прискорюється впровадження офісних проектів.

Розвиток будівельної галузі сповільнюється через незадовільний розвиток економіки країни, зміни в оподаткуванні, відсутність державної підтримки, дефіцит фінансування. У 2019 році сектор житлового будівництва не має такого стрімкого росту, як у 2018 році. На плановий рік у державний бюджет України закладено 1,679 млрд. грн. на будівництво, придбання та реконструкцію діючого житла для військовослужбовців і працівників різних силових відомств. Також заплановано зростання будівництва військових об'єктів.

У 2019 році значна увага приділяється інфраструктурним проектам (мости, дороги, островки безпеки, розв'язки). У 2019 році заплановано витратити з держбюджету 56 млрд. грн. на будівництво доріг, у той час, як у 2018 - 47 млрд. грн. Також буде спрямовано 14,7 млрд грн. на будівництво доріг місцевого значення. Інтенсивними темпами розвивається будівництво споруд, призначених для медичних цілей, розробка комерційних проектів спорудження приватних лікарень прослідковується досить часто протягом останніх років.

Сучасні проекти потребують нових, інноваційних рішень. Це мають враховувати як працівники будівельної галузі, так і виробники будівельних матеріалів. Розробники будівельних проектів (промислових, комерційних) нерідко обирають імпортних виробників лако-фарбових матеріалів, тому вітчизняні виробники повинні працювати так, щоб повністю забезпечити будівельну галузь якісними та екологічно-чистими матеріалами.

Головними причинами, які призвели до скорочення будівельної діяльності є складність процедур виділення земельних ділянок під будівництво, досить високі відсоткові ставки виділених на будівельні проекти кредитів, значне подорожчання

будівельних матеріалів, недосконалості у чинному законодавстві щодо виділення та використання державних субвенцій.

4.2 Нормативно-правова база, яка регулює використання основних засобів підприємств

Нормативно-правова база, яка регулює діяльність підприємства - це певні закони, укази, постанови, інструкції, які встановлюють та регулюють діяльність та створення підприємств, здійснення виробничої діяльності та організації виробництва, збут продукції та систему оподаткування, права і гарантії, обов'язки учасників підприємницької діяльності, організаційні форми управління підприємствами, відносин між учасниками підприємницької діяльності та державою, відносин між учасниками підприємницької діяльності, що пов'язані між собою при виготовленні продукції або наданні послуг.

Формування нормативної бази регулювання розвитку підприємства – одна з найголовніших передумов його становлення та розвитку. Законодавча база у сфері підприємницької діяльності повинна складати єдину цілісну систему як за взаємоузгодженістю норм, так і за нормативно-правовим регулюванням підприємницької діяльності.

Як свідчить досвід, для того щоб, підприємства, організації чи установи функціонували успішно, необхідна ефективна правова база, яка б регулювала права та обов'язки суб'єктів діяльності, потрібна постійна підтримка з боку держави у вигляді податкових та митних пільг, здійснення належної державної політики та розробки стратегії, яка б сприяла розвитку та ефективній роботі підприємств та організацій.

Світовий досвід господарювання свідчить, що підприємство не може функціонувати без прозорих та дієвих законодавчо-нормативних документів. Отже, з метою ефективного здійснення підприємницької діяльності необхідна система законів, які б чітко встановлювали правила функціонування підприємства на ринку та ефективного використання основних засобів.

З наведеної нижче таблиці 4.1 видно, що використання основних засобів в Україні регулюється багатьма законодавчими та нормативними актами, що дає змогу, базуючись на них, правильно відобразити всі операції з їхнього використання.

Таблиця 4.1 – Регулювання використання основних засобів законодавчими та нормативними документами

	Нормативний документ	Питання, що регулюється
1	Податковий кодекс України	Подано класифікацію основних засобів згідно встановлених груп, зазначено мінімальний термін їх експлуатації, охарактеризовано методи нарахування амортизаційних відрахувань, приведено правила здійснення індексації тощо.
2	Господарський кодекс України	Подано суть понять «майно організації», «основні засоби підприємства», охарактеризовано джерела формування майна організації та ін.
3	Цивільний кодекс України	Подано інформацію про правила придбання та оренди основних засобів, у тому числі транспортних засобів, які використовує організація
4	ДК України «Класифікація основних фондів»	Подано детальну класифікацію основних засобів.

Ефективність використання основних засобів підприємствами будівельної галузі регулюється значною кількістю нормативно-правових документів, які мають як загальний, так і спеціальний характер, які як прямо, так і опосередковано впливають на діяльність підприємств цієї галузі:

- 1 Господарський кодекс України;
- 2 Закон України «Про власність»;
- 3 Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності»;
- 4 Закон України «Про інвестиційну діяльність»;
- 5 Закон України «Про архітектурну діяльність»;
- 6 Закон України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності».

РОЗДІЛ 5

ОБҐРУНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

5.1 Оцінка ефективності модернізації тунельної печі

Найбільш актуальним шляхом покращення ефективності використання основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод» є проведення модернізації. Аналіз показників діяльності показав, що основні фонди є застарілими і мають великий коефіцієнт зносу. Тунельна піч і тунельні сушила є основними виробничими фондами, за допомогою яких здійснюється сушіння і випалення керамічної цегли на досліджуваному підприємстві. Основним видом палива, яке використовується для випалення є природній газ. Витрати палива у структурі повної собівартості 1 тис. шт. керамічної цегли складають частку у 38%, що є дуже значною. З урахуванням постійного зростання вартості енергетичних ресурсів відбувається і щорічне зростання собівартості виробництва керамічної цегли. Тому підприємству необхідно проводити модернізацію вище перелічених видів основних виробничих фондів, що дасть змогу покращити ефективність їх використання і зменшить собівартість цегли.

Витрати, які понесе досліджуване підприємство при здійсненні даного заходу, наведено у таблиці 5.1.

Таблиця 5.1 – Витрати на здійснення модернізації тунельної печі

Елемент витрат	Ціна одиниці, грн..	Кількість, шт.	Сума витрат, грн.
Витрати на отримання дозволу газової служби на здійснення модернізації	-	-	13200
Вартість газових пальників горизонтального типу	9085	40	363400
Вартість матеріалів	-	-	45735
Витрати на оплату праці	-	-	40500
Інші витрати	-	-	42355
Разом	-	-	505190

Розрахунок собівартості 1 тис. шт. керамічної цегли після проведення модернізації подано у таблиці 5.2.

Таблиця 5.2 – Розрахунок собівартості 1 тис. шт. цегли М-75 до і після модернізації печі

Статті витрат, грн.	Витрати (грн.)		
	до модернізації		після модернізації
	2017 р.	2018 р.	
Сировина і матеріали	357,49	364,24	364,24
Допоміжні матеріали	10,76	11,48	11,48
Паливо	998,6	1004,00	637,40
Електроенергія	105,22	105,01	105,01
Основна та додаткова зарплата робітників	408,67	402,66	402,66
Нарахування на зарплату робітників	151,21	148,98	148,98
Витрати на утримання та експлуатацію обладнання	176,87	177,87	177,87
Загальновиробничі витрати	309,95	341,99	341,99
Адміністративні витрати	452,5	418,61	418,61
Позавиробничі витрати	73,58	98,20	98,20
Повна собівартість цегли	3044,85	3073,04	2706,44

Собівартість реалізованої продукції, з урахуванням виробничої собівартості 1 тис. шт. цегли і обсягу реалізації в натуральному вираженні, складе:

$$2706,44 \text{ грн./ тис. шт.} * 7667,71 \text{ тис. шт.} = 20752,20 \text{ тис. грн.}$$

При умові випуску і реалізації 7667,71 тис. шт. керамічної цегли за ціною 3247,73 грн./ тис. шт., ТОВ “Зборівський цегельний завод” у 2019 році отримає чистий дохід в сумі 24902,65 тис. грн.:

$$7667,71 \text{ тис. шт.} * 3247,73 \text{ грн./тис. шт.} = 24902,65 \text{ тис. грн.}$$

Розрахунок величини чистого прибутку досліджуваного підприємства передбачає незмінність усіх видів витрат підприємства до і після модернізації.

З проведених розрахунків бачимо, що досліджуване підприємство після здійснення модернізації тунельної печі і тунельних сушил отримає прибуток в сумі 4150,45 тис. грн. :

$$24902,65 - 20752,20 = 4150,45 \text{ тис. грн.}$$

Для розрахунку показників оцінювання ефективності проведення модернізації основних засобів необхідно визначити розміри грошових потоків. Грошовий потік обчислюється шляхом додавання до величини чистого прибутку підприємства амортизаційних відрахувань. Проведена модернізація збільшила вартість основних виробничих фондів відповідно на витрати понесенні на її здійснення. Таким чином, амортизаційні витрати теж зростуть відповідно за рік на:

$$505190 \text{ грн.} / 5 \text{ років} = 101038 \text{ грн.}$$

Середньорічна вартість основних фондів у 2018 році складала 4450,7 тис. грн., тому в середньому 10% цієї суми будуть складати річні амортизаційні відрахування:

$$4450700 \text{ грн.} * 0,1 = 445070 \text{ грн.}$$

Розміри річних грошових потоків будуть відповідно:

$$101038 + 445070 + 4150450 = 4696558 \text{ грн.}$$

Оцінювання ефективності здійснення модернізації тунельної печі і тунельних сушил ТОВ «Зборівський цегельний завод» слід провести за допомогою показника чистої теперішньої вартості, з використанням наступної формули:

$$NPV = -CF_0 + \frac{CF_1}{(1+E)^1} + \frac{CF_2}{(1+E)^2} + \dots + \frac{CF_n}{(1+E)^n} = \sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+E)^t}, \quad (5.1)$$

де NPV – чиста теперішня вартість, грн.;

CF_0 – капітальні вкладення, початкові інвестиції, грн.;

CF_n – сподівані чисті грошові потоки у період t ;

E – дисконтна ставка, %;

t – період часу.

$$NPV = -CF_0 + PV$$

Підставивши необхідні дані, отримаємо:

$$\begin{aligned} NPV &= -505190 + 4696558 / (1 + 0,15)^1 + 4696558 / (1 + 0,15)^2 + 4696558 / \\ &(1 + 0,15)^3 + 4696558 / (1 + 0,15)^4 + 4696558 / (1 + 0,15)^5 = -505190 + 15743964 \\ &= 15238,8 \text{ тис. грн.} \end{aligned}$$

Показник чистої теперішньої вартості складає 29163,8 тис. грн., є додатнім, а отже, модернізація є доцільною.

Індекс прибутковості, за допомогою якого оцінюють ефективність проведення модернізації основних виробничих фондів, розраховують за наступною формулою:

$$I_p = PV / CF_0 \quad (5.2)$$

$$\begin{aligned} &[4696558 / (1 + 0,15)^1 + 4696558 / (1 + 0,15)^2 + 4696558 / (1 + 0,15)^3 + \\ &4696558 / (1 + 0,15)^4 + 4696558 / (1 + 0,15)^5] / 505190 = 15743964 / 505190 = \\ &31,16 \end{aligned}$$

де I_p – індекс прибутковості;

CF_0 – капітальні вкладення, початкові інвестиції, грн.;

CF_n – сподівані чисті грошові потоки у період t ;

E – дисконтна ставка, %;

t – період часу.

Оскільки індекс прибутковості 58,73 є більшим за одиницю, то модернізація основних виробничих фондів є доцільною.

Дисконтований період окупності є одним з показників, за допомогою якого можна визначити період часу, за який окупляться грошові кошти витрачені на проведення модернізації. За перший рік після модернізації грошовий потік складатиме 4083963 грн., а капітальні вкладення – 505190 грн. Період окупності складатиме:

$$4083963 / 12 \text{ міс.} = 340330 \text{ грн./міс.}$$

Місячний грошовий потік – 340330, а капітальні вкладення – 505190 грн., отже, дисконтований період окупності затрат складатиме менше, ніж за 2 місяці. Таким чином, проведення модернізації є доцільним заходом.

5.2 Обґрунтування доцільності вдосконалення стимулювання працівників

З метою покращення використання основних засобів пропонується впровадити на досліджуваному підприємстві систему стимулювання. Її суть полягатиме у тому, що працівникам буде виплачуватися премія у певному розмірі при ефективнішому використанні основних засобів, зменшенні залишків нереалізованої продукції та нарощуванні обсягів виробництва продукції.

Шкала преміювання встановлюється прогресивно. Пропонується прогресивна шкала преміювання залежно від зменшення коефіцієнта напруженості оптимального рівня залишків нереалізованої продукції чи

виробничих запасів з прогресивного рівня до максимально можливого для підприємства. Шкала преміювання наведена в таблиці 5.3.

Таблиця 5.3 – Шкала преміювання працівників підприємства за зменшення коефіцієнта напруженості оптимального рівня залишків нереалізованої продукції чи виробничих запасів

Рівень коефіцієнта напруженості	Сума економії оборотних коштів, тис. грн.	Премія у % до тарифного заробітку
більше 0,8	100,0	10
0,8 – 0,7	100,0 – 140,0	20
0,7 – 0,6	140,0 – 180,0	30
0,6 – 0,5	180,0 – 220,0	40
менше 0,5	більше 220,0	50

З попередніх розрахунків бачимо, що якщо виробничі запаси будуть утримуватись на оптимальному рівні 24,27 тис. грн., то буде зекономлено 217,0 тис. грн. і коефіцієнт напруженості знаходиться на рівні 0,5 – 0,59. У цьому випадку премія у відсотках до тарифного заробітку становитиме 40%. Премії будуть виплачуватися працівнику, який може суттєво впливати на обсяги готової нереалізованої продукції чи впливати на збільшення обсягів виробництва продукції, або працівнику, який здійснює управління запасами на підприємстві. Середньомісячна заробітна плата одного працівника досліджуваного підприємства становила 7425 грн. у 2018 році. Річний фонд заробітної плати цього працівника становив:

$$Z_p = 7425 * 12 \text{ міс} = 89100 \text{ грн}$$

Розрахуємо витрати на виплату премії:

$$89100 * 0,4 = 35640 \text{ грн.}$$

Таким чином, чистий економічний ефект від впровадження даного механізму оптимізації величини виробничих запасів підприємства складе:

$$E = 217000 - 35640 = 181360 \text{ грн.} = 181,36 \text{ тис. грн.}$$

Отже, стимулювання працівників підприємства до збільшення обсягів виробництва продукції, пришвидшення використання виробничих запасів, зменшення залишків нереалізованої продукції і утримання їх на мінімальному рівні дозволить ТОВ «Зборівський цегельний завод» отримати ефект у сумі 181,36 тис. грн.

5.3 Економічна оцінка доцільності розширення асортименту продукції підприємства

Дане підприємство є підприємством з однопредметним виробництвом, тому що виготовляє лише один вид товару – повнотілу цеглу марки М-75, що є будівельним матеріалом, який використовується для створення споруд, фундаментів та для інших побутових потреб. Даний виріб є досить популярним і завжди користується попитом.

Так, як будівельна галузь розвивається швидкими темпами, тому на ринку існує попит на різні види цегли. Вважаємо за доцільне розширити асортимент продукції ТОВ «Зборівський цегельний завод» і виготовляти пустотілу цеглу марки М-150, яка буде вдвічі міцнішою. Затрати на її виробництво подані у таблиці 5.4.

Таблиця 5.4 – Планова калькуляція собівартості 1 тис. шт. цегли М-150

Статті витрат	Величина витрат, грн.
Сировина і матеріали	314,24
Допоміжні матеріали	11,48
Паливо	787,40
Електроенергія	105,01
Основна та додаткова зарплата робітників	402,46
Нарахування на зарплату робітників	148,98
Витрати на утримання та експлуатацію обладнання	177,87
Загальновиробничі витрати	341,95

Статті витрат	Величина витрат, грн.
Адміністративні витрати	418,61
Позавиробничі витрати	98,20
Повна собівартість цегли	2806,20
Прибуток	561,15
Ціна	3367,35

Згідно даних таблиці, плановий прибуток з 1 тис. шт. цегли М-150 складатиме 561,15 грн. при відпускній ціні 3367,35грн. Збільшення обсягів виробництва продукції шляхом розширення асортименту є нагальною необхідністю для підприємства, бо виробнича потужність використовувалася лише на 66%. Модернізація тунельної печі дозволить підвищити коефіцієнт використання потужності до 74%, а введення у виробництво нової марки цегли збільшить коефіцієнт використання потужності до 81%, тобто на 9% зросте коефіцієнт використання потужності у плановому році.

Додатково буде випущено:

$$0,09 * 10300 \text{ тис. шт.} = 927 \text{ тис. шт. цегли марки М-150.}$$

Введення у виробництво такої продукції дозволить підприємству знизити затрати на 1 грн. товарної продукції. Таким чином на підприємстві можна буде досягти зменшення собівартості продукції за рахунок збільшення обсягів виробництва.

Послідовність розрахунку зменшення собівартості продукції за рахунок збільшення обсягів виробництва наступна:

1 Визначають умовну собівартість(C_y) товарної продукції планового року, виходячи з рівня затрат базового року (множенням базових затрат на 1 грн. товарної продукції (Z_6) на обсяг продукції (Π_6), що вироблятиметься в плановому році у порівняльних з базовим роком цінах.

$$C_y = Z_6 \cdot \Pi_6, \quad (5.3)$$

$$\text{де } Z_6 = \frac{CB}{TP},$$

CB – собівартість продукції базового року, грн.;

TP – вартість товарної продукції базового року, грн.;

$$Z_6 = \frac{CB}{TP} = 21383,1 / 33602,63 = 0,64$$

Планова вартість нової продукції:

$$P_B = A_1 \cdot C, \quad (5.4)$$

де A_1 – плановий обсяг продукції, тис. шт.;

C – планова ціна одиниці продукції

$$P_B = 927 \text{ тис. шт.} \cdot 3367,35 \text{ грн. за тис. штук} = 3121533 \text{ грн.} = 3121,53 \text{ тис. грн.};$$

Умовна собівартість планової продукції: $C_y = Z_6 \cdot P_B$

$$C_y = 0,64 \cdot 3121533 = 4913656 \text{ грн.} = 1997781 = 1997,78 \text{ тис. грн.}$$

2. За даним техніко-економічним фактором визначають рівень зниження собівартості продукції в плановому році. Згідно даного методу розрахунку зниження собівартості досягатиметься в результаті економії на умовно-постійних витратах, тобто в плановому році на одиницю продукції припадатиме менша частка умовно-постійних витрат у зв'язку із збільшенням обсягів виробництва продукції. Згідно формули економія (E_o) в гривнях буде обчислюватись наступним чином:

$$E_o = T_B \cdot B_{\text{ум-п}} / 100, \quad (5.5)$$

де T_B – відсоток збільшення обсягів виробництва в плановому році в порівнянні із звітним;

$V_{\text{ум-п}}$ – сума умовно-постійних витрат в базовому році, грн.;

Відсоток збільшення обсягів виробництва в плановому році порівняно із звітним (T_B) складе згідно вище зроблених розрахунків 9%.

Умовно-постійні витрати в базовому році склали близько 30% у собівартості продукції, тому у плановому році вони складуть:

$$1997781 / 3 = 665927 \text{ грн.}$$

Економія складе у плановому році:

$$E_M = 9 * 665927 / 100 = 59933 = 59,93 \text{ тис. грн.}$$

3 Після визначення загальної суми собівартості продукції під впливом дії техніко-економічного фактора розраховують планову ($C_{\text{п}}$) собівартість продукції в гривнях.

$$C_{\text{п}} = (C_{\text{y}} \pm E_M) \quad (5.6)$$

$$C_{\text{п}} = 1997781 - 59933 = 1937848 = 1937,85 \text{ тис. грн.}$$

4 Визначають рівень затрат на 1 грн. товарної продукції в плановому році ($Z_{\text{п}}$) діленням планової собівартості на плановий обсяг товарної продукції.

$$Z_{\text{п}} = \frac{C_{\text{п}}}{\Pi_{\text{B}}}; \quad (5.7)$$

$$Z_{\text{п}} = 1937848 / 3121533 = 0,62$$

5 Розраховують відсоток зниження затрат на 1 грн. товарної продукції в плановому році (Z_c) порівняно з базовим:

$$Z_c = \left(\frac{Z_6 - Z_{II}}{Z_6} \right) \cdot 100\%, \quad (5.8)$$

$$Z_c = (0,64 - 0,62) / 0,64 * 100\% = 3,13\%.$$

Розрахунок чистого прибутку підприємства подано у таблиці 5.5.

Таблиця 5.5 – Розрахунок чистого прибутку підприємства до і після впровадження проектних заходів, тис. грн.

Стаття	Код рядка	2018	2019
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	33602,63	35534,13
Податок на додану вартість	015	(6720,53)	(7106,83)
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035	26882,10	28427,30
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040	(21383,10)	(15141,20)
Валовий прибуток	050	5499,00	13286,10
Інші операційні доходи	060	2916,86	2916,86
Адміністративні витрати	070	(3597,83)	(3597,83)
Витрати на збут	080	(844,00)	(844,00)
Інші операційні витрати	090	(158,00)	(158,00)
Фінансові результати від операційної діяльності: прибуток	100	3816,03	11603,13
збиток	105	—	—
Інші фінансові доходи	120	—	—
Інші доходи	130	479,09	—
Фінансові витрати	140	—	—
Інші витрати	160	—	3550,09
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування: Прибуток	170	4295,12	8053,04
збиток	175	—	—
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	(773,12)	(1449,55)
Фінансові результати від звичайної	190	3522,0	6603,49

Стаття	Код рядка	2018	2019
діяльності: Прибуток			
збиток	195	—	—
Чистий : прибуток	220	3522,0	6603,49
збиток	225	—	—

З проведених розрахунків бачимо, що досліджуване підприємство після здійснення модернізації тунельної печі і тунельних сушил, покращення стимулювання працівників, розширення асортименту продукції у плановому році отримає прибуток в сумі 6603,49 тис. грн., що на 3081,49 тис. грн. більше, ніж у 2018 році.

РОЗДІЛ 6

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

6.1 Завдання в галузі охорони праці

Відповідно до ст. 3 Конституції України і Закону «Про охорону праці» основним принципом державної політики є пріоритет життя і здоров'я працівників відносно будь-яких результатів виробничої діяльності. Для розвитку і швидкого втілення в життя цього принципу керівництво держави вживає низку організаційних заходів. Так, згідно з указом президента України було розроблено державну програму підвищення рівня знань населення України з питань охорони праці.

У нових соціально-економічних умовах роль держави суттєво змінюється. Закон України «Про охорону праці» вперше чітко визначив політику держави у сфері захисту інтересів як найманих працівників, так і роботодавців у трудовому процесі, законодавчо закріпив право працівника на безпечну працю. Згідно з цим Законом роль держави та її інститутів в охороні праці не зводиться до створення правових норм і адміністративного нагляду. Держава розробляє й реалізує заходи, спрямовані на створення цілісної системи державного управління охороною праці, організує контроль за виконанням відповідних законодавчих і нормативних актів, координує діяльність центральних та місцевих органів виконавчої влади в цій сфері, ініціює розробку конкретних програм у галузі безпеки та гігієни праці, стежить за їх виконанням.

Державна політика України в галузі охорони праці визначається Верховною Радою відповідно до Конституції і базується на принципах:

- пріоритету життя і здоров'я працівників, повної відповідальності власника за створення безпечних і нешкідливих умов праці;
- підвищення рівня промислової безпеки шляхом забезпечення суцільного технічного контролю за станом виробництв, технологій та продукції, а також сприяння підприємствам у створенні безпечних та нешкідливих умов праці;

- комплексного розв'язання завдань охорони праці на основі загальнодержавної, галузевих, регіональних програм з цього питання та з урахуванням інших напрямків економічної і соціальної політики, досягнень в галузі науки і техніки та охорони навколишнього середовища;

- соціального захисту працівників, повного відшкодування шкоди особам, які потерпіли від нещасних випадків та професійних захворювань;

- встановлення єдиних нормативів з охорони праці для всіх підприємств, незалежно від форм власності і видів їх діяльності;

- використання економічних методів управління охороною праці, участі держави у фінансуванні заходів щодо охорони праці, залученні добровільних внесків та інших надходжень на ці цілі, отримання яких не суперечить законодавству;

- інформування населення, проведення навчання, професійної підготовки і підвищення кваліфікації працівників з питань охорони праці;

- забезпечення координації діяльності державних органів, установ, організацій та об'єднань громадян, що вирішують різні проблеми охорони здоров'я, гігієни та безпеки праці, а також співробітництва і проведення консультацій між власниками та працівниками, між усіма соціальними групами при прийнятті рішень з охорони праці на місцевому та державному рівнях;

- адаптації трудових процесів до можливостей працівника з урахуванням його здоров'я та психологічного стану;

- міжнародного співробітництва в галузі охорони праці, використання світового досвіду організації роботи щодо поліпшення умов і підвищення безпеки праці.

Важливого значення в ринкових умовах набуває вдосконалення системи управління охороною праці. У зв'язку з цим виділяють основні концептуальні принципи і напрями поліпшення управління охороною праці:

- соціальна й особистісна спрямованість форм і методів управління охороною праці, орієнтованих на формування нової, працезахоронної ідеології мислення щодо безпечної трудової діяльності;

- удосконалення організації безпечного виконання робіт на всіх стадіях та етапах трудових і виробничих процесів: у період технологічної підготовки, тобто до початку роботи, в процесі роботи і після її закінчення;

- зміна стратегії забезпечення безпеки праці на основі переходу до управління виробничим (професійним) ризиком, поліпшення умов праці, доведення їх до нормативних вимог;

- цільова спрямованість працезохоронної політики, перехід від адміністративних до економічних методів управління на основі досконалішого механізму регулювання та мотивації по всій ієрархічній вертикалі: від державного рівня до рівня підприємств, який забезпечує загальну зацікавленість у створенні умов для безпечного виконання робіт і додержання заходів безпеки;

- поліпшення професійної підготовки й профдобору з урахуванням психофізіологічних та особистісних якостей і факторів;

- удосконалення та підвищення ефективності системи контролю за додержанням правил безпеки на всіх етапах виробництва, функціонуванням системи управління охороною праці, виконанням у встановлені строки організаційно-розпорядчих документів і рішень;

- виділення необхідних (адекватних) фінансових ресурсів для реалізації цільових завдань у галузі технічної, організаційної, соціальної політики, спрямованих на профілактику травматизму, професійних захворювань та аварій.

6.2 Загальний аналіз стану охорони праці у ТОВ “Зборівський цегельний завод”

У ТОВ “Зборівський цегельний завод” розроблено посадові інструкції для керівників і спеціалістів, затверджено положення про службу охорони праці та положення про навчання з питань охорони праці, положення про систему управління охороною праці, створена комісія для перевірки знань з питань охорони праці працівників та посадових осіб, проведена атестація робочих місць за умовами праці. З працівниками проводять навчання та інструктажі з питань охорони праці, ведуть журнали інструктажів з питань охорони праці, журнали

оперативного контролю першого, другого та третього ступеня, ремонтні журнали обладнання котелень, проводяться періодичні медогляди. Працівникам, котрі зайняті на роботах в шкідливих умовах праці, виплачують доплати, надають додаткові відпустки, також працівникам видають засоби індивідуального та колективного захисту згідно нормативно-правових актів, спецодяг згідно колективного договору.

На підприємстві питаннями охорони праці займається інженер з охорони праці. Він регулярно видає приписи по усуненню виявлених недоліків, проводить перевірку робочих місць щодо дотримання працівниками діючих нормативно-правових актів.

Для оцінювання рівня травматизму у ТОВ “Зборівський цегельний завод” за 2016-2018рр. розраховано показники його частоти й тяжкості, які обчислюють за формулами (6.1) та (6.2) відповідно.

$$Пчт = 1000 \cdot A/T, \quad (6.1)$$

$$Птт = Д/А, \quad (6.2)$$

де Пчт - показник частоти травматизму;

А -кількість випадків травматизму за звітний період;

Т - середньоспискова чисельність працівників;

Птт - показник тяжкості травматизму;

Д - кількість днів непрацездатності.

Визначимо показники для ТОВ “Зборівський цегельний завод” у 2016р.:

$$Пчт = 1000 \cdot 1 / 50 = 20,0$$

$$Птт = 7/1 = 7$$

Визначимо показники для ТОВ “Зборівський цегельний завод” у 2017р.:

$$ПчТ = 1000 \cdot 0 / 51 = 0$$

$$Птт = 0 / 0 = 0$$

Визначимо показники для ТОВ “Зборівський цегельний завод” у 2018р.:

$$ПчТ = 1000 \cdot 0 / 48 = 0$$

$$Птт = 0$$

Інформацію про стан охорони у праці ТОВ “Зборівський цегельний завод” зведено в таблицю 6.1.

Таблиця 6.1 – Статистичні дані, що характеризують стан умов праці ТОВ “Зборівський цегельний завод” у 2016-2018рр.

Показники	Рік		
	2016	2017	2018
1. Загальна кількість працюючих, люд.	50	51	48
2. Працюючі, зайняті у шкідливих умовах праці, в т.ч.:			
2.1. За наявністю токсичних парів та газів	-	-	-
2.2. За наявністю пилу	2	2	2
2.3. За мікрокліматом (метеоумовами)	-	-	-
2.4. За шумом	-	-	-
2.5. За вібрацією	-	-	-
2.6. За освітленням	-	-	-
2.8. За електромагнітним випромінюванням	-	-	-
2.9. За ергономічними параметрами	-	-	-
3. Чисельність працюючих, зайнятих важкою фізичною роботою	11	10	10
4. Кількість постраждалих з втратою працездатності	1	0	0
5. Число людино-днів непрацездатності з причин травматизму	7	-	-
6. Матеріальні наслідки нещасних випадків, грн., всього і в т.ч.:	1528	-	-
6.1. Сплачено за лікарняними листками	1628	-	-
6.2. Компенсації постраждалим	-	-	-
7. Коефіцієнт частоти травматизму	20,0	0	0
8. Коефіцієнт тяжкості травматизму	7	0	0
9. Коефіцієнт непрацездатності	140,0	0	0

Продовження таблиці 6.1

10.Число люд-днів непрацездатності з причин захворюваності, в т.ч.	84	111	75
10.1.Простудні захворювання	84	111	75
10.2.Професійні захворювання	-	-	-
11.Забезпеченість санітарно-побутовими приміщеннями, %	100	100	100
12.Витрати на пільги та компенсації у зв'язку зі шкідливими умовами праці, грн.	1486	1589	1611
13.Витрати на заходи з охорони праці, грн.	5870	5950	6825
14.Кількість звільнених через незадовільні умови праці	0	0	0

З даних таблиці 6.1 можна зробити висновок про стан травматизму у ТОВ “Зборівський цегельний завод”. Так, у 2017 та 2018 році постраждалих зі втратою працездатності (один день і більше) не було, проте у 2016 році число постраждалих зі втратою працездатності (один день і більше) з загальним захворюванням, на який складений акт, становило 1 чоловік. Постраждалих зі смертельними наслідками впродовж 2016-2018 рр. не було.

Визначимо показник непрацездатності ТОВ “Зборівський цегельний завод” у 2016-2018рр. Показник непрацездатності - це число людино-днів непрацездатності, що припадає на 1000 працівників, для його розрахунку використаємо формулу 6.3.

$$Пнп = 1000 Д / Т, \quad (6.3)$$

Визначимо показник непрацездатності для ТОВ “Зборівський цегельний завод” у 2016р.:

$$Пнп = 1000 * 7 / 50 = 140,0$$

Визначимо показник непрацездатності для ТОВ “Зборівський цегельний завод” у 2017р.:

$$Пнп = 1000 \cdot 0 / 51 = 0$$

Визначимо показник непрацездатності для ТОВ “Зборівський цегельний завод” у 2018р.:

$$П_{нп} = 1000 \cdot 0 / 48 = 0$$

Відповідно до проведених досліджень ми бачимо, що у ТОВ “Зборівський цегельний завод” досить низький рівень травматизму. Відсутність травматизму у 2017-2018 роках пов’язане зі здійсненням різних заходів, спрямованих на зменшення травматизму на підприємстві.

6.3 Аналіз пожежної безпеки

У ТОВ “Зборівський цегельний завод” запроваджена система заходів для попередження пожеж, зокрема усім працівникам проводять вступний і первинний інструктаж з охорони праці та пожежної безпеки та за необхідності виробниче навчання по затвердженій програмі.

Для забезпечення пожежної безпеки ТОВ “Зборівський цегельний завод” використовує спеціальні нормативні документи, що регулюють пожежну безпеку у галузі птахівництва:

- 1) Правила безпеки для галузі птахівництва (НПАОП 15.9-1.11-97);
- 2) Правила з безпечної експлуатації систем вентиляції (НПАОП 0.00-1.27-09);
- 3) Положення про навчання і перевірку знань працівників ТОВ “Зборівський цегельний завод” з питань охорони праці, пожежної безпеки і технічної експлуатації;
- 4) виробничі інструкції, інструкції з охорони праці, пожежної безпеки та технічної експлуатації;
- 5) протипожежні тренування та пожежно-технічний мінімум;
- 6) наказ по підприємству «Про організацію пожежної безпеки на підприємстві».

У всіх підрозділах підприємства визначено місця для куріння, місця можливого застосування відкритого вогню та побутових нагрівальних приладів. Території підприємства оформлено згідно з вимогами та рекомендаціями, викладеними у ГОСТі 12.4.026-76 та ДСТУ ISO 6309:2007 «Знаки безпеки. Форма та колір».

За період 2016-2018 рр. у ТОВ “Зборівський цегельний завод” не було жодної пожежі. На підприємстві наявні такі первинні засоби пожежогасіння:

1) вуглекислотні вогнегасники (ВУ-2, ВУ-5, ВУ-8), які наповнені діоксидом вуглецю не більше 0,75 кг/л до робочого тиску 60 кгс/см² та використовуються для гасіння різноманітних речовин і матеріалів, електроустановок під напругою до 380 В, транспортних засобів і т.п.

2) порошкові вогнегасники (ВП-1(з)) гасіння твердих, рідких та газоподібних речовин (класу А, В, С);

3) водопінні вогнегасники (ВВП-6);

4) ящики з піском;

5) покривалами з негорючого теплоізоляційного полотна;

6) автоматичні системи порошкового пожежогасіння з модулями СПРУТ-3 (п)-02.

На підприємстві розроблено план евакуації з будівлі на випадок пожежі, з яким ознайомлюють працівника під час вступного інструктажу, та згідно якого відбувається евакуація під час пожежних тренувань.

Відповідно до проведених досліджень стан пожежної безпеки ТОВ “Зборівський цегельний завод” відповідає всім вимогам. На підприємстві здійснюють заходи для попередження і запобігання пожежам і дотримуються всіх рекомендацій згідно Закону України «Про пожежну безпеку».

6.4 Рекомендації з поліпшення умов праці

Охорона праці ТОВ “Зборівський цегельний завод” здійснюється згідно плану роботи, регулярно видаються приписи по усуненню виявлених недоліків,

проводиться перевірка робочих місць щодо дотримання працівниками діючих нормативно-правових актів.

Створення нормальних умов праці полягає в забезпеченні сприятливого мікроклімату на робочому місці - усунення важкої фізичної праці, праці у шкідливих умовах, зниження її монотонності, нервової напруженості і т.д.

Для впровадження рекомендацій необхідно враховувати специфіку діяльності ТОВ “Зборівський цегельний завод”. Проаналізувавши інформацію, подану в таблиці 6.1, видно, що на підприємстві є незначна кількість працюючих, зайнятих на роботах зі шкідливими умовами праці, зокрема працівники виконують роботи за наявності пилу. Стратегічним напрямом, що дозволить підвищити умови праці підприємстві є удосконалення систем вентиляції виробничих приміщень.

На підприємстві впроваджена загальнообмінна вентиляційна система, яка передбачає здійснення повітрообміну в усьому виробничому приміщенні. Досить часто система загальнообмінної вентиляції не забезпечує достатніх параметрів мікроклімату безпосередньо в робочій зоні. Тому для створення оптимальних параметрів мікроклімату пропонуємо додатково впровадження місцевих систем вентиляції та кондиціонування повітря. Їх принцип роботи полягає в локалізації зони виділення шкідливих речовин шляхом інтенсивного повітрообміну. Місцева вентиляція буває закритою або відкритою типу. Найбільш ефективним є закритий пристрій місцевої вентиляції: за допомогою спеціального кожуха зона виділення шкідливих домішок герметично відділяється від решти приміщення, і відсмоктування повітря здійснюється з закритого робочого простору. Якщо повністю закрити робочу зону не є можливо, то застосовують відсмоктуючі пристрої відкритого типу - витяжні парасолі, шафи або панелі. Окрім цього, пропонуємо використання фільтруючих та ізолюючих засобів індивідуального захисту органів дихання (ЗІЗ ОД), які б не лише захищали від шкідливого впливу пилу, а також забезпечували б киснем при недоліку його в навколишній атмосфері (протигази, респіратори, пневмошоломи, пневмомаски).

У вирішенні проблеми поліпшення умов праці велику роль також відіграє планомірність здійснення заходів. Основним документом, що визначає сутність і черговість проведення заходів у галузі поліпшення умов праці, є план заходів щодо покращення і оздоровлення умов праці на підприємстві. План складається атестаційною комісією на основі результатів атестації робочих місць за умовами праці з урахуванням пропозицій, що надійшли від підрозділів організації або окремих працівників. План повинен передбачати заходи щодо поліпшення техніки і технології, застосування засобів індивідуального та колективного захисту, оздоровчі заходи, а також заходи з охорони та організації праці.

Отже, для покращення умов праці можна впровадити наступні проекти:

- 1) оновлення засобів захисту індивідуального та колективного захисту при виконанні робіт пов'язаних з взаємодією з пилом;
- 2) впровадження закритих систем місцевої вентиляції та кондиціонування повітря для забезпечення оптимальних параметрів мікроклімату;
- 3) проведення щорічного аудиту стану охорони праці на підприємстві.

6.5 Соціально-економічна ефективність запропонованих рішень

Умовне вивільнення чисельності працівників у результаті впровадження заходів з охорони праці розраховуємо за формулою 6.4:

$$УВП_{\text{ч}} = [(ВРЧ_6 - ВРЧ_{\text{п}}) / (\Phi - ВРЧ_{\text{п}})] \cdot Ч, \text{ люд.}, \quad (6.4)$$

де $ВРЧ_6$ - втрати робочого часу через травматизм і захворюваність до впровадження заходів (базовий рік) на одного працюючого, люд.-дн.;

$ВРЧ_{\text{п}}$ - втрати робочого часу через травматизм і захворюваність після впровадження заходів на одного працюючого, люд.-дн.;

Φ - річний фонд робочого часу одного працюючого (фактичний), люд.-дн.;

$Ч$ - середньорічна розрахункова чисельність працюючих у звітному 2018 році, люд.

$$\text{УВПч} = [(1,67 - 1,50) / (250 - 1,50)] * 48 = 0,03 \text{ чол.}$$

Можливе зростання продуктивності праці за постійної чисельності працюючих розраховують за формулою 6.5:

$$П = 100 \cdot \text{УВПч} / (Ч - \text{УВПч}), \%, \quad (6.5)$$

$$П = 100 * 0,03 / (48 - 0,03) = 0,063\%$$

Визначимо економію фонду заробітної плати ТОВ “Зборівський цегельний завод”, для розрахунків скористаємось формулою (6.6):

$$\text{Езп} = \text{УВПч} \cdot \text{З}_c \cdot (1 + \text{П}_{\text{сс}} / 100), \text{ грн.}, \quad (6.6)$$

де З_c - середньорічна заробітна плата одного працівника, грн.;

$\text{П}_{\text{сс}}$ – єдиний соціальний внесок.

$$\text{Езп} = 0,03 * 72854 * (1 + 22 / 100) = 2666,5 \text{ грн.}$$

Економію коштів фонду соціального страхування на виплату за лікарняними листками непрацездатності визначають за формулою (6.7):

$$\text{Есе} = (\text{В}_6 / \text{П}_6) * [(\text{ВРЧБ} - \text{ВРЧП}) * \text{Із} * \text{К} * \text{Ч}], \text{ грн.}, \quad (6.7)$$

де В_6 — сума витрат на оплату лікарняних листків за базовий рік, грн.;

П_6 — втрати робочого часу через травматизм, захворюваності в базовому році, люд/дн.;

Із - індекс зростання середньорічної заробітної плати робітників за планом;

К - частка виробничої зумовленої захворюваності в її загальній величині (приймають 0,5- 0,7).

У 2018 році постраждалих зі втратою працездатності через виробничий травматизм на підприємстві не було, тому і матеріальні наслідки нещасних випадків рівні нулю. Проте число людино-днів непрацездатності з причин захворюваності становило 75, а виплата за лікарняними листками непрацездатності становила 20700 грн. (75 днів * 276 грн./день):

$$E_{ce} = (20700 / 75) * [(1,67 - 1,50) * 1,08 * 0,5 * 48] = 1216,2 \text{ грн.}$$

При виконанні магістерської роботи проведено аналіз стану охорони праці у ТОВ «Зборівський цегельний завод», визначено причини травматизму, запропоновано основні заходи для покращення ситуації.

6.6 Структура служб цивільного захисту у ТОВ «Зборівський цегельний завод»

Виходячи з принципів побудови цивільного захисту в Україні слід підкреслити, що територіально-виробничий принцип знайшов втілення в організації цивільного захисту на об'єктах народного господарства, а також на територіях областей, міст і районів, в тому числі міських та сільських. При цьому територіальний принцип полягає в організації цивільного захисту в областях, місцях, районах, а виробничий - в організації цивільного захисту на підприємствах, в установах, закладах.

Метою цивільного захисту на підприємствах є забезпечення захисту виробничого персоналу, його сімей в надзвичайних ситуаціях і створення умов для своєчасного та якісного проведення рятувальних та інших невідкладних робіт на відповідному об'єкті для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Цивільний захист на об'єкті, де здійснюється виробництво продукції, як правило очолює його керівник. Він відповідає за захист виробничого персоналу, постійну готовність органів управління, відповідних сил і засобів для проведення рятувальних та інших невідкладних робіт. На великих виробничих об'єктах начальник цивільного захисту призначає заступників: з евакуації, інженерно-

технічної частини і матеріально-технічного забезпечення. При цьому заступники виконують свої обов'язки на громадських засадах.

Заступником начальника цивільного захисту об'єкта з евакуації призначається заступник керівника з загальних питань. Він, як правило очолює евакуаційну комісію, розробляє план евакуації об'єкта, організує перевезення в підготовлену заміську зону людей, майно та керує службою охорони громадського порядку.

Заступником начальника цивільного захисту з інженерно-технічної частини призначається головний інженер підприємства. Він керує аварійно-технічною, протипожежною службами, службою сховищ та укриттів, а також проведенням рятувальних та інших невідкладних робіт.

Заступником начальника цивільного захисту з матеріально-технічного забезпечення призначається заступник (помічник) з цих питань. Він керує службою матеріально-технічного забезпечення.

Для керівництва поточною роботою з цивільного захисту на виробничому об'єкті створюється основний орган управління - штаб цивільного захисту. До складу штабу цивільного захисту входять: начальник штабу і його заступники (помічники) з оперативно-розвідувальної частини, бойової підготовки, житлового сектора.

Посада начальника штабу цивільного захисту передбачається штатним розкладом об'єкта. Начальник штабу є першим заступником начальника цивільного захисту об'єкта і має право за його ім'ям віддавати накази та розпорядження з цивільного захисту. Він є безпосереднім організатором управління цивільним захистом і сповіщення про загрозу або факт надзвичайної ситуації, розвідки, дозиметричного і хімічного контролю, веде поточне та перспективне планування, підготовку формувань і виробничого персоналу з цивільного захисту та здійснює контроль за виконанням всіх заходів з цивільного захисту.

Для ефективного і якісного виконання завдань цивільного захисту на виробничому об'єкті рішенням начальника створюються відповідні служби.

Залежно від характеру виробництва, чисельності працюючих і відповідної бази звичайно створюються такі служби: оповіщення і зв'язку, охорони громадського порядку, сховищ та укриттів, радіаційного та хімічного захисту, аварійно-технічна, медична, транспортна, протипожежна, енергопостачання і світломаскування, матеріально-технічного забезпечення та інші. Базою створення будь якої служби є відповідний відділ або структурний підрозділ підприємства.

Служба оповіщення і зв'язку створюється на базі вузла зв'язку підприємства. Вона має своєчасно сповістити про виникнення небезпечної ситуації.

Служба охорони громадського порядку створюється на базі підрозділів відомчої охорони. Вона повинна забезпечувати охорону об'єкта, підтримувати громадський порядок на об'єкті під час надзвичайної ситуації, а також забезпечити режим світломаскування.

Служба сховищ та укриттів створюється на базі відділу капітального будівництва і житлового-комунального відділу. Вона повинна забезпечувати готовність захисних споруд, контролювати експлуатацію сховищ, укриттів, брати участь у розробці планів розміщення виробничого персоналу в захисних спорудах, а також в організації будівництва захисних споруд.

Служба радіаційного і хімічного захисту створюється на базі відповідних лабораторій підприємства.

Аварійно-технічна служба створюється на базі виробничого відділу (головного механіка). Служба розробляє та здійснює заходи для підвищення стійкості об'єкта при його функціонуванні в умовах надзвичайних ситуацій, а також ліквідує наслідки аварій у надзвичайних ситуаціях.

Медична служба створюється на базі медичних пунктів (санітарних частин, поліклінік) і виконує заходи медичного захисту на підприємстві, а саме: підтримує в постійній готовності до застосування за призначенням медичні формування, здійснює санітарно-гігієнічні і профілактичні заходи; надає медичну допомогу потерпілим, здійснює контроль за забрудненням

радіонуклідами, небезпечними хімічними речовинами сировини і готової продукції, води та інших предметів.

Транспортна служба створюється на базі транспортних цехів, гаражів об'єкта. Вона розробляє і здійснює заходи щодо перевезення людей, вантажу в надзвичайних ситуаціях.

Протипожежна служба створюється на базі підрозділу пожежної охорони. Вона розробляє протипожежні заходи, веде контроль за їх виконанням, локалізує та гасить пожежі, надає допомогу службі РХБ захисту під час дезактивації та дегазації ділянок місцевості та матеріальних засобів.

Служба енергопостачання і світломаскування створюється на базі відділу головного енергетика. Вона розробляє заходи, що спрямовані на безперервне постачання об'єкту газом, паливом, електроенергією, здійснює невідкладні роботи в енергетичних мережах, планує заходи з світломаскування.

Служба матеріально-технічного забезпечення створюється на базі відділу матеріально-технічного забезпечення об'єкта. Вона розробляє плани матеріально-технічного забезпечення об'єкта в умовах надзвичайних ситуацій, забезпечує своєчасне постачання необхідного майна, засобів захисту, організує та здійснює своєчасний ремонт пошкодженого обладнання та інших матеріальних засобів, забезпечує виробничий персонал продуктами харчування.

На підприємствах з невеликою кількістю працюючих служби цивільного захисту не створюються, їх завдання вирішують окремі особи, які керують відповідними формуваннями цивільного захисту.

На дані формування покладається виконання таких завдань:

- рятувальні та евакуаційні роботи в осередках ураження та надання медичної допомоги потерпілим безпосередньо на робочих місцях або шляхах евакуації;
- профілактичні роботи щодо запобігання аваріям та катастрофам;
- виробництво, ремонт та технічне обслуговування ізолюючих дихальних апаратів, контрольних приладів, засобів аварійного зв'язку, іншого обладнання необхідного для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Невоєнізовані формування цивільного захисту - це групи людей, об'єднані у загони, команди, дружини тощо, які оснащені спеціальною технікою та іншими технічними засобами, а також спеціально навчені діям щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Створюються такі формування на воєнний час в областях, містах, а також на підприємствах, що продовжують свою виробничу діяльність. До невоєнізованих формувань цивільного захисту зараховують працездатних громадян України, за винятком жінок, які мають дітей до восьми років, жінок з середньою та вищою медичною освітою, які мають дітей до трьох років, та осіб які мають мобілізаційні розпорядження. Зарахування до невоєнізованого формування не тягне за собою звільнення від основної діяльності. За підпорядкуванням невоєнізовані формування поділяються на територіальні та об'єктові; за призначенням - на формування загального призначення і формування служб.

Формування загального призначення - це зведені загони, команди, групи, які призначені для проведення рятувальних та інших невідкладних робіт в осередках ураження та районах стихійного лиха. Як варіант можна розглядати приблизний склад формування загального призначення в наступному вигляді:

- командир загону;
- заступник командира загону;
- ланка управління і розвідки;
- 1-2 рятувальні групи до 25 чоловік кожна;
- група знезараження - до 25 чоловік;
- група механізації (аварійно-технічна) - до 15 чоловік;
- медичний пункт - до 12 чоловік.

Всього в такому загоні може бути до 110 чоловік особового складу, підлого-миючі машини - 4, бульдозер - 1, екскаватор - 1, автокран - 1, санітарні автомобілі - 1, вантажні автомобілі - 5, зварювальні агрегати - 5.

Орієнтовні можливості такого загону щодо виконання обсягу робіт протягом 10 годин:

- дезактивація ділянок місцевості з твердим покриттям шириною 6 метрів;

- дезактивація транспорту - до 200 одиниць;
- локалізація осередків від СДОР - до 2;
- евакуація потерпілих - до 200 чоловік.;
- відкриття завалених сховищ - 3-5.

Формування загального призначення виконують різні види робіт, а саме: проведення розвідки, надання медичної допомоги, локалізація та гасіння пожеж, охорона громадського порядку. Вони складаються з загонів, команд, груп, дружин, ланок, постів. Комплектування формувань на об'єкті ведеться за виробничим принципом: у цехах, відділах, бригадах.

РОЗДІЛ 7

ЕКОЛОГІЯ

7.1 Система платежів за забруднення навколишнього середовища

Збори за забруднення навколишнього природного середовища встановлюються на основі фактичних обсягів викидів, лімітів скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище і розміщення відходів. Збори підприємств, установ, організацій, а також громадян за викиди і скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, розміщення відходів та інші види шкідливого впливу в межах лімітів належать до витрат виробництва, а за перевищення лімітів стягуються з прибутку, що залишається в розпорядженні підприємств, установ, організацій чи громадян.

Платежі за викиди та скиди забруднювачів і розміщення відходів у навколишньому природному середовищі стягуються з підприємств незалежно від форм власності й відомчої приналежності. Стягнення платежів не звільняє підприємства від відшкодування збитків, заподіяних порушенням природоохоронного законодавства. Розрізняють такі категорії платежів за забруднення навколишнього середовища:

- платежі за нормативно-допустиме забруднення, тобто за викиди або скиди в межах норм лімітів (ГДК, ГДС);
- платежі за нормативні постійні та разові викиди або скиди;
- штрафні санкції.

Відповідно до чинного законодавства, в Україні здійснюються такі платежі за забруднення:

- платежі за викиди забруднюючих речовин в атмосферу;
- платежі за скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти;
- платежі за розміщення і складування твердих чи рідких відходів.

Плата за забруднення атмосфери здійснюється окремо зі стаціонарних і пересувних джерел забруднень. Об'єктами збору є фактичні обсяги викинутих у повітря поллютантів, а сама плата розраховується на основі встановлених нормативів збору за викиди забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднень. За викиди речовин, для яких нормативи плати не встановлені, нарахування зборів проводиться на основі віднесення тих чи інших речовин до відповідного класу небезпеки. Крім того, враховують при розрахунках поправочні коефіцієнти, які враховують господарське призначення населеного пункту, у якому здійснюються викиди, чисельність населення у ньому та інші параметри. З пересувних джерел забруднень, а переважно це транспортні засоби, плата береться залежно від виду транспорту і типу палива, на якому працює силова установка (бензин, дизельне паливо тощо).

Розмір платежу за викиди в атмосферу забруднювачів стаціонарними джерелами забруднення (Π_{ac}) визначається за формулою:

$$\Pi_{ac} = \sum_{i=1}^n (H_{\text{бi}} \cdot M_{\text{лi}} + K_{\text{к}} \cdot H_{\text{бi}} \cdot M_{\text{пi}}) K_{\text{т}} \cdot K_{\text{инд}}$$

де $H_{\text{бi}}$ - базовий норматив плати за викиди в атмосферу 1 т забруднювача в межах ліміту, грн/т;

$M_{\text{лi}}$ - маса річного викиду забруднювача в межах ліміту, т;

$K_{\text{к}}$ - коефіцієнт кратності плати за позалімітний викид в атмосферу забруднювачів;

$M_{\text{пi}}$ - маса понадлімітного викиду в атмосферу забруднювача за рік, т;

$K_{\text{т}}$ - коефіцієнт, що враховує територіальні соціально-екологічні особливості (він залежить від чисельності жителів населеного пункту та його народногосподарського значення);

$K_{\text{инд}}$ - коефіцієнт індексації.

Базові нормативи плати за викиди в атмосферу забруднювачів стаціонарними джерелами забруднення встановлюються на підставі їх ГДК та оцінки економічного збитку від шкідливої дії викидів і затверджуються

Міністерством охорони навколишнього природного середовища за погодженням з Міністерством економіки України та Міністерством фінансів України. Якщо забруднювач не має затвердженої середньодобової ГДК, базові нормативи плати визначаються залежно від її класу небезпечності. Значення показника $M_{лі}$ береться рівним обсягу викиду за рік забруднювача в межах ліміту, а показника $M_{пн}$ - обсягу понадлімітного викиду за рік (фактичний викид мінус ліміт).

Розмір платежів за викиди в атмосферу забруднювачів пересувними джерелами забруднення ($\Pi_{за}$) визначається за формулою (встановлюється на підставі базових нормативів плати за викиди та кількості використаного палива):

$$\Pi_{за} = \sum_{i=1}^n H_{\text{бі}} \cdot M_i \cdot K_T \cdot K_{\text{інд}},$$

де $H_{\text{бі}}$ - базовий норматив плати за викиди в атмосферу забруднювачів, що утворилися в результаті спалювання 1 т пального, грн/т;

M_i - обсяг використання пального i -го виду за рік, т;

K_T - коефіцієнт, що враховує територіальні соціально-екологічні особливості;

$K_{\text{інд}}$ - коефіцієнт індексації.

Плата за забруднення водних об'єктів здійснюється на основі нормативів збору, що стягується за скидання забруднювальних речовин у водні об'єкти. Плата за забруднення водойм, як і плата за використання водних ресурсів, диференційована за басейнами рік. При її розрахунку враховані регіональні басейнові коефіцієнти. Також при розрахунках платежів враховуються концентрації забруднювальних речовин, які скидаються.

Розміри платежів за скиди забруднювачів у поверхневі води, територіальні і внутрішні морські води та підземні горизонти ($\Pi_{п}$) визначаються за формулою:

$$\Pi_{п} = \sum_{i=1}^n (H_{\text{бі}} \cdot M_{лі} + K_{\kappa} \cdot H_{\text{бі}} \cdot M_{пн}) \cdot K_T \cdot K_{\text{інд}},$$

де H_{bi} - базовий норматив плати за скидання 1 т забруднювача в межах ліміту, грн/т;

$M_{ли}$ - маса скиду за рік забруднювача в межах ліміту, т;

K_k - коефіцієнт кратності плати за позалімітні скиди забруднювачів;

$M_{пн}$ - маса понадлімітного викиду в атмосферу забруднювача за рік, т;

K_T - регіональний (басейновий) коефіцієнт, що враховує територіальні соціально-екологічні особливості, а також еколого-економічні умови функціонування водного господарства;

$K_{инд}$ - коефіцієнт індексації.

Базові нормативи плати за скиди забруднювачів у поверхневій воді, територіальні і внутрішні морські води та підземні горизонти (H_{bi}) встановлюються на підставі їх ГДК відносно агресивності та оцінки економічного збитку від шкідливої дії скидів і затверджується Міністерством охорони навколишнього природного середовища за погодженням з Міністерством економіки України та Міністерством фінансів України.

Значення показника $M_{ли}$ береться рівним обсягу скиду за рік забруднювача в межах ліміту, а показника $M_{пн}$ - обсягу понадлімітного викиду за рік (фактичний викид мінус ліміт). Регіональний (басейновий) коефіцієнт, що враховує територіальні соціально-екологічні особливості, а також еколого-економічні умови функціонування водного господарства, є табличними даними.

Платежі за розміщення відходів нараховуються залежно від класу небезпеки, до яких відносять ті чи інші відходи. Таких класів є чотири: надзвичайно небезпечні, дуже небезпечні, помірно небезпечні, малонебезпечні. Крім того, враховуються певні місцеві умови й обставини складування відходів - розташування об'єкта, на якому проводиться складування відходів (наближеність до населених пунктів), і екологічна відповідність сміттєзвалища вимогам екологічного законодавства.

Розмір платежу за розміщення відходів у навколишньому природному середовищі ($P_{ри}$) визначається за формулою:

$$\Pi_{piv} = \sum_{i=1}^n (H_{6i} \cdot M_{ли} + K_k \cdot H_{6i} \cdot M_{пн}) \cdot K_m \cdot K_o \cdot K_{инд},$$

де H_{6i} - базовий норматив плати за розміщення 1 т відходів у межах ліміту (згідно з дозволами на розміщення), грн/т;

$M_{ли}$ - маса відходів за рік у межах ліміту (згідно з дозволами на розміщення), т;

K_k - коефіцієнт кратності плати за позалімітне розміщення відходів у навколишньому природному середовищі;

$M_{пн}$ - маса понадлімітного розміщення відходів за рік, т;

K_m - коефіцієнт, що враховує розташування місця розміщення відходів;

K_o - коефіцієнт, що враховує характер обладнання місця розміщення відходів;

$K_{инд}$ - коефіцієнт індексації

Базові нормативи плати за розміщення 1 т відходів і-виду у навколишньому природному середовищі (H_{6i}) встановлюється з урахуванням їхньої небезпечності для навколишнього природного середовища та оцінки економічного збитку від розміщення відходів у довкіллі й затверджується Міністерством охорони навколишнього природного середовища за погодженням з Міністерством економіки України та Міністерством фінансів України (табличні дані).

Значення показника $M_{ли}$ береться рівним обсягу розміщення відходів і-виду в навколишньому природному середовищі за рік у межах ліміту (згідно з дозволами на розміщення), а показника $M_{пн}$ - обсягу понадлімітного обсягу розміщення відходів і-виду в навколишньому природному середовищі за рік (фактичний викид мінус ліміт). Коефіцієнт K_m , який враховує розташування місця розміщення відходів у навколишньому природному середовищі, визначається за таблицями. Коефіцієнт K_o , який враховує характер облаштування місця розміщення відходів у навколишньому природному середовищі, також визначається за табличними даними.

7.2. Розподіл зборів за використання природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища

Збори за використання природних ресурсів надходять до місцевих бюджетів та Державного бюджету України і спрямовуються на виконання робіт по відтворенню, підтриманню цих ресурсів у належному стані. Збори за використання природних ресурсів місцевого значення надходять до місцевих бюджетів. Збори за використання природних ресурсів зараховуються до відповідних бюджетів згідно з чинним законодавством.

Кошти від збору за забруднення навколишнього природного середовища (за винятком тих, що справляються за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками) розподіляються між місцевими (сільськими, селищними, міськими), обласними, а також Державним фондами охорони навколишнього природного середовища у співвідношенні відповідно 20, 50 і 30 відсотків.

Розподіл коштів від збору за забруднення навколишнього природного середовища, що справляються за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками, визначається Законом України "Про поводження з радіоактивними відходами".

Розподіл коштів за використання природних ресурсів, що надходять до Державного бюджету України, здійснюється Верховною Радою України.

Розподіл коштів за використання природних ресурсів, що надходять до місцевих бюджетів, здійснюється відповідними обласними та міськими (міст загальнодержавного значення) Радами за поданням органів спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів.

ВИСНОВКИ

Отже, у дипломній магістерській роботі досліджено теоретичні засади та практичні проблеми використання основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод», а також розроблено проектні заходи з метою підвищення ефективності їх використання.

Результати проведених досліджень дозволяють стверджувати, що основні засоби підприємств чи організацій – це засоби праці, які прямо чи опосередковано багаторазово приймають участь у виготовленні продукції або наданні послуг організаціями і поступово, мірою зношення, переносять свою вартість на виготовлену продукцію (надані послуги), а період їхнього використання складає більше одного року чи одного операційного циклу.

Існує значна кількість підходів до оцінювання ефективності використання основних фондів. Одні вчені вважають, що ефективне використання основних фондів підприємств характеризується зростанням обсягу виробництва продукції. Інші вчені стверджують, що тільки система показників, яка складається з двох підсистем, може характеризувати ефективність використання основних виробничих засобів: показники відтворення основних засобів і показники їхнього використання. Ще одна група вчених відзначає, що рівень використання основних фондів можна оцінити системою показників, до складу якої повинні входити вартісні та натуральні показники. Інше бачення цього питання полягає в тому, що ефективність використання основних засобів слід оцінювати за допомогою наступних показників: показників екстенсивності, інтенсивності та інтегральності використання основних фондів та узагальнюючих показників, що характеризують використання основних фондів загалом по підприємству. Заслуговує на увагу підхід до оцінювання ефективності управління використанням основних засобів підприємства, що передбачає поділ показників на наступні групи: показники, що характеризують технічний стан основних фондів; показники, які характеризують оснащеність

основними засобами; техніко-економічні показники використання основних засобів.

Таким чином, вищеописані сучасні підходи до оцінки ефективності управління використанням основних засобів досить різноманітні, але в переважній більшості ґрунтуються на одних і тих самих показниках: фондоддача, фондомісткість, рентабельність виробництва, рентабельність продукції, рентабельність фондів, величина прибутку на одну гривню середньорічної вартості основних засобів.

У результаті ефективного управління використанням основних засобів зростає чистий прибуток підприємства, покращується його фінансовий стан й конкурентоспроможність продукції, підвищується ефективність підприємства в цілому.

Аналізуючи діяльність ТОВ «Зборівський цегельний завод», можна зробити висновки, що чистий дохід від реалізації продукції мав тенденцію до щорічного зростання (на 6660,1 тис грн. у 2017 порівняно з 2016 роком та на 2633,9 тис. грн. у 2018 порівняно з 2017 роком). У 2017 році чистий прибуток підприємства порівняно з 2016 роком зріс, а у 2018 році порівняно з 2017 роком зменшився (це відбулося за рахунок росту собівартості виготовленої та реалізованої продукції). Чисельність працівників у 2017 році на заводі збільшилася на 1 людину порівняно з 2016 роком та зменшилася на 3 чол. у 2018 році порівняно з 2017 роком. Показник фондоддачі мав тенденцію до щорічного зростання, що відбувалося за рахунок нарощування обсягів виробництва та реалізації продукції.

З проведеного аналізу стану основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод» можна зробити висновок, що коефіцієнт вибуття перевищує коефіцієнт надходження, також спостерігається щорічне зростання коефіцієнта зносу та зменшення коефіцієнта придатності, що негативно характеризує роботу досліджуваного підприємства. Це свідчить про те, що підприємству необхідно провести заміну та модернізацію свого обладнання, щоб покращити свою діяльність.

Отже, можна зробити висновки, що підприємство майже не оновлює свої фонди, первісна вартість їх зменшується, прослідковується недозавантаження основних виробничих засобів, значний коефіцієнт їхнього зносу. З метою усунення вищезгаданих негативних тенденцій у роботі запропоновано низку заходів, спрямованих на покращення використання основних засобів ТОВ «Зборівський цегельний завод».

Запропонована у даному дослідженні модернізація тунельної печі підвищить ефективність її використання і зменшить собівартість цегли, адже основні засоби підприємства є дуже зношеними і витрачається значна кількість палива для сушіння і випалу цегли. Про доцільність реалізації проекту здійснення модернізації свідчать показники чистої теперішньої вартості та індексу прибутковості.

З метою вдосконалення управління ефективністю використання основних засобів пропонується вдосконалити систему стимулювання працівників на досліджуваному підприємстві. При цьому розмір премії зростатиме пропорційно до підвищення коефіцієнта завантаження обладнання, збільшення обсягів виробництва продукції чи зменшення залишків нереалізованої продукції.

Третьою проектною пропозицією є підвищення ефективності використання основних засобів підприємства шляхом розширення асортименту продукції. Дане підприємство є підприємством з однопредметним виробництвом, тому що виготовляє лише один вид товару. Так, як будівельна галузь розвивається швидкими темпами, тому на ринку існує попит на різні види цегли. Розширення асортименту продукції шляхом введення у виробництво цегли марки М-150, яка є вдвічі міцнішою, дозволить підприємству збільшити коефіцієнт використання потужності, зменшити затрати на 1 грн. товарної продукції та отримати значний додатковий дохід і прибуток. Таким чином, на підприємстві можна буде досягти зменшення собівартості продукції за рахунок збільшення обсягів виробництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агрес О.Г. Економічна ефективність використання основних засобів сільськогосподарських підприємств: автореф. дис.к.е.н.: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / О.Г. Агрес ; Львівський нац. аграр. ун-т. – Львів, 2013. – 20 с.
2. Андрушків Б.М., Кузьмін О.Є. Основи менеджменту: методологічні положення та прикладні механізми. – Тернопіль, Лілея, 1997. – 292с.
3. Афанасьєв М.В., Гончаров А.Б. Економіка підприємства: Навчально-методичний посібник/ Харк. держ. ек. унв.-Х.: ІНЖЕК, 2003. -409 с.
4. Бабіч В.- Витрати на ремонт і поліпшення основних засобів: обліковий і податковий аспекти/ В. Бабіч// Бухгалтерський облік і аудит.- 2012.- № 8.- с.10-13.
5. Бабяк Н.Д. Амортизаційні відрахування як фінансове джерело відтворення основних засобів підприємств / Н.Д. Бабяк // Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». – 2005. – № 10(82). – С. 177–185.
6. Бланк І.О. Фінансовий механізм управління ефективністю операційних витрат підприємства // Фінанси України, 2005. - №8. - С. 18-30.
7. Бойчик І.М. Економіка підприємства: Навчальний посібник. 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Атіка, 2007. – 528с.
8. Бондар Н.М. Економіка підприємства: Навчальний посібник. 2-е вид., доп. і перероб. – К.: А.С.К., 2005. – 400с.
9. Бутинець Ф.Ф., Мних Є.В., Олійник О.В, Економічний аналіз. Практикум: Навч. посібник для студентів вузів. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 423с.
10. І.О. Борисюк, І.І. Ткаченко РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ ПІДПРИЄМСТВА / file:///C:/Users/Leo/Downloads/435-1694-1-PB.pdf
11. Бутинець Т.А. Основні засоби: точка зору економіста / Т.А. Бутинець. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу – 2012. Вип. 2 (23). - С . 22-36.

12. Васильков В.Г. Організація виробництва: Навчальний посібник – К.: КНЕУ, 2003.
13. Гаврилюк Л.І . Економіка підприємства: Навч. Посібник для самостійного вивчення дисципліни. - Житомир:ЖІТІ, 2000. - 152 с.
14. Гаєвська Л.М. Економіка підприємства: Навчальний посібник Нац. акад. ДПС України. 2-е вид., доп. – Ірпінь, 2006 – 117с.
15. Горбань С.Ю. Оцінка основних засобів за справедливою вартістю: вимога сьогодення / ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО, 20108. - Випуск № 15 -. С.820-824.
16. Гречко С.М. Особливості визнання основних засобів в цілях бухгалтерського обліку та оподаткування / С.М. Гречко // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2011. – № 3(21). – Ч. 2. – С. 23–31.
17. Григорова З.В. Формування та ефективність використання основного капіталу підприємств [Текст] : автореф. дис. канд. ек. наук : 08.06.01 / З.В. Григорова. – Київ, 2005. – 19 с.
18. Державна служба статистики України // [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
19. Дудіна Е.В. Економіка будівництва. Виробничі фонди будівельних організацій: Конспект лекцій/ Київський ун-т бу-ва і архітектури – К, 2002. -38с.
20. Жадан Т.А. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА / Глобальні та національні проблеми економіки, с.1112 – 1116.
21. Завадський Й.С. Економічний словник / Й.С. Завадський, Т.В. Осовська, О.О. Юшкевич. – К. : Кондор, 2006. – 356 с.
22. Законодавство України // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/19296>
23. Завадський Й. С. Словник економічних термінів: менеджмент, маркетинг, підприємництво / Й. С. Завадський, Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич : [навч.- метод. посібн.]. – Житомир : ЖІТІ, 2009. – 444 с.

24. Загородній А.Г., Селюченко Н.Є. Планування та організація оновлення основних засобів на засадах лізингу. Монографія/ Львівський банківський інт. НБУ – Львів, 2002. – 143с.
25. Економіка підприємств. Підручник / https://pidruchniki.com/1356061536244/ekonomika/klasifikatsiya_osnovnih_fondiv.
26. Економіка виробничого підприємництва: Навч. Посіб. / За ред. Й. М. Петровича. – 3-тє вид., випр. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. – 405 с.
27. Економіка підприємства: Підручник/ За ред. А.В.Шегди – К.: Знання, 2006. – 614с.
28. Економіка підприємства : підручник / за ред. С. Ф. Покропивного. – К. : КНЕУ, 2006. – 528 с.
29. Економіка підприємств: Посібник/ За ред. П.С.Харіва. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 500с.
30. Іванова Н.Ю. Аналіз беззбитковості виробництва: теорія та практика: Навчальний посібник. - Київ: Лібра, 2002. - 72 с.
31. Іванова М. Стимулювання працівників промислового підприємства щодо ефективного управління оборотними коштами// Регіональна економіка. – 2006. - №1. – с. 183-190.
32. Іващенко В.І., Болюх М.А. Економічний аналіз господарської діяльності. — К.: КНЕУ, 1999. — 204 с.
33. Івахненко В.М. Курс економічного аналізу — К.: Знання, 2000.
34. Ізмайлова Е.В. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. - 2-е вид.-К.: МАУП,2001.-147с.
35. Інтерактивна бухгалтерія. Газета № 94 / 22.05.2017.
36. Коваленко О.В. Напрями підвищення ефективності використання основних фондів підприємства / О.В. Коваленко, І.В. Громова // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2014. – Вип. 7. – С. 20–27.
37. Ковальчук І. В. Економіка підприємства : навч. посібн. / І. В. Ковальчук. – К. : Знання, 2008. – 680 с.

38. С. В. Ковальчук Актуальні проблеми застосування маркетинг-менеджменту в зовнішньоекономічній діяльності підприємств / Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету 2014, № 5, Т. 2, с.179-185.

39. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посіб. –К: Т-во “Знання” КОО, 2001. – 378с.

40. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Фінансовий менеджмент: Підручник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 520с.

41. Крикун К.В. Економіка будівництва. Техніко-економічний аналіз діяльності будівельних підприємств, організацій, фірм/ Київський нац. ун-т буд-ва – К, 2002 – 55с.

42. Круш П. В. Капітал та основні засоби підприємства : навч. посібн. для вузів / П. В. Круш, В. І. Подвігіна, О. В. Клименко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 166 с.

43. Мацибора В. І. Економіка підприємства : навч. посібн. для вузів / В. І. Мацибора, В. К. Збарський, Т. В. Мацибора. – К. : Каравела, 2008. – 312 с.

44. Менеджмент організацій // https://pidruchniki.com/10561127/menedzhment/zovnishnye_seredovishe_organizatsiyi_derzhavne_regulyuvannya_chinnik_vplivu.

45. Михайлов А. М. Основні засоби: визначення та класифікація/ А. М. Михайлов//Вісник СДАУ.- 2001.- Вип1(10).- С 156 – 159.

46. Мордвінцева Т.В., к.е.н., доцент, Стулей К.О., Запорізький національний технічний університет ОСНОВНІ ЗАСОБИ ПІДПРИЄМСТВА: ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ /СТАЛІЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ 2’2013[19] Міжнародний науково-виробничий журнал, с.90-94. file:///C:/Users/Leo/Downloads/sre_2013_2_21.pdf

47. Неміш Ю.В. Поняття «основні засоби» у сучасних наукових дослідженнях / Ю.В. Неміш // Аграрна економіка. – 2012. – Т. 5. – № 3–4. – С. 181–187.

48. Них Є. В. Економічний аналіз: Підручник: Вид. 2-ге перероблене та доповнене – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с.
49. Л.О. Нікіфорова Економіка підприємства: курс лекцій https://web.posibnyku.vntu.edu.ua/fmib/24nikiforova_ekonomika_pidpriyemstva/index.html.
50. Облік основних засобів і нематеріальних активів [/https://subject.com.ua/economic/accounting/28.html](https://subject.com.ua/economic/accounting/28.html)
51. Омельченко Л. М. Механізм оновлення основних виробничих фондів / Л. М. Омельченко // Економіка : проблеми теорії та практики. – 2012. – Вип. 125. – С. 25–29.
52. Основні засоби : Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua.
53. Оцінювання ефективності використання основних засобів промислових підприємств / Науковий вісник Ужгородського університету 2011, Спецвипуск 33. Частина 4, с. 119-123.
54. Пиріжок Є.С. Поняття «основні засоби» та канали їх вибуття на підприємстві / Є.С. Пиріжок, Н.Т. Кулікова // Міжнародний збірник наукових праць «Проблеми теорій та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу». – 2011. – Випуск 2 (20). – С. 397–405.
55. Податковий кодекс України // <https://buhgalter911.com/normativnaya-baza/nalogovyj-kodeks/rozdil-iii-podatok-1020940.html>.
56. Податковий кодекс України. – Х. : Одіссей, 2012. – 648 с.
57. Подільська В. О., Гріш О. в. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.
58. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства. Підручник. – К.: КНЕУ, 2000. – 528 с.
59. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання, Тернопіль: Економічна думка, 2004.
60. Примак Т.О. Економіка підприємства: Навчальний посібник – К.: Вікар, 2001. – 178 с.

61. Руденко Л.В., Подольская В.О., Яріш О.В. Аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: НМЦ, 2000. – 422с.
62. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посіб. – К.: Знання, 2004. – 654с.
63. Сагиба С. Я., Далій Н. В., Борецький С. О., Несторенко Н. В., Салила К. С. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 274 с.
64. Стадницький Ю.І., Саган Т.Л. Амортизація?! Монографія / Львів. ін.-т менеджменту – Львів, 2003. – 142с.
65. Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства: Навч. Посібник. – К.: “Каравела”, 2003. – 245с.
66. Теоретичні основи обліку основних / Яковишина Н.А., Яковенко К.А. «Young Scientist» • № 5 (57) • May, 2018, с.779.
67. Титов В. И. Экономика предприятия : учебник / В. И. Титов. – М. : Эксмо, 2008. – 416 с.
68. Фінансовий словник-довідник / [Дем’яненко М. Я., Лузан Ю. Я., Саблук П. Т. та ін.] ; за ред. М. Я. Дем’яненко. – К. : ІАЕ УААН, 2003. – 555 с.
69. Чебан, Т.М. Теорія економічного аналізу: навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. В.Є. Труша. - К. : Центр навчальної літератури, 2003. - 214 с.
70. Череп А. В. Ефективність використання основних фондів підприємства [текст] / А. В. Череп, А. А. Клименко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2009. – № 6. – С. 212–215.
71. Череп А.В. Організація управління адміністративними витратами на підприємствах // Економіка та держава, 2006р. - №5.
72. Черненко С. К. Природа основних фондів : монографія / С. К. Черненко. – Рівне, 2006. – 84 С.

73. Чорна І.О. Ефективність використання основних виробничих фондів та розробка пропозицій щодо її поліпшення // Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». – 2009. – №2. – с. 212-216.

74. Чумаченко М.Г. Економічний аналіз, К.: КНЕУ, 2003.

75. Утенкова К.О. Відтворення основних засобів та його фінансове забезпечення у сільському господарстві : дис. ... к. е. н. : спец. 08.07.02 / К.О. Утенкова ; Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва. – Харків, 2006.

76. Федорова В. А. Економіка підприємства та міжнародних компаній : навч. посібн. для вузів / В. А. Федорова, О. А. Соловйова. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 416 с.

77. Федулова Л.І. Інноваційна економіка: Підручник. – К.: Либідь, 2006. – 480с.

78. Шкарабан С.І. Економічний аналіз діяльності промислових підприємств та об'єднань. – Тернопіль ТАНГ 2005.

79. Яловега Л.В. Облік витрат на ремонт та поліпшення основних засобів : бухгалтерський і податковий аспект [Електронний ресурс] / Л.В. Яловега. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.

80. Яцків Т.І. Теорія економічного аналізу. – Львів: Світ, 1993. - 215с.

81. Яцура В.В., Мисик В.І. Основи менеджменту. Навчальний посібник. – Львів: Літопис, 2000. – 157с.